



SEZAI KARAKOÇ'UN ŞİİRLERİNİN DEĞERLER
VE DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Yusuf Ziya Yüksel

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EKİM, 2024

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 2 (iki) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Yusuf Ziya
Soyadı : Yüksel
Bölümü : Türkçe Eğitimi
İmza :
Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe adı : Sezai Karakoç'un Şiirlerinin Değerler ve Değerler Eğitimi Açısından
İncelenmesi

İngilizce adı : An Analysis of Sezai Karakoç's Poems in Terms of Values and Values
Education

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Yusuf Ziya Yüksel

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Yusuf Ziya Yüksel tarafından hazırlanmış olan “Sezai Karakoç’un Şiirlerinin Değerler ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Gazi Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Harun Şahin

.....

(Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Başkan: Prof. Dr. Osman Mert

.....

(Eski Türk Dili Ana Bilim Dalı, Ankara Üniversitesi)

Üye: Doç. Dr. Yusuf Günaydın

.....

(Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

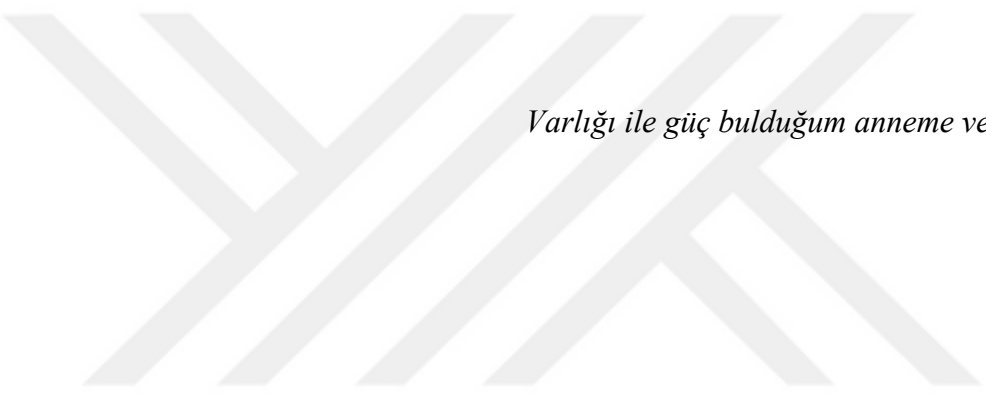
Tez Savunma Tarihi: 23/09/2024

Bu tezin Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Şaban Çetin

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

.....



Varlığı ile güç bulduğum anneme ve aileme...

TEŞEKKÜR

16 Kasım 2021 tarihinde vefat eden Sezai Karakoç, son yüzyılın en güçlü şairlerinden birisidir. Onun birçok şiiri, çeşitli vesilelerle her kesimden insanın tanış olduğu eserlerdir. Şairliğinin yanı sıra Karakoç, hayattayken sergilediği mütevazı yaşantısıyla da memlekete örnek olmuştur. Daha hayattayken eserlerine yönelik yapılan onlarca çalışma, onun sanatının kıymetini gösterir. Sezai Karakoç'un hakkında çalışmalar, bundan sonra da artarak devam edecektir. Bu kutlu yolda bir eser de biz sunduğumuz için mutluluk ve gurur içerisindeyiz.

Sezai Karakoç'un şiirleri anlatılmaya ve anlaşılmaya değer olması hasebiyle bu çalışmayı hazırlamış bulunmaktayız. Alan yazınında onun şiirlerini baştan aşağı tüm değerler açısından irdeleyen bir çalışma bulamamış olmamız bizi bu konuda sebatkâr kılmıştır. Ayrıca değerler eğitiminin fazlaca önemsendiği günümüz Türk eğitim sistemine böyle bir çalışmanın da faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Tezin yazım sürecinin en başından sonuna kadar bana tahammül eden ve yol gösteren Saygıdeğer Hocam Doç. Dr. Harun Şahin'e şükranlarımı sunuyorum. Bunun haricinde Sezai Karakoç kütüphanesini benimle paylaşan, fikirleriyle bana her daim yardımcı olan kıymetli hocam ve eniştem Sayın Ahmet Bakır'a teşekkürlerimi iletiyorum. Yine tez okumasında katkılarını esirgemeyen Sayın Zeynep Domazetova'ya da teşekkür ediyorum. Ek olarak çalışma sürecinde bana inanmaktan hiçbir zaman vazgeçmeyen eli öpülesi anneme, ilk okurum müstakbel eşime, kadirşinas aileme ve kardeş bildiğim dostlarıma ayrı ayrı teşekkürlerimi sunuyorum. Nihayetinde de tüm eğitim-öğretim sürecimde beni emekleriyle ilmek ilmek işleyen bütün öğretmenlerime teşekkürü bir borç bilirim.

Yusuf Ziya Yüksel

**SEZAI KARAKOÇ’UN ŞİİRLERİNİN DEĞERLER
VE DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN
İNCELENMESİ
(Yüksek Lisans Tezi)**

**Yusuf Ziya Yüksel
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Ekim 2024**

ÖZ

Bu araştırmanın amacı; Sezai Karakoç’un şiirlerindeki değerleri geçiş sıklıkları ile tespit etmek ve bu değerlerin öğretim programı açısından değerler eğitime uygun olup olmadığını belirlemektir. Değer tespitinde Karakoç’un tüm şiirlerinin bulunduğu Diriliş Yayınları 2010 baskısı “Gün Doğmadan” kitabının içindeki “Monna Rosa, Şahdamar, Körfez, Sesler, Hızır ile Kırk Saat, Taha’nın Kitabı, Gül Muştusu, Zamana Adanmış Sözler, Çeşmeler, Ayinler, Leylâ ile Mecnun, Ateş Dansı ve Alınyazısı Saati” bölümleri incelenmiştir. Nitel olan ve betimsel tarama modelinin kullanıldığı çalışmada, 13 ayrı şiir kitabında evrensel ve ulusal 57 farklı değer toplam 626 kez tespit edilmiştir. Karakoç’un şiirlerinde en sık işlenen üç değer; dinî inanç, sevgi ve tarihî-kültürel mirasa duyarlı olma değerleridir. En çok değer tespit edilen, dolayısıyla değerler açısından en zengin şiir kitabı 181 kez geçiş sıklığı ile “Leylâ ile Mecnun”dur. Tespit edilen tüm değerler araştırma sonunda 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ortak metnindeki 20 değer ile bağdaştırılmış ve aralarındaki uyumun yeterli seviyede olduğu görülmüştür. Tüm incelemeler neticesinde Sezai Karakoç’un şiirlerinin değerler açısından zengin olduğu, bu şiirlerin ortaokul Türkçe dersinin üst kademelerinde değerler eğitime uygun bulunduğu ve 2024 öğretim programının ortak metni ile benzer çizgide olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sezai Karakoç, şiir, değerler, değerler eğitimi, 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, Türkçe

Sayfa Adedi: xvi + 141

Danışman: Doç. Dr. Harun Şahin

AN ANALYSIS OF SEZAI KARAKOÇ'S POEMS IN TERMS OF VALUES AND VALUES EDUCATION

(M.S. Thesis)

Yusuf Ziya Yüksel

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

October 2024

ABSTRACT

The purpose of this research; The aim is to determine the values in Sezai Karakoç's poems with their frequency of occurrence and to determine whether these values are suitable for values education in terms of the curriculum. Diriliş Publications' 2010 edition "Gün Doğmadan" book, which contains all of Karakoç's poems, was used in the valuation determination. The sections "Monna Rosa, Şahdamar, Körfez, Sesler, Hızır ile Kırk Saat, Taha'nın Kitabı, Gül Muştusu, Zamana Adanmış Sözler, Çeşmeler, Ayinler, Leylâ ile Mecnun, Ateş Dansı and Alinyazısı Saati" in this book have been examined. In the study where the descriptive scanning model was used, 57 different universal and national values were identified a total of 626 times in 13 different poetry books. The three values most frequently mentioned in Karakoç's poems are; The values are religious belief, love and sensitivity to historical and cultural heritage. The poetry book with the most values, and therefore the richest in terms of values, is "Leyla ile Mecnun" with a frequency of 181 occurrences. At the end of the research, all determined values were reconciled with the 20 values in the common text of the 2024 The Century of Türkiye Education Model and the harmony between them was found to be at a sufficient level. As a result of all the examinations, it has been determined that Sezai Karakoç's poems are rich in values, these poems are suitable for values education at the upper levels of the secondary school Turkish course, and are in line with the common text of the 2024 curriculum.



Keywords: Sezai Karakoç, poem, values, values education, The Century of Türkiye Education Model, Turkish

Sayfa Adedi: xvi + 141

Danışman: Assoc. Prof. Harun Şahin

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZ	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvi
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem	1
1.2. Amaç	4
1.3. Önem	4
1.4. Sınırlılıklar	5
1.5. Varsayımlar	5
1.6. Tanımlar	5
1.7. İlgili Araştırmalar	6
BÖLÜM II.....	9
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	9
2.1. Sezai Karakoç ve Hayatı.....	9
2.2. Sezai Karakoç'un Fikir Hayatı ve Eserleri	10
2.3. Sezai Karakoç'un Şiiri	13
2.4. Değer ve Değerler Eğitimi	15

2.4.1. Değer.....	15
2.4.2. Değer Tasnifleri	18
2.4.3. Değerler Eğitimi ve Değerler Eğitiminin Önemi.....	20
2.4.4. Değerler Eğitiminde Okul	21
2.4.5. Değerler Eğitiminde Türkçe Dersi ve Öğretim Programları	23
BÖLÜM III.....	28
YÖNTEM	28
3.1. Araştırmanın Modeli.....	28
3.2. Çalışma Materyali	28
3.3. Verilerin Toplanması	29
3.4. Verilerin Analizi ve Yorumlanması	30
BÖLÜM IV.....	32
BULGULAR VE YORUM	32
4.1. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Tespit Edilen Evrensel Değerler	32
4.2. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Tespit Edilen Ulusal Değerler	106
BÖLÜM V	123
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	123
5.1. Sonuç ve Tartışma	123
5.2. Öneriler.....	130
KAYNAKLAR.....	131

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Ahlak-Etik Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı	34
Tablo 2. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Akıl Kullanım-Akılcılık Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı	36
Tablo 3. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Alçak Gönüllülük (Tevazu) Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı.....	37
Tablo 4. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Azimli ve Mücadeleci Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı.....	39
Tablo 5. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Barış Yanlısı-Barışsever Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı.....	41
Tablo 6. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Bilgili-Aydın Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı	43
Tablo 7. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Cesaret-Cesur Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı	45
Tablo 8. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Çalışkanlık-Gayretli Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı	46
Tablo 9. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Doğru-Dürüst Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı	48
Tablo 10. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Girişimci-Üretici Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı	49
Tablo 11. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Güven-Güvenilir Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı	50
Tablo 12. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Güzellik-Estetik Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı	52
Tablo 13. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde İdeal Sahibi Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı	54
Tablo 14. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde İleri Görüşlü-Önsezi Sahibi Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı.....	55
Tablo 15. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde İstiklal-Hürriyet-Özgürlük Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı.....	57

Tablo 16. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Kişilik-Şahsiyet Sahibi Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı.....	58
Tablo 17. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Liderlik Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı.....	60
Tablo 18. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Özgün Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı.....	61
Tablo 19. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Sabırlı Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı.....	63
Tablo 20. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Sağlık Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı.....	64
Tablo 21. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Samimiyet-Samimi Olma-İçtenlik Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı.....	66
Tablo 22. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Sanat Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı.....	68
Tablo 23. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Sır Tutma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı.....	69
Tablo 24. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Temizlik Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı.....	70
Tablo 25. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Ümitli-İyimser Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı.....	72
Tablo 26. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Yeniliklere Açık Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı.....	74
Tablo 27. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Zarafet-Nezakat Sahibi Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı.....	75
Tablo 28. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Adalet-Adil Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı.....	76
Tablo 29. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Arkadaşlık-Dostluk-Kardeşlik Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı.....	77
Tablo 30. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Cömert-Fedakâr Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı.....	79
Tablo 31. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Eşitlik Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı.....	80
Tablo 32. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Hoşgörülü Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı.....	81
Tablo 33. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde İnsana Saygı Gösterme Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı.....	83
Tablo 34. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde İyi İletişim-İyi İlişki Değeri ile İlgili Bulgular,	

<i>Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı</i>	84
Tablo 35. <i>Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Kadın ve Aileye Önem Verme Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı</i>	86
Tablo 36. <i>Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Kıymet-Değer Bilme Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı</i>	87
Tablo 37. <i>Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Merhametli Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı</i>	89
Tablo 38. <i>Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Sadakat-Sadık Olma-Bağlılık Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı</i>	90
Tablo 39. <i>Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Saygı Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı</i>	92
Tablo 40. <i>Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Sevgi Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı</i>	94
Tablo 41. <i>Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Sosyal Sorumluluk Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı</i>	96
Tablo 42. <i>Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Vatan ve Millet Sevgisi Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı</i>	98
Tablo 43. <i>Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Vefalı Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı</i>	99
Tablo 44. <i>Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Yardımseverlik-İyilikseverlik Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı</i>	100
Tablo 45. <i>Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Doğaya Duyarlı Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı</i>	102
Tablo 46. <i>Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Memleket Sevgisi ve Özlemi Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı</i>	103
Tablo 47. <i>Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Tarihî-Kültürel Mirasa Duyarlı Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı</i>	106
Tablo 48. <i>Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Ana Dili-Türkçeye Değer Verme Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı</i>	108
Tablo 49. <i>Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Dinî İnanç Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı</i>	110
Tablo 50. <i>Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Fetih İnancı Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı</i>	112
Tablo 51. <i>Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Hırslı Olmama-Tokgözlülük Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı</i>	113
Tablo 52. <i>Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Kahramanlık-Yiğitlik Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı</i>	114

Tablo 53. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Millî Bilince Sahip Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı	116
Tablo 54. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Millî Tarihi Sevme Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı	117
Tablo 55. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Şehitlik Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı.....	119
Tablo 56. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Birlik Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı	120
Tablo 57. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Misafirperverlik-Konukseverlik Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı.....	121
Tablo 58. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Tespit Edilen Değerler (Gün Doğmadan)	124
Tablo 59. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Tespit Edilen Değerlerin Kitaplarına Göre Dağılımı (Gün Doğmadan)	126
Tablo 60. 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ndeki 20 Değerle Bağdaştırılan Sezai Karakoç'un Şiirlerindeki Değerlerin Geçiş Sıklığı	128

ŞEKİLLER LİSTESİ

<i>Şekil 1.</i> Sezai Karakoç'un şiirlerini incelemek için kullanılan genel tasnif	31
<i>Şekil 2.</i> Sezai Karakoç'un şiirlerinde tespit edilen evrensel değerler (alfabetik)	33
<i>Şekil 3.</i> Sezai Karakoç'un şiirlerinde tespit edilen ulusal değerler (alfabetik)	107



KISALTMALAR LİSTESİ

MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
s.	Sayfa
TDK	Türk Dil Kurumu
TTKB	Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
TYMM	Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli
vb.	ve benzer(ler)i

BÖLÜM I

GİRİŞ

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın ne olduğu anlatılmış; problem durumuna, amacına, önemine, sınırlılıklarına, varsayımlarına, tanımlarına yer verilmiştir. En sonda ise konuyla ilgili araştırmalara değinilmiştir.

1.1. Problem

İnsanoğlu, yaradılışından bu yana varlığını sürdürebilmek amacıyla kurduğu sosyal yaşam ve bunun üzerine bina ettiği irili ufaklı yerleşim yerleri sebebiyle birbirine gereksinim duyan bir canlıdır. Bu sosyal hayat ve yaşayış tarzı, doğal olarak insanlar arasında nesilden nesile aktarılan ve ortak yaşam ortamlarını düzenleyen bazı maddî-manevî miraslar doğurmuştur. Bunların en önemlilerinden birisi de neyin iyi, neyin kötü, neyin yanlış, neyin çirkin olduğuna karar verdiğimiz ve bir nevi kılavuzumuz olan değerlerdir (Ulusoy ve Arslan, 2019, s. 3). Ülken (2016)'e göre insan, değerlere sahip bir varlık olmasıyla diğer varlıklardan ayrılmaktadır(s. 367). Çankırılı (2015)'nın ifade ettiği şekilde değerler, sosyal denetim mekanizmalarının en önemlisi ve toplumsal bütünlüğün ayrılmaz unsurlarıdır (s. 11). Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000)'nın da yine belirttiği gibi sosyoekonomik gelişmelerin kaçınılmaz sonucu ve yeni toplumsal düzenlerin işleyebilmesi için değerler mevcuttur (s. 60). Şahin (2019)'e göre ise değerler, hem birey hem toplumun huzur ve barış içinde yaşamasını sağlayan düzenleyici öğelerdir (s. 366).

“Değer” kavramı Türk Dil Kurumunun Güncel Türkçe Sözlük’ünde bizim kullandığımız anlamıyla “Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddî ve manevî öğelerin bütünü” olarak geçmektedir (TDK, 2024). Farklı söz

öbekleri ve cümlelerle tanımlanan değer kavramı aslında tüm tariflerde toplumları yaşatan maddî ve manevî öğeler bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Anlıyoruz ki bir toplumun genel karakteristik özelliklerini tanımak için benimsediği değerlere bakılabilir. Zira benimsenen değerler fikirlerde olduğu gibi somut uğraşlarda da kendini gösterme özelliğine sahiptir.

Toplumu inşa eden ve koruyan en önemli unsurlardan olan değerlerin nesilden nesile aktarılması için devletlerin eğitim sistemlerinde önemli yer edinmektedir. Zira ev ve aile ortamında başlayan değerler eğitimi, okullarda devam eder (Akın ve Öztürk, 2021, s. 78-79). Millî Eğitim Bakanlığı (MEB)’nın attığı adımlara bakacak olursak Millî Eğitim Temel Kanunu’nun bazı maddeleri incelemeye değerdir. 1973 yılında yayımlanan Millî Eğitim Temel Kanunu’nda “Türk milletinin millî, ahlaki, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren... yurttaşlar yetiştirmek” ifadesine rastlanmaktadır (MEB, 1973, s. 5101). Son yıllarda eğitim sisteminin geliştirilmesi ve güncellenmesiyle birlikte "değerler eğitimi" sistematik bir şekilde öğretim programlarına dâhil edilmeye başlanmıştır. Özellikle 2018-2019 ve 2024’te hazırlanan öğretim programları bunlara örnek gösterilebilir durumdadır.

2006 Türkçe Öğretim Programı genel amaçlarının 9. maddesi öğrencilerin “Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımaları”, 11. maddesi ise “Millî, manevî ve ahlâki değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri amaçlanmaktadır.” ifadelerini içerir (MEB, 2006, s. 4). Yine 2010 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı değerler eğitiminin nasıl yürütüleceği hakkında genelge yayımlamıştır. Bu genelge değerler eğitimi konusunda önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir.

Bu genelgeden sonra 2015’te yayımlanan Türkçe Öğretim Programı’ndaki genel amaçların 12. maddesinde öğrencilerin “Millî, manevî, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal, estetik ve sanatsal değerlere önem vermelerini sağlamak; millî duygu ve düşüncelerini güçlendirmek”, 13. maddesinde ise “Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımalarını sağlamaktır.” hedefleri belirlenmiştir (MEB, 2015, s. 5). Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 2017’de başlattığı “Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmaları” ile ders ayırt etmeksizin tüm öğretim programlarına belirlenen “kök değerler” eklenmiştir (TTKB, 2017). 2018 ve 2019 Türkçe Öğretim Programı’nda da bu kök değerler yer bulmuştur (MEB, 2018a, 2019). 2024-2025 eğitim-öğretim yılından itibaren kademeli geçiş yapılacak olan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli

(TYMM)’nde de değerlere geniş yer verilmiştir. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’ndeki “Erdem-Değer-Eylem” bölümünde 20 değer açıklamalarıyla birlikte yer bulmuştur. Buradaki 20 değer, önceki programlardan farklı olarak teferruatlı bir biçimde ayrı sayfalarda eylem ve öğretim yöntemleriyle birlikte izah edilmiştir (MEB, 2024a, s. 75-91). Kısacası eğitim sistemi, değerlerin farkında ve değerler eğitimine sistematik şekilde odaklanmış durumdadır.

Buradan hareketle disiplinler arası görevde olan Türkçe ve lisedeki devamı Türk Dili ve Edebiyatı derslerine değerler eğitiminde önemli görev düşmektedir. Nitekim Kurudayıoğlu ve Çakıcı (2013)’ya göre öğretmenlerin bu hususta yararlanabileceği geniş bir edebiyat yelpazesi bulunmaktadır (s. 48). 2015 Türkçe Öğretim Programı genel amaçlar 13. maddede de belirtildiği gibi değerleri aktarırken Türk ve dünya kültür-sanatına ait eserlerden istifade edilmelidir. Yine Kurudayıoğlu ve Çakıcı (2013)’ya göre edebî metinler, sanat anlayışını yansıtarak kültürel değerleri görünür kılar. Bu da bireyin ait olduğu toplumun değerlerini içselleştirmesine katkı sağlamaktadır (s. 48). Bozkırlı (2015)’ya göre ise kültür ve değerlerin aktarımı, o dile ait edebî eserler ile sağlanır (s. 1). Albayrak (2017)’a göre ise değer aktarımı, tarihin çeşitli dönemlerinde oluşturulan ve milletlerin yaşayışlarını, sosyal-kültürel birikimlerini yansıtan eserler vasıtasıyla gerçekleştirilebilmektedir (s. 63).

Türk edebiyatının modern çağındaki önemli şairlerinden biri olarak görülen Sezai Karakoç’un şiirleri de değerler açısından incelenmeye değerdir. Onun “diriliş” ülküsü ve yetiştirmek istediği nesiller, şiirlerinde önemli bir yere sahiptir. Zariç (2019)’in deyimiyle Karakoç, kendi adını verdiği diriliş neslini eğitmek, onları bilgi ve değerlerle donatmak ister (s. 481). Karakoç’un şiirleri, her ne kadar yüzey anlamdan çok derin anlam içerse de (Tonga, 2007, s. 36) Millî Eğitim Temel Kanunu’nun 2. maddesinde belirtilen “Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren...” (MEB, 1973, s. 5101) yurttaşlar yetiştirme hedefi bakımından ve yeni öğretim programları çerçevesinde detaylı biçimde incelenmesi gereken eserlerdir.

Alan yazını incelendiğinde Sezai Karakoç’un çeşitli eserlerinin araştırmacılar tarafından farklı bakış açılarıyla ele alınarak incelendiği görülmektedir (Acar, 2004; Avcı, 2013; Demir, 2011; Diclehan, 1980; Güzel, 2017; H. Yaşar ve Yaşar, 2023; Karataş, 2013a; Koç, 2010; Pehlivan, 2018; Şahin, 2015; Şahin, 2017b). Örnek olarak verilmiş çalışmaların yanı sıra alan yazınında yer alan diğer çalışmalar da göz önünde bulundurulduğunda Sezai Karakoç’un şiirlerini tek elden ve genel biçimde değerler eğitimi açısından inceleyen bir

araştırmaya rastlanmamıştır. Eğitimde kritik bir yere sahip olan değerlerin ve bunlarla ilgili çalışmaların alan yazına kazandırılması önemli bir ihtiyaçtır. Alan yazınında tespit edilen bu eksikliğin giderilmesi adına bu çalışmada Sezai Karakoç'un "Gün Doğmadan" kitabındaki tüm şiirleri incelenmiş ve içerdiği değerler tespit edilmiştir. Akabinde bu değerlerin en çok hangi kitapta toplandığı, çizdiği insan profili ve 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ndeki hangi değerle ne sıklıkta bağdaştığı belirlenmiştir.

1.2. Amaç

Bu çalışmanın üç temel amacı bulunmaktadır. Çalışmanın birinci amacı, Sezai Karakoç'un şiirlerindeki evrensel ve ulusal değerleri tespit etmek; ikinci amacı hangi değerlerin ne sıklıkta olduğunu bulmak ve son olarak bu şiirlerin öğretim programındaki değerler eğitimine uygunluğunu kontrol etmektir. Bu amaçlar çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Sezai Karakoç'un şiirlerindeki değerler nelerdir? Bu değerler hangi sıklıkla tekrarlanmaktadır?
2. Sezai Karakoç'un değerler açısından en zengin şiir kitabı nedir?
3. Sezai Karakoç'un şiirleri, Millî Eğitim Temel Kanunu'nda işaret edilen ve 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ortak metninde belirtilen değerleri ne ölçüde içermektedir?

Bu çalışma ile Sezai Karakoç'un şiirlerindeki değerlerin neler olduğu, bu şiirlerin okullardaki değerler eğitimine uygun olup olmadığı tespit edilerek elde edilen sonuçların alan yazınına kazandırılması amaçlanmaktadır.

1.3. Önem

Sezai Karakoç, modern Türk edebiyatının önemli şairlerinden ve fikir adamlarından biri olarak değerlendirilmektedir. Karakoç'un kendini adadığı fikirleri ve ülküsü, onun hakkında bizlere ipucu vermektedir. Kendi sanatını inandığı davayı ifade etmekte kullanan Karakoç, şiirlerini etkili biçimde kullanmıştır. Bu nedenle onun şiirleri, değerler aktarımı açısından güçlü bir araç olma potansiyeline sahiptir. Bununla birlikte öğretim programlarındaki ifadeler ile Türk edebiyatındaki seçme eserler, okullardaki değerler eğitiminde öğretmen için önemli bir araç ve kaynak işlevi görmektedir (MEB, 1981,

2006, 2015, 2019, 2024). Dolayısıyla Türk edebiyatının önemli şairlerinden biri olan Karakoç'un şiirleri, değerler açısından incelemeye değerdir.

Alan yazınında Sezai Karakoç'un şiirlerini ve özel olarak bazı değer alanlarını inceleyen çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Ancak onun şiirlerini barındırdığı değerler açısından tek elden ve genel çerçevede inceleyen bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Bu çalışma, alan yazınındaki boşluğu dolduracak olması bakımından önemlidir. Ayrıca Sezai Karakoç'un şiirlerindeki değerlerin, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ortak metnindeki değerlerle ilişkilendirilmesi, çalışmanın güncel tarafını ortaya koymakta ve işlevselliğini artırmaktadır. Öte yandan bu çalışmanın, Sezai Karakoç'un şiirlerinde tespit edilen değerler ve elde edilen sonuçlar doğrultusunda, tüm eğitim düzeylerindeki ilgili branşlara önemli katkılar sağlayacağı öngörülmektedir. Bununla birlikte Sezai Karakoç'un şiirlerindeki değerlerin eğitsel süreçler aracılığıyla topluma kazandırılmasının yanında, bu değerlerin geliştirilecek programlara yansıtılması ve ders kitaplarında verilecek metinlerin belirlenmesinde de rol oynayacağı düşünülmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

Bu çalışma; Sezai Karakoç'un tüm şiirlerinin toplandığı, Diriliş Yayınlarından çıkmış olan 2010 yılı dokuzuncu baskı "Gün Doğmadan" eserindeki 13 şiir kitabı ile sınırlıdır.

1.5. Varsayımlar

Bu çalışma öncesinde;

- Sezai Karakoç'un şiirlerinin ulusal ve evrensel değerler açısından zengin içeriğe sahip olduğu,
- Sezai Karakoç'un şiirlerinde bulunan değerlerin Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ortak metninde yer alan değerlerle uyumlu olduğu varsayılmıştır.

1.6. Tanımlar

Değer: "Toplumun ulaşmak istediği hedefler, arzu ettiği güzel tutum ve davranışlardır. Değerler; toplumun mevcudiyeti, beraberliği, işleyişi ve devamlılığı için, toplumun neredeyse tamamı tarafından tasdik edilmiş temel kaide ve kurallardır." (Ulusoy ve Arslan,

2019, s. 5).

Eğitim: “Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme; terbiye.” (Türk Dil Kurumu [TDK], 2024).

Değerler Eğitimi: “Çocukların ve gençlerin pozitif değerleri keşfedip geliştirmeleri ve kendi potansiyellerine göre ilerlemeleri için yürütülen eğitimsel gayretler.” (UNESCO’dan aktaran Şahin, 2018, s. 11).

Öğretim Programı: “Okulda ya da okul dışında bireye kazandırılması planlanan bir dersin öğretimiyle ilgili tüm etkinlikleri kapsayan yaşantılar düzeneğidir.” (Demirel, 2023, s. 6).

Şiir: “İmgeleri, duygu ve coşkuları tam olarak yansıtabilen dil öğelerini yakaladıktan sonra bunları, anlatım gücünün doruğuna yükseltecek bağlantılar içinde, yeni bağdaştırmalar, birleştirmeler, türetmeler, hatta sapmalarla ve ses açısından etki sağlayan öğelerden de yararlanarak dizelere dönüştürebilmek...” (Aksan, 1995, s. 67).

1.7. İlgili Araştırmalar

Alan yazınında değerler ve değerler eğitimi alanında oldukça fazla çalışma bulunmaktadır. Hakkında birçok çalışma yapılan Sezai Karakoç’un eserlerini analiz eden çalışmalar da mevcuttur.

Sezai Karakoç ve değerlerin ortak paydada buluştuğu kaynaklara bakacak olursak Fahrettin Koç (2010) tarafından hazırlanan “Değerler Açısından Sezai Karakoç (Ahlâk ve Sanat Örneği)” adlı yüksek lisans tezi bu çerçevede değerlendirilebilir. Bu çalışmanın ilk bölümünde Karakoç’un bir değer olarak ahlaka dair bakışına ve düşüncelerine yer verilmiştir. İkinci bölümde ise Karakoç’un sanat, sanatçı ve sanat eseri hakkındaki görüşlerine değinilmiş, bu konu hakkındaki kavramlar ortaya konulmuştur.

Yusuf Güzel (2017)’in “Sezai Karakoç’un Düşünce Yazılarında Yer Alan Değerler” adlı çalışması Sezai Karakoç ve değerlerle alakalıdır. Araştırmada Sezai Karakoç’un 27 düşünce eseri barındırdığı değerler açısından incelenmiştir. Bu incelemelerde toplamı 305 olmak üzere 29 farklı değer tespit edilmiştir.

Veysel Şahin (2015)’in “Sezai Karakoç’un Şiirlerinde Yaratıcı Değerler” çalışması. Karakoç’un kendine has üslubu ve hassasiyeti içerisinde değerlerle kurduğu ilişki, onun şiirinden örneklerle işlenmiştir. Yine Veysel Şahin (2017) tarafından kaleme alınmış

“Sezai Karakoç’un Şiirlerinde Kur(t)uluş Değerleri ve Diriliş Estetiği” çalışmasında Karakoç’un şiirlerinden bazı örnekler, değerler ve diriliş ideali çerçevesinde incelenmiştir.

Hamza Yaşar ve Ömer Yaşar (2023)’ın “Sezai Karakoç’un ‘Gün Doğmadan’ Adlı Eserinin Sevgi Değeri Açısından İncelenmesi” makalesi de Karakoç ve değerlerin bir arada bulunduğu çalışmalardandır. Bu çalışmada Karakoç’un “Gün Doğmadan” adlı şiir kitabındaki şiirler, sevgi değeri çerçevesinde incelenmiştir. Sonrasında tespit edilen bölümler örnekleriyle birlikte açıklanmıştır.

Bunların dışında değer konusunun doğrudan işlenmediği ancak Sezai Karakoç’u, onun sanatını ve fikir hayatını inceleyen birçok çalışma mevcuttur. Şakir Diclehan (1980)’in “Sanat ve Düşünce Dünyasında: Sezai Karakoç” isimli eseri, bu alandaki ilk çalışmalardan birisidir. Karakoç’un hayatı ve sanatı, düşünceleri, eserleri gibi konular eserde yer almaktadır.

Turan Karataş (2013a)’ın “Doğu’nun Yedinci Oğlu: Sezai Karakoç” isimli çalışması, alan yazınında en çok atıf yapılan kaynaklardan birisidir. Karataş’ın Karakoç hakkında olan doktora tezini genişletilmiş şekilde içeren çalışma kitap hâlinindedir. Kitapta “Hayat ve İnsan”, “Sanat” ve “Tenkit” adında üç büyük bölüm bulunur. Bu bölümlerde Sezai Karakoç’un hayatı, yazarlık serüveni, sanatı, şiiri vb. konular işlenir. Bu çalışma, Karakoç hakkında yapılan en detaylı araştırmalardan birisidir.

Ömer Erdem (1995)’in “Sezai Karakoç Hayatı-Şiiri” başlıklı tez çalışmasında Karakoç’un hayatı, onun şiirleri ve bu şiirlerdeki detaylar incelenmiştir. Nazım şekilleri, şiirde kullanılan temler, yapılan değişiklikler, kullanılan kelimelerin açıklanması gibi bölümler çalışmada yer almaktadır.

Kadir Analay (2009)’ın “Sezai Karakoç ve Diriliş Düşüncesi” isimli yüksek lisans tezi iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde onun diriliş idealinin doğmasına vesile olan etkenler, ikinci bölümde ise diriliş ideali işlenmiştir.

Zafer Acar (2004) “Sezai Karakoç Şiirinin Anlambilim Açısından İncelenmesi” başlıklı çalışmasında, Karakoç’un şiirlerinin bazı bölümlerini anlam bilimi çerçevesinde analiz etmiştir. Çalışmada şiirler, kavramlaştırmalar açısından incelendikten sonra şiirdeki benzetme, aktarmalar, çok anlamlılık, eş anlamlılık, ters anlamlılık, söz dizimi esnekliği, birleşik cümle kuruluşu, ikilime kullanımı, mısra tekrarları, kişi zamirlerinin kullanımı ve alışılmadık kullanımlar gibi konulardan bahsedilmiştir. Bu inceleme ve yorumlamalar, şiirlerin barındırdığı değerler açısından da ipucu niteliği taşımaktadır.

Seyfettin Demir (2011)'in “Sezai Karakoç’un Şiirlerinde Gelenek” adlı yüksek lisans tezi de Karakoç’un şiirlerindeki Türk edebiyatı unsurlarının detaylıca incelendiği bir çalışmadır. Nazım şekilleri, söz sanatları ve mazmunlar gibi birçok edebiyat geleneği Karakoç’un şiirlerinde aranmıştır.

Özge Başaran (2016) tarafından hazırlanan “Metinler arasılık Bağlamında Sezai Karakoç Şiiri -Alıntılar ve Atıflar-“ başlıklı yüksek lisans tezinde, Karakoç’un şiirleri metinler arasılık disiplinine göre analiz edilmiştir. Çalışmada Karakoç’un başka eserlerden yaptığı alıntılar ve onlara yaptığı atıflara yer verilmiştir.

Ramazan Enser (2018)'in doktora tezi olan “Sezai Karakoç’un Şiirlerinde Gelenegin Tezahür Odakları Olarak İnsan, Zaman ve Mekân” başlıklı çalışmada insan, zaman ve mekân unsurlarını Karakoç’un modern şiir imkânları içerisinde nasıl algıladığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Emine Bozkurt (2020) ise “Sezai Karakoç’un Şiir ve Hikâyelerinde Kadın İmgeleri” isimli yüksek lisans tezinde, Karakoç’un eserlerindeki kadın imajı incelemiştir. Tezde Karakoç’un “Gün Doğmadan” şiir kitabı ve “Meydan Ortaya Çıktığında-Hikâyeler I”, “Portreler-Hikâyeler II” adlı hikâye kitapları üzerinde çalışılmıştır.

Karakoç’ta kadın ve anne teması hakkında yapılan çalışmalar da mevcuttur. Bunlar, İsa Işık (2011)'in “Sezai Karakoç’un Şiirlerinde Anne ve Çocuk Teması” ve Bahar Avcı (2013)'nin “Sezai Karakoç’un Şiirinde Anne ve Çocuk” başlıklı yüksek lisans tez çalışmalarıdır. Bu çalışmalarda Karakoç’un şiirlerindeki anne ve çocuk imgesi, akabinde bunların dirilişle olan bağlantısı incelenmiştir.

Özel bir konunun işlendiği diğer çalışma da Güven Pehlivan (2018)'in “Sezai Karakoç Şiirinde Umut” adlı yüksek lisans tezidir. Çalışmada onun umudunun şair, şehir, kadın, nesil ve siyasi yaşam nezdindeki karşılıkları verilmiştir. Nihayetinde bu umut duygusu ile dirilişin bağlantısı kurulmuştur.

Görüldüğü üzere alan yazınında Sezai Karakoç hakkında, farklı konuların da ele alındığı birçok çalışma mevcuttur. Ancak Karakoç’un şiirlerini tüm değerler ve bu değerlerin eğitimi açısından genel çerçevede inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır. Sezai Karakoç ve değerlerin bir arada olduğu çalışmalar da belirli değerlerle ya da eserlerle sınırlı tutulmuştur.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde “Sezai Karakoç ve Hayatı”, “Sezai Karakoç’un Fikir Hayatı ve Eserleri”, “Sezai Karakoç’un Şiiri”, “Değer ve Değerler Eğitimi” başlıklarına ve ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Sezai Karakoç ve Hayatı

Sezai Karakoç, Emine Hanım ve Yasin Efendi’nin oğlu olarak 22 Ocak 1933’te Diyarbakır’ın Ergani ilçesinde doğmuştur (Karataş, 2013a, s. 21). Henüz bir iki yaşlarındayken ailesi Ergani’den Elâzığ Maden’e taşınmıştır. 1937’de tekrar Ergani’ye dönmüşlerdir. Bu küçük yaşlarda araştırma merakıyla birlikte Karakoç okuma yazmayı öğrenmiştir (Kula, 2021, s. 69). Karakoç 1944 yılında Ergani’de ilkokulu bitirmiştir. Ergani’de ortaokul ve lise olmaması hasebiyle parasız yatılı sınavıyla kazandığı Maraş Ortaokulundan 1947’de mezun olmuştur (Bilge, 2004, s. 14). Aynı sene yine parasız yatılı olarak Gaziantep Lisesine kaydolmuş ve 1950’de buradaki eğitimini tamamlamıştır. Her ne kadar felsefe okumak istese de sınavını kazandığı Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesinde yükseköğrenimine başlamıştır. 1955’te buradan mezun olduktan sonra aynı sene Maliye Bakanlığına atanmıştır (Karataş, 2013a, s. 23). 1957’de annesini kaybetmiştir. Üç sene sonra 1960’ta Ağrı’da başladığı askerliğini ertesi sene tamamlamıştır. Gelince kaldığı yerden memuriyete devam etme kararı almıştır. Annesinin kaybından 6 sene sonra 1963’te bu sefer de babasını kaybetmiştir. 1965’te çalışmalarına engel gördüğü için memuriyetten istifa ederek (Bilge, 2004, s. 18) 1965’ten 1971’e kadar memurluktan uzak kalarak dergi işlerine yoğunlaşmıştır. 12 Mart muhtırasından sonra Ankara’da kamu görevine tekrar dönmüştür. Ancak tayinini İstanbul’a alıramayınca 1973’te bir daha dönmek üzere

resmî görevine veda etmiştir (Diclehan, 1980, s. 19). Memuriyetinin bu kısa döneminde yazıları sebebiyle mahkemece ceza almış olsa da hakkında af kararı çıkarılmıştır (Bilge, 2004, s. 19). İstifasından sonra Karakoç, uzun müddet kendini sanatına vermiştir. 1990 yılında Diriliş Partisini kurmuş ve yedi yıl genel başkanlığını yürütmüştür. 1997’de partisi Anayasa Mahkemesince kapatılmıştır. 2007’de Yüce Diriliş Partisi adıyla yeni bir parti kurarak bir daha siyasete atılmıştır (Kula, 2021, s. 76). Sezai Karakoç, 16 Kasım 2021 tarihinde İstanbul’da vefat etmiştir. 17 Kasım’da Şehzadebaşı Camii’nde kılınan cenaze namazıyla birlikte defnedilmiştir.

2.2. Sezai Karakoç’un Fikir Hayatı ve Eserleri

Sezai Karakoç şiirleriyle ve düz yazılarıyla fikir dünyasını okurdan esirgememiş, hatta bunu ona aksettirme gayesinde olmuş bir sanatçıdır (Kotan, 2023, s. 123). Karakoç için mukaddesat çok önemlidir ancak bu durum, onun diğer düşüncelere hâkim olmadığı anlamına gelmez. Cemal Süreya onu şu şekilde yorumlamaktadır: “Karakoç bir yerde inancının çılgını (...). İnancı hem silahı hem çocuğudur. En ilkel ile en modern arasında durur. Öyle bir Müslüman ki Marx da bilir, Nietzsche de bilir, Rimbaud da bilir, Salvador Dali de sever, Nazım da okur.” (Süreya’dan aktaran Andı, 1998, s. 8). Nitekim Karakoç, çocukluk ve gençlik yaşlarında fikir dünyasının yolunu kendi çizmiştir.

Onun kendini ve eserlerini adadığı en önemli davası “diriliş”tir. Koç (2010)’un deyişiyle “diriliş” onun medeniyet projesinin adıdır (s. 143). Bu projedeki en büyük kaynak ve dayanak ise İslam dinidir. Karataş (2013a)’ın belirttiği üzere “Diriliş, insanın İslam’la dirilmesi ve İslam’la kurtulması demektir.” (s. 150). Sezai Karakoç’un İslam ülküsüne ve onun diriliş kavramının izahına en iyi şu kendi ifadelerinde rastlanmaktadır: “Diriliş, bir ayrılışın, İslâm’dan ayrılışın sona erışı, bir kavuşmanın, ona yeniden kavuşmanın başlangıcıdır.” (Karakoç, 2012, s. 24). Buradan anlıyoruz ki onun için diriliş, aslında “milletin özüne dönüşü”dür. Öze döndükten sonra diriliş tamamlanacak ve varoluş amacına ulaşılabilecektir. Karakoç (2012) bunu şöyle açıklamaktadır: “Diriliş, bir düşüşten çıkış ve kurtuluştur. Acı deneylerden sonra, varoluşun gerçek anlam ve amacına dönüştür Diriliş.” (s. 24). Karakoç partisinin Diriliş Işığı adlı dergisinde millete şöyle seslenmektedir: “Milletim, uyan! Kendine dön! Aslını unutma! Geçmişini bil. (...) Milletim! Büyük bir milletsin. Çok büyük bir ülken var. (...) Onu yeniden ayağa kaldır. Diril ve Dirilt! İnsanlık seni bekliyor.” (Karakoç, 2015, s. 6). Dirilişin yalnızca dini değil değerlerin tamamını muhafaza etmeyi amaçladığı söylenebilir. Diriliş aynı zamanda

halk değerlerinin gözcüsü ve bekçisidir (Karakoç, 2012, s. 8). Ayrıca Karakoç eğitimi temel erdemlerin öğrenciye kazandırılma süreci olarak görür. Ona göre toplumsal adalet, bu değerlerin bireyde görünür olmasıyla başarıya ulaşacaktır (Özsaray, 2018, s. 272). Buradan hareketle Sezai Karakoç'un diriliş projesi, değerlerini benimseyen bir toplum ile gerçekleşecektir. Bunun için de eserleri, değerlerini topluma hatırlatacak önemli araçlardandır (Şahin, 2017b, s. 38). Onun değer ve değer eğitimi hatırlatma gayesi, Nurettin Topçu (1997)'nin şu cümleleriyle aynı istikamettedir: “Biz, tahsilden önce hayâyı pek iyi bilen, kendini bilen, cesur, fedakâr, vatansever, imanlı bir nesle ilk öğretimin kutsal kapısını açmak zorundayız” (s. 114). Bu nedenle, Sezai Karakoç'un düz yazı ve şiir türünde fikirlerini anlattığı birçok eseri bulunmaktadır.

Sezai Karakoç'un şairlik ve yazarlık serüveni erken yaşlarda başlamıştır. Ortaokulda Büyük Doğu dergisi ile tanıştıktan sonra artan merakıyla ortaokul ve lise düzeyinde okul gazetelerine yazılar yazmıştır. Lise döneminde M. L. ve Mehmet Leventoğlu müstear isimleriyle mecmualarda şiirleri yayımlanmıştır (Karataş, 2013a, s. 53). Üniversite yıllarında onun en ünlü şiirlerinden “Monna Rosa” bir arkadaşının eline geçerek ve M. Sezai Karakoç imzasıyla rızası olmadan Haziran 1952 tarihli Hisar dergisinde yayımlanmıştır (Karataş, 2013a, s. 60). Sonraları bu şiirini Mülkiye ve Büyük Doğu dergilerinde kendi yayımlatmıştır. Görüldüğü üzere yazarın sanat hayatı şiirle başlamış ve devam etmiştir.

1953 yılında “Şehrazat”, “Karaçay'ın Türküsü: Danseden İki Kardeş”, “Kar Şiiri”, “Şahdamar”, “İp” şiirlerini yazmıştır (Karataş, 2013a, s. 65). Karakoç, 1955 yılında üniversite son sınıfı ikinci kez okurken Şiir Sanatı adlı dergisini çıkarmış ancak dergi iki sayıyla sınırlı kalmıştır (Güzel, 2017, s. 8). 1955'te memur olduktan sonra eser vermeye devam etmiştir. 1957 yılında annesini kaybetmesiyle şiirlerinde ve yazılarında ölüm teması ön plana çıkmış, metafizik bir havaya bürünmüştür (Bilge, 2004, s. 17). 1959'da ilk şiir kitabı “Körfez” yayımlanmıştır. 1960 yılında Diriliş dergisini sınırlı sayıda olsa da çıkarmıştır (Güzel, 2017, s. 8). Diriliş dergisinin yayın girişimleri aralıklarla devam etmiştir. Askerden geldikten sonra 1962 senesinde ikinci kitabı olan “Şahdamar”ı yayımlamıştır. 1965'te memuriyetten istifa etmiş ve birtakım ekonomik sıkıntılar çekmiştir. Bu süreçte geçim kaygısı sebebiyle Yunus Emre ve Mehmet Akif Ersoy'un biyografilerini kaleme almıştır.

1967'de dergilerde yazdığı çeşitli yazıları “Yazılar” adlı kitabında birleştirmiştir (Kula, 2021, s. 73). Çeşitli dergi ve gazetelerde yazılar yazmaya devam eden Karakoç, yine

1967’de “Hızırla Kırk Saat” adlı kitabı yayımlamıştır. 1968’de “Kıyamet Aşısı”, “Sesler” ve “Taha’nın Kitabı”nı kaleme almıştır (Kula, 2021, s. 73). 1969’da ise “Gül Muştusu”nu çıkarmıştır (Acar, 2004 s. 9). Aynı sene Diriliş dergisini tekrar çıkarmaya başlamış ancak derginin ömrü iki sene olmuştur. Tekrar memuriyete dönen Karakoç, “Zamana Adanmış Sözler”i kaleme almıştır. Kitabın içinde “Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine” ve “Esir Kent’ten Özülke’ye” gibi şiirleri yer almaktadır. 1976’da “Diriliş Neslinin Amentüsü”, “İnsanlığın Dirilişi” ve “Yitik Cennet” yayımlanmıştır. 1977’de “Gündönümü” ve “Ayınler”; 1979’da “Makamda”, “Diriliş Muştusu”, “Leylâ ile Mecnun” gibi eserlerini kaleme almıştır. 1982’de yılın hikâyecisi seçilmiştir (Kula, 2021, s. 74). Bu ödül onun sadece şiirde değil diğer türlerde de başarılı olduğunu göstermektedir. 1983’ten 1986 yılına dek Diriliş dergisi çıkmamıştır. 1987’de “Ateş Dansı” adlı şiir kitabını yazmıştır. Diriliş dergisini tekrar bir teşebbüs ile 1988’den 1992 Şubat’ına kadar 133 sayı çıkarmıştır. 1989’da son şiir kitabı “Alinyazısı Saati”ni okurlara sunmuştur (Kula, 2021, s. 75). Bu tarihten sonra siyasete de atılmış olan yazar, eser verme anlamında tam olarak suskun olmasa da daha durgun bir duruma geçmiştir.

Genel olarak bakıldığında Sezai Karakoç’un Diriliş Yayınlarından çıkmış 9 ayrı 1 toplu şiir, 2 hikâye, 2 piyes, 2 çeviri şiir, 20 düşünce, 3 deneme, 3 inceleme, 4 günlük yazı ve 4 de söyleyiş kitabı bulunmaktadır. Bunların bazıları ayrı dönemlerde yazılmış ancak yazar tarafından birleştirme yoluna gidilmiş eserlerdir. Kitaplara bakıldığında Karakoç’un yalnız şiir alanında değil birçok edebî türde eser kaleme aldığını görmek mümkündür. Onun şiir dışındaki türlerde kaleme aldığı ve Diriliş Yayınlarından çıkmış eserleri şunlardır:

- Hikâye: *Hikâyeler I - Meydan Ortaya Çıktığında, Hikâyeler II - Portreler*
- Piyes: *Piyesler I, Armağan*
- Düşünce: *Ruhun Dirilişi, Kıyamet Aşısı, Çağ ve İlham I-II-III-IV, İslâm Toplumunun Ekonomik Strüktürü, Dirilişin Çevresinde, İslâm, İslâmın Dirilişi, Diriliş Neslinin Amentüsü, İnsanlığın Dirilişi, Yitik Cennet, Gündönümü, Makamda, Diriliş Muştusu, Düşünceler I-II, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I-II-II, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I-II, Unutuş ve Hatırlayış, Varolma Savaşı, Çağdaş Batı Düşüncesinden, Samanyolunda Ziyafet*
- Deneme: *Edebiyat Yazıları I: Medeniyetin Rüyası Rüyanın Medeniyeti Şiir, Edebiyat Yazıları II: Dişimizin Zarı, Edebiyatı Yazıları III: Eğik Ehamlar*

- İnceleme: *Yunus Emre, Mehmed Âkif, Mevlâna*
- Günlük Yazılar: *Farklar, Sütun, Sûr, Gün Saati*
- Söyleyişler:
 - Röportaj: *Tarihin Yol Ağzında*
 - Konferans: *Çıkış Yolu I-Ülkemizin Geleceği, Çıkış Yolu II-Medeniyetimizin Dirilişi*
 - Meydan Konuşması: *Çıkış Yolu III-Kutlu Millet Gerçeği*

Sezai Karakoç'un herhangi bir kitabında yer almayan sayfalarca şiir ve yazısı da mevcuttur (Karataş, 2013a, s. 558).

2.3. Sezai Karakoç'un Şiiri

Sezai Karakoç denildiğinde akla ilk olarak şairliği gelmektedir. Karataş (2013a)'ın deyimiyle “Kanaatimizce de Sezai Karakoç, her şeyden önce şairdir.” (s. 231). Şiirin Karakoç için önemi büyüktür. Şiirin onun vazgeçilmezi olduğu şu sözlerinden anlaşılmaktadır: “Şiir yazma bende bir kader hadisesidir. Adeta, ben ondan kaçmışımdır, ama o da hep gelip beni yakalamasını bilmiştir.” (Karakoç'tan aktaran Karataş, 2013a, s. 233). Buradan hareketle Karakoç'un, şiiri diğer sanatların yanında başka bir yere koyduğu söylenebilir. Baş (2008)'ın tabiriyle o, şiire ve şaire kutsal bir değer atfeder (s. 403).

Sezai Karakoç'un fikir yapısında, şairin rolü ve toplumla olan ilişkisiyle ilgili bariz görüşler de bulunmaktadır. Karakoç'a göre, bir şair millet geleneklerini yaşamalı ve toplum değerlerini içselleştirmelidir. Aynı zamanda şair, toplumu aydınlatan ve yönlendiren bir liderdir (Kula, 2021, s. 76). Yani şair ve şiir yalnız kendi iç dünyasına dönüp topluma yüz çevirmemelidir. Çünkü Baş (2008)'a göre en önemli millet sanatı şiirdir (s. 405).

Onun şiirini içerik açısından İkinci Yeni ile ayırmak gerekir ki bu durumu kendisi şöyle izah etmektedir: “...Ses ve biçim, motifler ve imajlarda, başlangıçta çok yakın olduğumuz şair arkadaşlardan gittikçe, o biçimi dolduran ve o sesi fırlatan varoluşu idrak farkı yüzünden ayrılıyorum. Kişilik farkından. Ya da baştan beri olan bu farklılık, gittikçe daha beliriyor.” (Karakoç'tan aktaran Acar, 2004, s. 14). Görüldüğü gibi şeklen onlara yakın gözükse de içerik açısından apayrı bir konumdadır. Sezai Karakoç'un eserlerinde diğerlerinin aksine metafizik; anlamını, doğruluğunu ve prensiplerini vahiylerde ve dinde bulan bir zihniyettir (Bilge, 2004, s. 37). Ancak onun için görünmeyen dünya olan

metafiziğe inanmak, görünen dünyayı yani fiziği boşlamak demek değildir. İkisi arasında bir denge yakalamak esas çaba olmalıdır (Kekeç, 2010, s. 29). Ömrü boyunca sanatında bunları anlatmış olan Karakoç, eserlerini ve şiirlerini bir amaç uğruna sarf etmiştir. Onun bu amacındaki başarısını Mehmet Kaplan şöyle açıklamaktadır: “Basma-kalıplar içine hapsolmuş, kurumuş, katılaşmış din duygusunu taze bir ilhamla yeniden diriltmiştir. Onun denemelerinden sonra, henüz kemallerine ulaşmamış olan pek çok genç şair, dinden ilham alan modern üsluplu şiirler yazmıştır.” (Kaplan, 2013, s. 314).

“Sezai Karakoç’un Fikir Hayatı ve Eserleri” bölümünde de anlattığımız gibi onun şairliği çocukluk ve gençlik yıllarında başlamıştır. Müstakil olarak yazdığı şiirler haricinde kitaplarının kronolojik seyri şöyledir: İlk şiir kitabını “Körfez” adıyla 1959’da yayımlamıştır. Bundan 3 sene sonra 1962 yılında “Şahdamar” yayımlanmıştır. 1967’de “Hızırla Kırk Saat”, sonrasında “Sesler” ve “Taha’nın Kitabı” kitaplarını çıkarmıştır. 1969’da “Gül Muştusu”, 1975’te “Zamana Adanmış Sözler”, 1977’de “Ayinler”, 1981’de “Leylâ ile Mecnun” kitapları basılmıştır. Son iki şiir kitabını 1987’de “Ateş Dansı” ve 1988’de “Alınyazısı Saati” isimleriyle yayımlamıştır (Erdem, 1995, s. 29-48). Şair sonraki zamanlarda bazı kitaplarını birleştirme, bazı kitaplarının da sıralamasını değiştirme yoluna gitmiştir (Karataş, 2013a, s. 555). Güncel olan ve Diriliş Yayınlarından çıkan 9 müstakil şiir kitabı şu şekildedir:

- Şiir Kitapları: *Şiirler I-Monna Rosa*, *Şiirler II-Şahdamar/Körfez/Sesler*, *Şiirler III-Hızırla Kırk Saat*, *Şiirler IV-Taha’nın Kitabı/Gül Muştusu*, *Şiirler V-Zamana Adanmış Sözler*, *Şiirler VI-Ayinler/Çeşmeler*, *Şiirler VII-Leylâ ile Mecnun*, *Şiirler VIII-Ateş Dansı*, *Şiirler IX-Alınyazısı Saati*

Şair daha sonraları tüm şiir kitaplarını iki kapak arasında tek bir eserde toplayacaktır. Karakoç’un yakınında bulunan Mustafa Kirenci bu girişimi şöyle anlatmaktadır:

“2000 yılının hemen başında tekrar bir şevk geldi. 9 kitap hâlinde daha önce yayımlanmış şiir kitaplarını benden istedi, masaya üst üste koydu. Bir müddet baktı ve kapaklarını yırtarak üst üste sırasıyla tekrar dizdi, tutup bana doğru işaret ederek ‘İşte böyle bir kitap olacak.’ dedi” (Kirenci, 2023a, s. 36).

Karakoç önceleri kitabı “Yakarışlar” ismiyle çıkarmayı, bölümlerin her birini de “Burçlar” olarak sınıflandırmayı düşünmüştür. Ancak sonradan kitabın ismini “Gün Doğmadan”, bölümlerin her birini de “Sağnak” olarak belirlemiştir (Kirenci, 2023b, s. 34). “Gün Doğmadan” adlı eserin ilk hâlinde önceden çıkan 9 bağımsız şiir kitabı bir araya getirilmiştir. Sonraları yeni düzenleme ile bölüm yani “sağnak” sayısı 13’e çıkarılmıştır

(Kirenci, 2023b, s. 33). Kitaptaki ilk şiir 1951, son şiir 1988’de yazılmıştır. Bunlar ise Karakoç’un 18 yaşından 55 yaşına kadar yazdığı şiirlerden oluşmaktadır (Kirenci, 2023b, s. 37).

Özetle Karakoç’un şiir yönü diğer özelliklerine göre daha baskındır. Sezai Karakoç her şeyden önce şairdir, kendine has bir üslup ve içeriği vardır. Onun bazı şiirleri kapalı ve anlaşılması zor olarak değerlendirilmektedir (Tonga, 2007, s. 36). Ancak Yaşar (2018)’a göre de onun şiirlerini anlamak için bilgi sahibi olmak ve efor sarf etmek gerekir (s. 9). Bu da onun şiirlerinin yüzey yapıda olduğu kadar derin yapıda da manalar barındırdığını göstermektedir. Bu manaları da içerisine kendi diriliş ülküsünü aşıladığı cümlelerle vermektedir. Diriliş ideali de değerler adını verdiğimiz öğeler ve bunu benimsemiş bir toplumla mümkün olacaktır (Işık, 2012, s. 164-165; Analay, 2009, s. 107).

2.4. Değer ve Değerler Eğitimi

2.4.1. Değer

Değer sözcüğü çeşitli çevrelerce farklı şekillerde tanımlanan bir kavramdır. Birçok çalışmada değer ve değerler üzerinde durulsa da tarifleri konusunda bir uzlaşma sağlanamamıştır. Güncel Türkçe Sözlük’te bu çalışmadaki anlamıyla değer, “Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddî ve manevî öğelerin bütünü” olarak geçmektedir (TDK, 2024). Sosyal bilimlerde ise bu kavramla alakalı ilk tanımlamaları Thomas ve Znaniecki yapmıştır. Onlara göre değer, farklı sosyal gruplar tarafından kabul edilen bireysel eylemlerin referans noktası ve amacıdır. İnsanların referans olarak benimsediği değerler, sosyal grupların özelliklerine göre değişiklik gösterebilmektedir. Bu da doğal olarak değerleri incelenmesi karmaşık bir hâle büründürür (Şahin, 2021, s. 42).

Bu alanda önemli çalışmalar yapmış olan Rokeach’a göre değerler, kendimizi ve diğer insanları değerlendirmek ve yargılamak için kullanılan standartlardır (aktaran Alkış Küçükaydın, 2023, s. 3).

Yine alanda çalışma yapmış ve tasnifleri hâlâ kullanılmakta olan Schwartz için değer “Bir bireyin veya sosyal birimin hayatında rehber prensipler olarak hizmet gören, önemce farklılık sergileyen, istenilen durumlar ötesi hedeflerdir.” (Schwartz’dan aktaran Albayrak, 2017, s. 119). Ayrıca Schwartz için değerler, bireylerin kendileriyle birlikte insanları ve olayları nitelendirmesine yaramaktadır. İnsanlar eylemlerini seçerken ve bunları

meşrulaştırırken değerlerden yararlanmaktadır (Schwartz'tan aktaran Yazıcı, 2014, s. 210).

Ulusoy ve Arslan (2019)'a göre değer “Toplumun ulaşmak istediği hedefler, arzu ettiği güzel tutum ve davranışlardır. Değerler; toplumun mevcudiyeti, beraberliği, işleyişi ve devamlılığı için, toplumun neredeyse tamamı tarafından tasdik edilmiş temel kaide ve kurallardır.” (s. 5).

Demircioğlu ve Tokdemir (2008)'e göre değerler; eylem ve fikirlerimizi etkileyen, onlara yön veren zihinsel olgulardır. İnsanoğlunun bütün davranışlarının temelinde değer ya da değerler vardır (s. 71).

Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000)'ya göre ise değer, insan davranışını belirleyen temel faktörlerden birisidir. Değerler toplumsal hayatın ve düzenin işleyebilmesi adına mevcuttur. Bununla birlikte değerler sosyoekonomik gelişmelerin tabii bir sonucudur (s. 60).

Akbaş (2008)'a göre değer, toplumun üyesi olan bireylere nasıl yaşanılacağını öğretir. Değerler, bu bireylere nelerin önemli nelerin önemsiz olduğunu ve nelerin tercih edilip edilmemesi gerektiğini belirler (s. 10).

Ulusoy ve Dilmaç (2020)'a göre değer, insanların tutum ve davranışlarını etkilemede, onların belirlenmesi ve biçimlendirilmesinde oldukça önemlidir. İnsanların bakış açılarını değiştirmede ve geliştirmede değer kavramı çok etkilidir (s. 5).

Albayrak (2017)'a göre değer, yapılanları “önemli” ya da “anlamli” kılan unsurdur. Değerlerin insan eylemlerine yüklenmesinin gerekçesi, “Niçin yapmalı?” sorusuna bir yanıt olarak düşünülebilir. Bununla birlikte değerleri anlamak, bireyin kendisini ve toplumsal kimliğini kavraması anlamına gelmektedir (s. 18).

Hökelekli (2013)'ye göre ise değerler, iyi ya da kötü birey olmanın ölçütleridir. Değer, bireysel mutluluk ve toplumsal huzurun en önemli kaynağıdır. Ona göre değerleri yok sayan bir toplum, ahlaki çürüme ve yozlaşma sürecini engelleyemez (s. 2).

Cüceloğlu (2018)'ya göre değerler, seçim anlarında ne yapacağımızı ve ne söyleyeceğimizi belirler. Kendi geleceğini kuran bireylerin temelinde, kendi değerleriyle uyum içinde tercihler yapması vardır (s. 125).

Genel çerçeveden baktığımızda değerler, bireyin iç yaşantısına ve çevreyle olan ilişkisine düzen getirir. Bu düzen de mutluluk ve huzurun ön şartlarından birisidir. Değerleri olmayan toplumlarda karışıklık ve düzensizlik ortaya çıkmaktadır (Şahin, 2018, s. 26). C.

Alyılmaz ve Alyılmaz (2014)'a göre toplumları bir arada tutan ve birlikte hareket etmelerini sağlayan temel unsurlardan biri ortak değerlerdir. Bu ortak değerler; ortak yaşayış, inanış, amaç ve ihtiyaçların ürünüdür (s. 77). Bu yüzden değerler toplumların inşa ve devamlılığında son derece önemlidir.

Değerler, birey ve toplumun düzenleyici unsurları olmakla birlikte onların referans kaynaklarıdır. Polat (2017)'a göre “Değerler, tutum ve davranışlara yön veren bir düşünce ve ilke olmaları hasebiyle insanın kendine sosyal bir rol biçmesinde ve amaç edinmesinde teşvik edici bir etkiye sahiptirler.” (s. 5). Diğer bir deyişle “Bireyin davranışları üzerinde tartışılmaz etkiye sahip olan değerler, sosyal yaşamı düzenleme ve işleri yoluna koyma anlamında da aynı etkiye sahiptir. Değerlere göre davranışlarına ve hareketlerine çeki düzen veren bireyler, toplumsal yaşamda da birbirleriyle uyumlu ve barışçıl bir yol tercih edeceklerdir.” (Şahin, 2017a, s. 50). Birey ve toplum için sosyal hayatın düzenlenmesinde değerlerin daha birçok önemli görevi vardır. Fichter (2001)'e göre ise değerlerin sosyal hayattaki işlevleri şunlardır (s. 150):

- a. Değerler kişilerin ve birlikteliklerin sosyal değerinin yargılanmasında hazır birer araç olarak kullanılırlar.
- b. Değerler kişilerin dikkatini; istenilir, yararlı ve önemli olarak görülen maddi kültür nesneleri üzerinde odaklaştırırlar.
- c. Her toplumdaki ideal düşünme ve davranma yolları, değerler tarafından işaret edilir.
- ç. Değerler kişilerin sosyal rollerini seçmesinde ve gerçekleştirmesinde rehberlik ederler. İlgi yaratır, cesaret verir.
- d. Değerler sosyal kontrol ve baskının araçlarıdır. Kişileri törelere uymaya yöneltir, “doğru” şeyleri yapmaya yüreklendirir.
- e. Değerler dayanışma araçları olarak da işlevde bulunurlar. Ortak değerler sosyal dayanışmayı yaratan ve sürekli kılan en önemli faktörlerden biridir.

Bir memleketteki huzur ve barış ortamı için değerleri özümsemiş birey-toplum profili gereklidir. Bu değerler evrensel çapta görülebileceği gibi coğrafyadan coğrafyaya, bölgeden bölgeye ve hatta insandan insana da değişkenlik gösterebilir. Doğal olarak değişken olan değerler, insan kültürünün gösterdiği değişikliklerin temel bir yönünü yansıtır. Fertlerin değer verdiği şeylerin ne olduğu, içinde yaşamakta oldukları kültür tarafından önemli ölçüde etkilenir (Giddens, 2012, s. 1055). Toplumlarda değerler hususunda genel bir mutabakat var olmalıdır. Ancak bütün toplumlarda kesin olarak bir çatışma durumu da mevcuttur (Giddens, 2012, s. 146). Nitekim kolay uyum sağlayabilen kişiler bu güçlüğü genellikle aşabilmektedir. Ancak uyumlu olmayan bireyler için bu durum, acı verici bazı kişilik bozukluklarına sebep olmaktadır (Fichter, 2001, s. 152).

2.4.2. Değer Tasnifleri

Tanımlamalarda da görüldüğü üzere değerler üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Değerlerin kendi arasında nasıl ayrılıp sınıflandırılacağına dair sistemli çalışmalar da bunlardan bir tanesidir. Elbette değerlerin tasnifi hususunda araştırmacılar tarafından ortaya atılan değişik fikirler mevcuttur. Dünya çapında bu çalışmalardan ilkinin Alman Eduard Spranger 1928 yılında hazırlamıştır. Spranger'in "Study of Values" adlı çalışmasından sonra "Allport-Vernon-Lindzey Değer Ölçeği" de ilk hâli ile 1931 yılında yayımlanmıştır. Bu çalışmalarda değerler şu şekilde altıya ayrılmıştır (Şahin, 2021, s. 54):

1. *Teorik Değerler*: Bilgiye, gerçeğe ve eleştirel düşünmeye dayanır.
2. *Ekonomik Değerler*: Pragmatizm ön plandadır. İnsana yarar sağlanması esastır.
3. *Estetik Değerler*: Şekil ve uyuma önem verir. İzlenimcilik esastır.
4. *Politik Değerler*: Kişisel olarak güç, yetkinlik ve liderliğe önem verir.
5. *Toplumsal Değerler*: Yardımseverlik, diğerkâmlık mevcuttur. Hümanisttir.
6. *Dinî Değerler*: Evreni bir bütün olarak algılar ve mistik konulara eğilir.

Oluşturulan bu tasnif çalışmaların öncüsü olmuştur.

Sosyoloji alanında önemli çalışmaları olan Erol Güngör, bu tasnife yedinci başlık olarak ahlaki değerleri ilave etmiştir (Güngör, 2010, s. 84-85). Ülkemizde değerler konusunda sınıflandırma çalışması yapmış bir diğer isim Hilmi Ziya Ülken'dir. Onun 1965'teki tasnifine göre değer; içkin değerler (fikir, teknik-sanat), aşkın değerler (din, ahlak) ve normatif değerler (dil, hukuk, iktisat) olarak üç ana başlığa ayrılmaktadır (Ülken, 2016, s. 353). Onun tasnifinde içkin değerler inançtan daha çok bilmenin baskın olduğu değerlerdir. Aşkın değerler kişiler arası ilişkilerden doğar. Normatif değerler ise bireylerden doğan sözler ve eylemlerin birbiriyle olan etkileşiminden meydana gelir (Şahin, 2021, s. 55).

Polonyalı-ABD'li Psikolog Milton Rokeach 1973'te değerleri amaç ve araç değerler olmak üzere iki başlıkta incelemiştir. Onun amaç değerleri kişisel-sosyal değerler, araç değerleri ise bireyin davranışlarını gösteren ahlaki-yeterlik değerlerden oluşmaktadır (Şahin, 2021, s. 57). Örneğin "eşitlik", "aile güvenliği", "sosyal onay", "zevk" gibi değerler amaç; "kibar", "mantıklı", "sorumluluk sahibi", "yardımsever" gibi değerler araç değerlerdir (Bolat, 2016, s. 335).

Nelson 1974'te değerleri üç ana başlığa "bireysel", "grup" ve "sosyal" şeklinde; Kahle ise

1983'te "hazcı", "empatik" ve "kendini gerçekleştirme" biçiminde ayırmıştır (Şahin, 2021, s. 57-58).

Geçmişte ve günümüzde en çok tutulan değer tasniflerinden birisi de Sosyal Psikolog Shalom Schwartz'a aittir. Schwartz evrensel derecede kapsamlı olan temel değerler dizini çalışmasının ilk hâlini 1992'de sunmuştur. İlk çalışmada 10 temel değer grubundan oluşan 56 alt değer mevcuttur. Bu 10 temel değer şunlardır: güç, başarı, hazcılık, uyarılım, öz yönelim, evrenselcilik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma ve güvenlik (Schwartz, 2012, s. 5-7). Shalom Schwartz 2012 yılına kadar bu çalışmasını geliştirmiş ve son hâline getirmiştir. 2012'deki çalışmasında öz yönelim, güç, güvenlik, uyma, iyilikseverlik ve evrenselcilik temel değerlerini kendi arasında ayırmıştır. Böylece 10 olan temel değer sayısını 19 değere çıkarmıştır (Dinçoğlu, 2019, s. 17-18). Schwartz'ın bu tasnifi günümüzde değerle alakalı çalışmalarda adı geçen başlıca kaynaklardan birisidir.

Ülkemizde yapılan önemli değer sınıflandırmalarından biri Mengüşoğlu'na aittir. Mengüşoğlu değerleri "yüksek değerler", "araç değerler" ve "davranış değerleri" olarak üçe ayırır (Mengüşoğlu'dan aktaran Omay, 2022, s. 354). Başka bir çalışmada Acat ve Aslan değerleri "geleneksel değerler", "millî değerler", "kişisel değerler", "toplumsal değerler" ve "yenilikçi değerler" olmak üzere beş başlıkta toplamıştır (Acat ve Aslan'dan aktaran Şahin, 2018, s. 61). Bunun haricinde İsmail Doğan, değerleri "toplumsal", "ulusal" ve "küresel" değerler olarak üçe ayırırken Şükrü Ünal da "beşerî/insani", "millî" ve "ideolojik" olarak üç ana kümeye ayırmıştır (Şahin, 2017a, s. 58).

Yakın tarihte yapılan en kapsamlı değer tespit çalışması da Harun Şahin (2018)'e aittir. Şahin, tespitleri sonucu oluşturmuş olduğu tasnifini "Yahya Kemal Beyatlı'nın Eserlerindeki Değerler ve Bu Değerlere Yönelik Türkçe Öğretmeni Adaylarının Görüşlerinin İncelenmesi" adlı doktora çalışmasında kullanmıştır. Bu sınıflandırmada "ulusal" ve "evrensel" olmak üzere iki ana başlık mevcuttur. Çünkü Şahin (2018)'e göre "Değerler tüm insanları ilgilendiren evrensel nitelikte olabileceği gibi, yaşayışların, tarihin, gelenek göreneklerin etkisiyle toplumdan topluma değişiklik gösteren ulusal nitelikte de olabilmektedir." (s. 27). Evrensel değerler yalnızca belli bir toplum ya da gruba özgü değil, tüm dünya toplumları için geçerli olan değerlerdir. Sevgi, saygı, adalet vb. değerler bunlara örnek olarak gösterilebilir. İnsanlığı ilgilendiren değerlerin yanı sıra toplumların tarihinden ve kültüründen beslenen değerler de mevcuttur. Bunlara ulusal değerler denmektedir. Vatan, bayrak, millet, gelenek-görenek vb. değerler de bu başlık altında değerlendirilebilir (Şahin, 2018, s. 27). Bu iki ana başlık altında da bulunan "kişiyeye özgü ilişki değerleri",

“kişiler arası ilişki değerleri”, “kişiler ve doğa ile ilgili ilişki değerleri” olmak üzere toplam altı alt başlık bulunur.

2.4.3. Değerler Eğitimi ve Değerler Eğitiminin Önemi

İnsanların ilkelerini ve davranışlarını etkileyen en önemli unsurlardan biri olan değerlerin toplumun yeni fertlerine aktarılması gerekmektedir. Bu aktarım ve benimsetme sürecinde ilk sorumluluk aile kurumuna düşmektedir (Akın ve Öztürk, 2021, s. 76). Aile, içinde bulunduğu kültür, medeniyet ve zaman şartlarına göre çocuğuna değerleri özümsetmeye çalışmaktadır. Elbette bu süreçte ailenin hassasiyetleri ve kendi yetişme sürecinden dolayı farklılıklar gerçekleşebilmektedir. Aileden sonra değerler eğitiminde en önemli kurum okullardır. Meydan (2014)’ın belirttiği üzere okullar yeni kuşakların değerlerini, alışkanlıklarını ve davranışlarını biçimlendirme gücüne sahiptir (s. 94). Çünkü çocuk okul çağına geldiğinde toplumun diğer fertleri ile iletişime geçer, onlara uyum sağlar (Şahin, 2018, s. 32). Okullarda millî yönü daha baskın değerler eğitimi verilse de bunlar, bireylerin içinde bulunduğu topluma uyum sağlaması açısından önemlidir. Zira Gök (2021)’ün deyimiyle “Tarih boyunca tüm toplumlar kendi kültürlerini, yaşam biçimlerini, değerlerini gelecek nesillere aktarmak istemiştir” (s. 43).

Başka bir yönden bakacak olursak Zengin (2017)’in belirttiği gibi özellikle yeni yetişen bireylerde görülen bazı değerlerin sarsılması ve kaybolması sağlam bir karakter gelişimini engeller (s. 435). Tüm bu durumlar tabii bir biçimde değerler eğitiminin önemini gösterir. Bu önem fark edilmiştir ki günümüz eğitim sistemlerinde sadece akademik başarıya odaklı bireyler değil; duygusal yönden iyi yetişmiş, kendinin ve toplum değerlerinin farkında olan, bunları özümsemiş bireylerin yetiştirilmesi hedeflenmektedir (Alver ve Kesicioğlu, 2019, s. 172).

Bu kavram ve önemi hakkında genel görüşlere bakacak olursak Dönmez ve Uyanık (2022)’a göre “Değerler eğitimi ülkemizde olduğu gibi tüm dünyada da önemi sürekli artan ve ülke eğitim politikalarında sıklıkla ele alınan temel konulardan biridir. Değerler insan yaşamının ayrılmaz bir parçasıdır ve erken çocukluktan itibaren temel evrensel değerler eğitimine önem verilmesi gereklidir” (s. 75).

Gök (2021)’ün ifadesiyle bireyler değerleri öğrenmiş bir biçimde dünyaya gelmez. Farklı toplumlarca ve bireylerce farklı yorumlanmış değerler bunun en büyük delilidir. İnsan davranışlarına yön veren ilkeler olması ise değerleri önemli kılar. Sağlam karakterli ve kişilik sahibi bir nesil için değerlerin eğitimi şarttır ve bu eğitim yalnızca okullarda değil

hayatın her anındadır (s. 42-43).

Şahin (2018)'e göre değer ve eğitim birbirinin içinde, sürekli yan yana olan kavramlardır. Bunların birbirinden ayrılması düşünülemez. Değerlerin aktarım ve öğretimiyle bireyde istendik davranışlar geliştirmek eğitimin önemli hedeflerinden biridir. Yani değerler davranışa dönmelidir ki davranışa dönmeyen değer bir şey ifade etmez. Değerlerin özümsemesiyle mümkün olacak bu amaç için değerler eğitimi şarttır (s. 31).

Yalar ve Yanpar Yelken (2011)'e göre değerlerin yarınlarımız dediğimiz öğrencilere kazandırılması gerekmektedir. Bu zorunluluk da güçlü bir değerler eğitimi elzem kılmaktadır (s. 81).

Deniz ve Karagöl (2018)'e göre değerler eğitimi; karakterli, ahlaklı ve kişilik sahibi insanlar yetiştirmeyi hedefler. Değerlerin aktarımı süreci olan değerler eğitiminde, aile en önemli etken olup okul, çevre, medya ve sosyal medya gibi unsurlar da etkin rol oynamaktadır (s. 246).

Demirci (2016) ise değerlerin, insanı bencil bir birey olmaktan kurtarıp başka fertlerin iyiliğini de düşünen bir hâle getirdiğini dile getirmektedir. Böyle örnek bireylerin yetişmesinin de ailede başlayıp okulda devam eden güçlü bir değerler eğitimi ile mümkün olduğunu savunmaktadır (s. 9).

Nurullah Şahin değerler eğitimi kavramını genel çerçevede şöyle açıklar:

Yüzeysel olarak, eğitim, bireyi, toplumun istediği yönde yetiştirme ve kültürleme işi olarak tanımlanmaktadır. Aslında toplumun kültürünü ve varlığını devam ettirmesinin yegâne yollarından birisi de budur. Kendi genetik yapısına uygun karakterde bireyler yetiştiremeyen toplum ve sahip olduğu kültürel birikim, gelecekte kendine yer bulamayacak; bulsa da başka toplumların ve kültürlerin boyunduruğu altında, silik bir yaşama mahkûm olacaktır. Bir başka deyişle; milletlerin bekaları, kültürlerini geleceğe taşımakla, yani yeni nesillerine aktarmakla alakalıdır. Kültür ise doğrudan değerler ile ilişkilidir. Çünkü değerler, kültürün gelişim yönünü belirler. Toplumların kültürleri, sahip oldukları değerlerle birlikte gelişir ve yayılır. Milletlerin ve toplumların kalıtsal özellikleri olarak niteleyebileceğimiz değerler, o milletin ortaya koyacağı her üründe yansımaları gösterecektir. Milletler, bu kalıtsal yansımalarını ortaya koydukları ürünlerde gösteremezlerse, o zaman gelecekleri konusunda kaygılanmaya başlayabilirler. Bu yüzden değer eğitimi toplumların geleceğini doğrudan etkileyen önemli bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır (Şahin, 2017a, s. 58-59).

2.4.4. Değerler Eğitiminde Okul

Değerler eğitiminde aileden sonra gelen en önemli kurumun okullar olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Kasapoğlu, 2013, s. 99). Okul düzeyindeki çocukların, neredeyse yarım senesini okulda geçirdiği ve arkadaş çevrelerini genellikle okuldan edindiği

unutulmamalıdır. Bu ortam faktörlerinin yanında Akbaş (2008)’a göre “Okulların görevlerinden biri, okul programında açık olarak belirtilen veya belirtilmeyen değerleri öğretmek, öğrencileri belirlenen kurallar doğrultusunda disipline etmek, onların ahlaki gelişimine katkıda bulunmak ve karakterini olumlu yönde etkilemektir” (s. 9).

Okullarda değer eğitiminin başrolü, programdan da önemli ve etkili olan öğretmenlerdir. Ailesinden sonra öğrencinin bağ kurduğu başlıca bireylerden olan öğretmenler, hareket ve davranışları ile olumlu yahut olumsuz örnek durumundadır. Karakoç (2005)’a göre öğretmen yolun kılavuzudur. Eğitim-öğretim yolunu daha önceden aşmış, bu tecrübeye sahip güvenilir bir rehberdir (s. 42). Topçu (1997)’ya göre etrafında iyi örnek bulamayan bir çocuk, öğretmenini örnek insan olarak alacaktır (s. 113). Dilmaç (2002)’a göre öğretmen bu çerçevede ailede olduğu gibi model olmalı, sınıf içinde ortak bir sosyal doku oluşturmalı, öğrencilere sorumluluk vermeli, cesaretlendirip karar verme ve paylaşım olanağı yaratmalı, ortaklaşa çalışma ortamları sağlamalıdır (s. 4). Kasapoğlu (2013)’ya göre öğretmen kendi davranışlarında evrensel değerlere uymalı, eğitici-öğretici hikâyeler yoluyla öğrenciye bunları açıklama ve benimseme imkânı sağlamalıdır (s. 104). Aktepe (2014) ise değer öğretimine farklı bir yöntem getirir. Ona göre değerler ve değerler eğitimi soyut bir yapıdadır. Soyut yapıda olan değerleri öğrencilere kazandırmak zor olabilir. Dolayısıyla değerleri etkinliklerle somutlaştırmak faydalı olacaktır. Hikâyeler, masallar, önemli şahsiyetler, oyunlar, örnek olaylar, geziler vb. şeyler kullanılarak somutlaştırma süreci gerçekleştirilebilir (s. 22). Ergin ve Karataş (2014)’a göre öğrenciye aktarılmaya çalışılan değerlerin ailede ve medyada verilen değerlerle çelişmemesine dikkat edilmelidir (s. 44). Bu görüşlere zıt olarak Giesecke’den aktaran Cihan (2014)’a göre ise öğretmenler okulda değerlerin oluşum sürecini yaratamazlar ve yalnızca tamamlayıcı unsur olarak bulunabilirler (s. 432). Farklı fikirler olsa da sonuç olarak değerler eğitimi, öğretmenin rol alması gereken bir alandır ve öyle olmaya devam edecektir. Cüceloğlu (2018)’ya göre gelişmiş bir öğretmen, kendi değerlerini keşfederek bu değerlerle ahenk içerisinde mesleğini ifa eder. Çünkü öğretmen yalnız kendi yaşamını değil öğrencilerinin geleceğini de şekillendirir (s. 125). Öğretmenlerin de bu rolün bilincinde, hayatın içinden uygun örnekleri ve eserleri sınıfa getirebilen bir profilde olması elzemdir.

Okulun öğretmen ve arkadaş nezdindeki sosyal öğrenme etkisi bir yana, artık bazı ülkelerde değerler eğitimi ayrı bir ders olarak da verilmektedir. Örneğin Fransa’da 2015 yılındaki program değişikliği sonucunda “ahlak eğitimi” zorunlu bir ders olmuştur. Fransa haricinde Avustralya, Filipinler gibi ülkelerde de ayrı ders olarak karakter ve değer eğitimi

görülmektedir (Kafadar, Öztürk ve Katılmış, 2018, s. 155). Türkiye'nin geçmişine baktığımızda ise genelde değer eğitiminin örtük programlarla verildiği görülür. Ancak son zamanlarda değer eğitiminin okulların eğitim programlarına girdiği ve hatta öğretilecek değerlerin ilkökul ve ortaokul öğretim programlarında yer aldığı, lisans programlarına Karakter ve Değer Eğitimi adı altında yansıdığı da görülmektedir (Alver ve Kesicioğlu, 2019, s. 172).

Ülkemiz eğitim sisteminin dayanak ve temeli olan Millî Eğitim Temel Kanunu'nda da değer eğitimi hakkında amaç cümleleri bulunmaktadır. 1973'te yayımlanan Millî Eğitim Temel Kanunu'nda "Türk milletinin millî, ahlakî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren... yurttaşlar yetiştirmek" ifadesi geçmektedir (MEB, 1973, s. 5101). Tüm eğitim sistemini ve dersleri kapsamı açısından kanunun bu kesiti önemlidir.

Dersler özelinde baktığımızda okullarda öğrencilerin gördüğü Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi gibi sosyal içeriği baskın olan derslerde, değerlerin aktarımı belirgin şekilde görülmektedir (Albayrak, 2017, s. 53). Bu durum, söz konusu derslerin değerler eğitimi açısından ne denli önemli olduğunu göstermektedir.

2.4.5. Değerler Eğitiminde Türkçe Dersi ve Öğretim Programları

Değer eğitiminde, okullarda en fazla saate sahip derslerden biri olan Türkçenin rolünün büyük olduğu düşünülmektedir. Türkçe dersinin işleniş süreçleri, disiplinler arası yapısı ve hayata dair okuma metinleri göz önüne alındığında, bu dersin değerler eğitiminde gerçekten önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Yaman, Taflan ve Çolak (2009)'a göre "Türkçe derslerinde, farklı edebî eserler aracılığıyla öğrencilerin konuşma, yazma, okuma ve dinleme becerileri geliştirilmesi hedeflenmekte ayrıca incelenen eserlerdeki değerler öğrencilere aktarılmaktadır" (s. 108). Sallabaş (2012)'a göre ise Türkçe öğretiminde önemli araçlar olan metinler; kazandırılmak istenen davranış, tutum ve değerlerin aktarımında oldukça etkilidir (s. 67). Bu da Türkçeyi özellikle hikâye edici metinlerle birlikte güçlü bir değer aktarıcısı yapmaktadır. Ayrıca Türkçe/Türk Dili ve Edebiyatı derslerinde millî kültür ve onun taşıyıcısı olan dili öğretmenin bir amaç olarak belirlendiği görülmektedir. Yine bu derslerde, öğrencilerin evrensel ve ulusal değerleri benimsemeleri, bunları hayat tarzı hâline getirmeleri hedeflenmektedir (Şahin, 2018, s. 36).

Nitekim milletlerin kültürleri farklı olduğundan, eğitimden ve öğrenciden beklentileri de farklıdır. Bu sebeple, eğitimin hem evrensel hem de millî ve kendine özgü olması önemlidir (Mert, Bozkırlı, Şahin ve Akgün, 2019, s. 553). Bu örnekler göstermektedir ki çocukluk ve gençliğe adım atılan yıllarda öğrenciye verilen Türkçe dersinin değerler eğitiminde kabul edilmiş bir vazifesi vardır.

Türkçe öğretim programlarının çoğunda değerler eğitimi hakkında genel ya da detaylı ifadeler rastlamak mümkündür. Örneğin 1929 Türkçe Öğretim Programı'nda Türkçe dersinin amacı olarak şu cümleler mevcuttur: “Okuma alışkanlığı ve zevki kazandırma; edebî zevk anlayışını yükseltme; öğrencileri seçecekleri mesleklerde başarılı olmaları için onları hazırlama; milli ve ahlaki olumlu değerler kazandırma...” (Temizyürek ve Balcı, 2006, s. 7-8). Öncekilere göre daha detaylı ve kapsamlı hazırlanan 1981 Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı'nda, genel amaçların açıklamalar bölümünde ise şu ifadeler yer alır:

Ulusal kültürümüzün yeni kuşaklara aktarılması, ortak bir kültür yoluyla kuşaklar arasında bağlılık kurulmasının sağlanması, millî eğitimimizin temel görevleri arasındadır. Okulda bu görevin yerine getirilmesinde en büyük ağırlık ve sorumluluk Türkçe derslerine düşmektedir. Çünkü ulusal kültürümüzün en canlı, en birleştirici, millî şuuru en iyi biçimde yaratıcı, ulusal ve yurt sevgisini besleyip güçlendirici örnekleri, Türkçe yazılmış sanat eserleridir ve çocuk, bu eserlerin ilk örnekleri ile Türkçe derslerinde karşılaşacaktır (MEB, 1981, s. 4-5).

Modern yapılandırmacı yaklaşıma geçişte bir dönüm noktası olarak değerlendirilen 2006 Türkçe Öğretim Programı'nın genel amaçlarında 9. ve 11. madde değer eğitimine işaret etmektedir. 9. maddede öğrencilerin “Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımaları...”, 11. maddede ise “Millî, manevî ve ahlâkî değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri...” amaçlanmaktadır (MEB, 2006, s. 4).

2010'da Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 18. Millî Eğitim Şûrasının ardından değerler eğitimi ve bunun nasıl yürüyeceği hakkında 53 numaralı genelgeyi yayımlamıştır. Genelgede değerler eğitimi hakkında şunlar belirtilir:

Eğitim sistemimiz öğrencilerimize; bilgi, beceri, tutum kazandırmanın yanında onların dengeli, sağlıklı, gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip, temel ve insanî değerleri kazanmış iyi insan, iyi vatandaş olarak yetişmelerini sağlamak görevini üstlenmiştir. Toplumsal hayatı oluşturan, insanları birbirine bağlayan, gelişmeyi, mutluluğu ve huzuru sağlayan, risk ve tehditlerden koruyan ahlâkî, insanî, sosyal, manevî değerlerimizin tüm bireylere kazandırılmasında en önemli etken eğitimidir. Bu kazanımların öğrencilerimize aktarılması da değerler eğitimi oluşturmaktadır (Yaman, 2012, s. 20)

2015 Türkçe Öğretim Programı'nda ise “Genel Amaçlar” bölümünde 12. ve 13. madde değerler eğitimi açısından önemlidir. 12. maddede “Millî, manevî, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal, estetik ve sanatsal değerlere önem vermelerini sağlamak; millî duygu ve

düşüncelerini güçlendirmek”, 13. maddede ise “Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımalarını sağlamak...” ifadeleri yer almaktadır (MEB, 2015, s. 5).

Bunların akabinde 2017 yılında duyurulan “Müfredatta yenileme ve değişiklik” planlamasında, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca belirlenmiş on kök değer der ayırt etmeksizin tüm derslerin programına ekleneceğı duyurulmuştur. Bu on kök değer “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik”tir. Sosyal Bilgiler dersinde ise istisna olarak on kök değer yerine on sekiz değer eklenmiştir. Bunlar “adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik ve yardımseverlik”tir (MEB, 2018b, s. 9). Türkçe ve diğer derslerdeki on kök değer, genel biçimde ve her biri içerisinde alt değerler barındıracak şekilde öğretim programı duyurusundaki açıklamalarıyla birlikte hazırlanmıştır. TTKB (2017), ekte yer alan tabloda hangi tutum ve davranışların hangi değerlerle örtüştüğünü detaylı bir şekilde açıklamıştır (s. 24). Ayrıca yayımlanan basın toplantısında değerlerin yalnız sözde kalmaması, öğrenciye bunları pratiğe dökmeleri için fırsat sağlanması, konular ile ilişkilendirilerek çalışmalara aktarılması; destekleyici, toplum bilincini geliştiren ve karşılıklı saygı-sevgiye dayanan ortamlar oluşturulması, değer aktarımında okul-aile birliğinin desteğinin alınması da kararlaştırılmıştır (TTKB, 2017, s. 7).

Bu çerçevede hazırlanan Türkçe dâhil 2018-2019 öğretim programlarına kök değerler dâhil edilmiştir. Ayrıca bu öğretim programlarında “Değerlerimiz” başlığına da yer verilmiştir. Bu başlık altında “Değerlerimiz öğretim programlarının perspektifini oluşturan ilkeler toplamıdır.” cümlesiyle birlikte “Eğitim sistemi sadece akademik açıdan başarılı, belirlenmiş bazı bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir yapı değildir. Temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek asli görevidir; yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve davranışlarını etkileyebilmelidir.” ifadesi yer almaktadır (MEB, 2018a, 2019). Nitekim 2018-2019 öğretim programlarını değerlendirdiğimizde, değerlerden doğrudan doğruya bahseden çalışmalar olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

2024 yılında “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli” adıyla yayımlanan ve görüş-öneriye sunulduktan sonra kesinleşen öğretim programı ise oldukça teferruatlı şekilde hazırlanmıştır. Ortak metin ve ders öğretim programları da hacim olarak 2018-2019 programlarından büyüktür. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ortak metinde “aksiyolojik

olgunluk” ve “yetkin ve erdemli insan” gayesi mevcuttur (MEB, 2024a, s. 6-7). Bir infografikle ve açıklamalarla anlatılan yetkin ve erdemli insan hedefinde, bireyde on profil özelliği amaçlanır. Bu özellikler ana maddeler şeklinde “sağlıklı, iradeli, sorgulayıcı, üretken, bilge, cesaretli, merhametli, vatansever, estetik ve ahlaklı” olmaktır. Bu profil özellikleri ana maddeler altında detaylı biçimde açıklanmıştır.

Bunun haricinde 2024 öğretim programlarında bütüncül eğitim yaklaşımı görülmektedir. Programın ifadesiyle bu yaklaşım, bireyi temel değerleri doğrultusunda yetiştirmeyi ve varoluşu bireye kavratarak onun için hayatı anlamlı kılmayı hedeflemektedir (MEB, 2024a, s. 11).

2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’nde sunulan modellerden bir tanesi de “Erdem-Değer-Eylem” modelidir. Bu modelde amaç “Eylemlerden değerlere, değerlerden erdemli insana, erdemli insandan ise nihai hedef olan ‘Huzurlu Aile ve Toplum’ ile ‘Yaşanabilir Çevrede Huzurlu İnsan’a ulaşmaktır.” (MEB, 2024a, s. 54). Erdem-Değer-Eylem modelinde çatı değerler “saygı, sorumluluk ve adalet”tir. Alt değerlerde ise: “Tasarruf, sabır, mahremiyet, mütevazılık, sağlıklı yaşam ve çalışkanlık değerleri insan; sevgi, dostluk, özgürlük, dürüstlük, vatanseverlik, yardımseverlik ve aile bütünlüğü değerleri aile ve sosyal çevre; temizlik, duyarlılık, estetik ve merhamet değerleri ise fiziksel çevre alanlarında yer almaktadır.” (MEB, 2024a, s. 54). Öğretim programında bu 17 değere ek olarak “saygı, sorumluluk ve adalet” ile beraber toplam 20 değer mevcuttur. Ayrıca Erdem-Değer-Eylem modelinde MEB (2024a) “değer telkini”, “değer belirginleştirme” ve “değer analizi yaklaşımı” gibi yaklaşım/yöntemleri de öğretmene tavsiye etmiştir (s. 75-91).

Maarif Modeli ortak metniyle birlikte 2024’te hazırlanmış “Ortaokul Türkçe Öğretim Programı’nın Temel Yaklaşımı ve Özel Amaçları”nda şu ifadeler mevcuttur: “Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı’nın temel amacı; yetişmekte olan nesillerin dünyayı anlamanın temel aracı olan dili en yetkin biçimde kullanabilmelerini, Türkçenin zenginliklerine vâkıf olmalarını, dil aracılığıyla Türk kültürünü ve değerlerini en doğru biçimde kazanmalarını sağlamaktır” (MEB, 2024b, s. 5). Genel uygulama esaslarında eğitim-öğretim süreçlerinin; programla amaçlanan öğrenci profiline uygun, millî-manevi değerleri tanıyan, geçmişle bağlantı kuran ve yetkin-erdemli öğrencilerin yetişmesine hizmet edecek şekilde yürütülmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca sosyal-duygusal beceriler, eğilimler, okuryazarlık becerileri ve değerler gibi soyut öğrenmelerin notla ölçülmemesi tavsiyesi yapılmıştır. Bunların performans görevleri ya da dereceli puanlama

anahtarları ile ölçölüp değerdendirilebileceğı belirtilmiştir (MEB, 2024b, s. 6). Bu çalışmadaki yeniliklerden bir tanesi de temalarla birlikte tema içindeki değerdelerin de program dâhilinde sunuluyor olmasıdır. Örneğın 5. sınıfın ilk teması olan “Oyun Dünyası”nda dostluk, dürüstlük, mahremiyet, saygı, sorumluluk ve vatanseverlik değerdelerinin öğrencilere aktarılması amaçlanmaktadır (MEB, 2024b, s. 87). Bu değerdeler temalara göre değışkenlik gösterirken aktarıma vasıta olacak ders kitaplarının da aynı hassasiyetle hazırlanması gerekmektedir. Programları incelediğimizde değerdere ve değerdeler eğitimi hususunda hazırlanmış en detaylı programın mevzubahis 2024 Türkçe Öğretim Programı olduğunu görmekteyiz.

Kısacası Millî Eğitim Bakanlığı, son hazırladığı öğretim programlarında yüzeysel ya da detaylı biçimde değerdere eğitime yer vermiştir. Bununla birlikte yeni programda öğrenme çıktısı olarak değerdelerimiz bir hayli önemsenmektedir. Değerdere eğitiminde ortaokul seviyesindeki önemli görevlerden biri, eser çeşitliliğı ve hayatilik açısından zengin bir ders olan Türkçeye düşmektedir. 2024’teki Türkçe Öğretim Programı, değerdeleri ve değerdere eğitimi gözetererek hazırlanan bir program olmuştur. Değerdelerin detaylandırılması, bunların temalara hatta etkinliklere yedirilmesi ile Türkçe dersinin bu alanda daha etkili hâle gelmesi ön görölmektedir. Ayrıca değerdere eğitimi hususunda Türkçe öğretmenlerinin de değerdere açısından örnek teşkil eden metin ve eserleri öğrencilerle buluşturmak gibi önemli bir imkânı bulunmaktadır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli ile çalışma materyaline yönelik bilgiler verildikten sonra verilerin toplanması ve verilerin analizi-yorumlanması aşamaları açıklanmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi olan “doküman analizi” kullanılmıştır. “Nitel araştırma, teori oluşturmayı temel alan bir anlayışla sosyal olguları bağlı bulundukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana alan bir yaklaşımdır” (Yıldırım, 1999, s. 10). O’leary (2004) doküman incelemesini, bilimsel bir araştırma yöntemi olarak çeşitli dokümanların toplanması, incelenmesi, sorgulanması ve analiz edilmesi süreci olarak tanımlar. Bu süreç, araştırma verilerinin birincil kaynağı olan dokümanların detaylı bir şekilde değerlendirilmesini kapsamaktadır (s. 177).

Çalışmada model olarak betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri hâlihazırda ya da geçmişte olan bir durumu olduğu gibi yansıtmayı amaçlar. Karasar (2012)’a göre bu modelde “önemli olan var olanı değiştirmeye kalkmadan gözleyebilmektir.” (s. 77). Bu çalışmada da Sezai Karakoç’un şiirleri var olduğu şekli ile taranmış ve değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

3.2. Çalışma Materyali

Çalışmanın materyali Sezai Karakoç’un tüm şiirlerinin toplandığı “Gün Doğmadan” kitabıdır. Kitabın Diriliş Yayınlarından çıkmış olan 2010 yılı dokuzuncu baskısından yararlanılmıştır. İçinde yüze yakın ayrı şiir bulunan “Gün Doğmadan”ın dokuzuncu baskısında sırasıyla şu on üç şiir kitabı derlenmiştir:

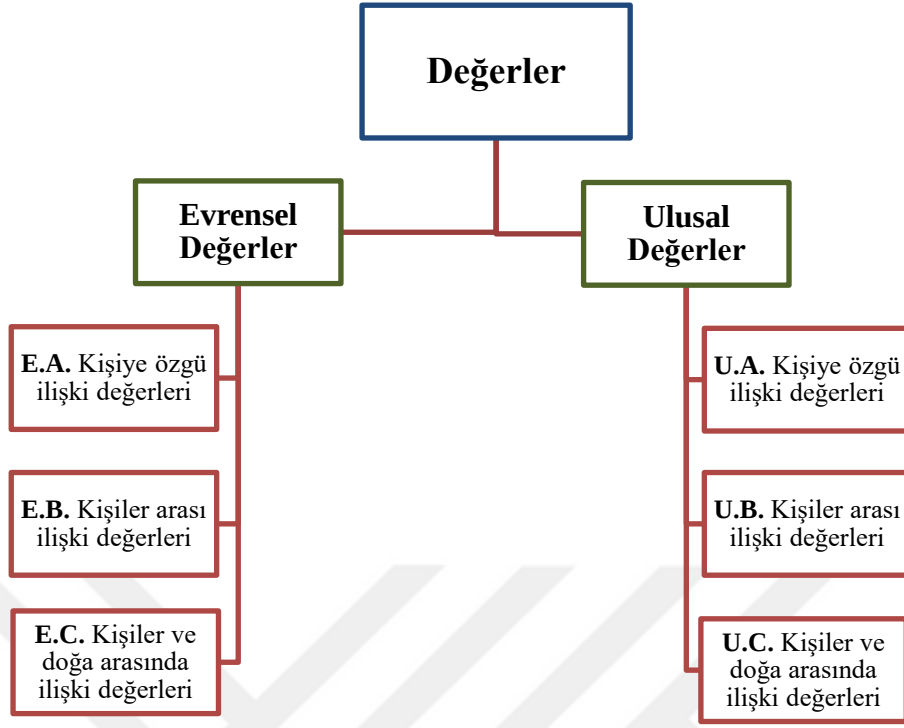
1. Monna Rosa
2. Şahdamar
3. Körfez
4. Sesler
5. Hızır ile Kırk Saat
6. Taha'nın Kitabı
7. Gül Muştusu
8. Zamana Adanmış Sözler
9. Çeşmeler
10. Ayinler
11. Leylâ ile Mecnun
12. Ateş Dansı
13. Alinyazısı Saati

3.3. Verilerin Toplanması

Çalışmada veriler “doküman incelemesi” yoluyla toplanmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2021)’e göre “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar.” (s. 189).

Araştırmada önce değerler tespit edilmiş sonra tespit edilen değerler içinde bulunduğu bölümün adı ile tablo olarak gösterilmiştir. Kuramsal çerçeve oluşturulurken “Sezai Karakoç”, “değerler”, “değerler eğitimi” anahtar kelimeleriyle alan yazını taranmış ve detaylı bir inceleme yapılmıştır. Bulgular kısmındaki veri sunumunda ise frekansla belirtme ve yüzdelik dağılım yönteminden faydalanılmıştır. Son olarak ise bu değerlerin değerler eğitimi açısından yorumu yapılmıştır.

Verilerin tespitinde ve tasnifinde Şahin (2018)’in değerleri tasnif yöntemi esas alınmıştır. Buna göre değerler aşağıda yer alan şekilde görüldüğü gibi kodlanmış ve sınıflandırılmıştır.



Şekil 1. Sezai Karakoç'un şiirlerini incelemek için kullanılan değer sınıflandırması

Çalışmada, ilgili başlığa uygun değerler; kodlanmış, şiirlerde tespit edilen değerler bu kodlara göre ayıklanmış, daha sonrasında ilgili bölümlere alınmıştır. Ayrıca tespit edilen değerlerden alınan örneklerin ilgili değerle uyumu, iki alan uzmanı tarafından kontrol edilmiştir. Uzman kontrolleri sonucunda değer taşıdığı düşünülmeyen 14 bölüm çalışmadan çıkarılmıştır.

3.4. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Verilerin analizi için teknik olarak “içerik analizi” ve “betimsel analiz” kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2021)’e göre “Betimsel analiz daha yüzeyseldir ve daha çok araştırmanın kavramsal yapısının önceden açık biçimde belirlendiği araştırmalarda kullanılır. İçerik analizi ise, toplanan verilerin derinlemesine analiz edilmesini gerektirir ve önceden belirgin olmayan temaların ve boyutların çıkarılmasına olanak tanır” (s. 243). Buna göre betimsel analizle izah edilen ve özetlenen veriler, içerik analizi ile birlikte detaylandırılmış ve derinleştirilmiştir.

Çalışma materyali çalışma süresince detaylı bir şekilde okunmuş ve notlar alınmıştır. Değerler tespit edilirken Şahin (2018)’in “Yahya Kemal Beyatlı’nın Eserlerindeki Değerler

ve Bu Değerlere Yönelik Türkçe Öğretmeni Adaylarının Görüşlerinin İncelenmesi” adlı tez çalışmasındaki genel değer tablosu esas alınmıştır.

Esere dönük bir inceleme yapıldığından Karakoç’un şiirlerinde tespit edilen değerlere göre alt sınıflandırma yapılmıştır. Bu değerler “Bulgular ve Yorum” bölümünde verilmiştir. On üç şiir kitabının derlendiği “Gün Doğmadan”da bu tasnife göre bulunan değerler sayfalarıyla ve dâhil olduğu bölümle birlikte kodlanmış, alıntılanıp kullanılmak üzere kaydedilmiştir. Tespit edilen değerlerden alınan örneklerin uyumu, iki alan uzmanı tarafından kontrol edilmiştir. Bu süreçte değer taşımadığı düşünülen 14 bölüm çalışmadan çıkarılmıştır. “Bulgular ve Yorum” bölümünde ise öncelikle değerlerin açıklaması yapılmış, sonra eğitimde ve Türkçe öğretim programlarındaki yerlerinden bahsedilmiştir. Sonrasında alıntılanan örneklerin bazılarına yer verilmiştir. Nihayetinde tespit edilen değerler; geçiş sıklığı, sayfa numaraları ve yüzdeleriyle birlikte tablo halinde sunulmuştur.

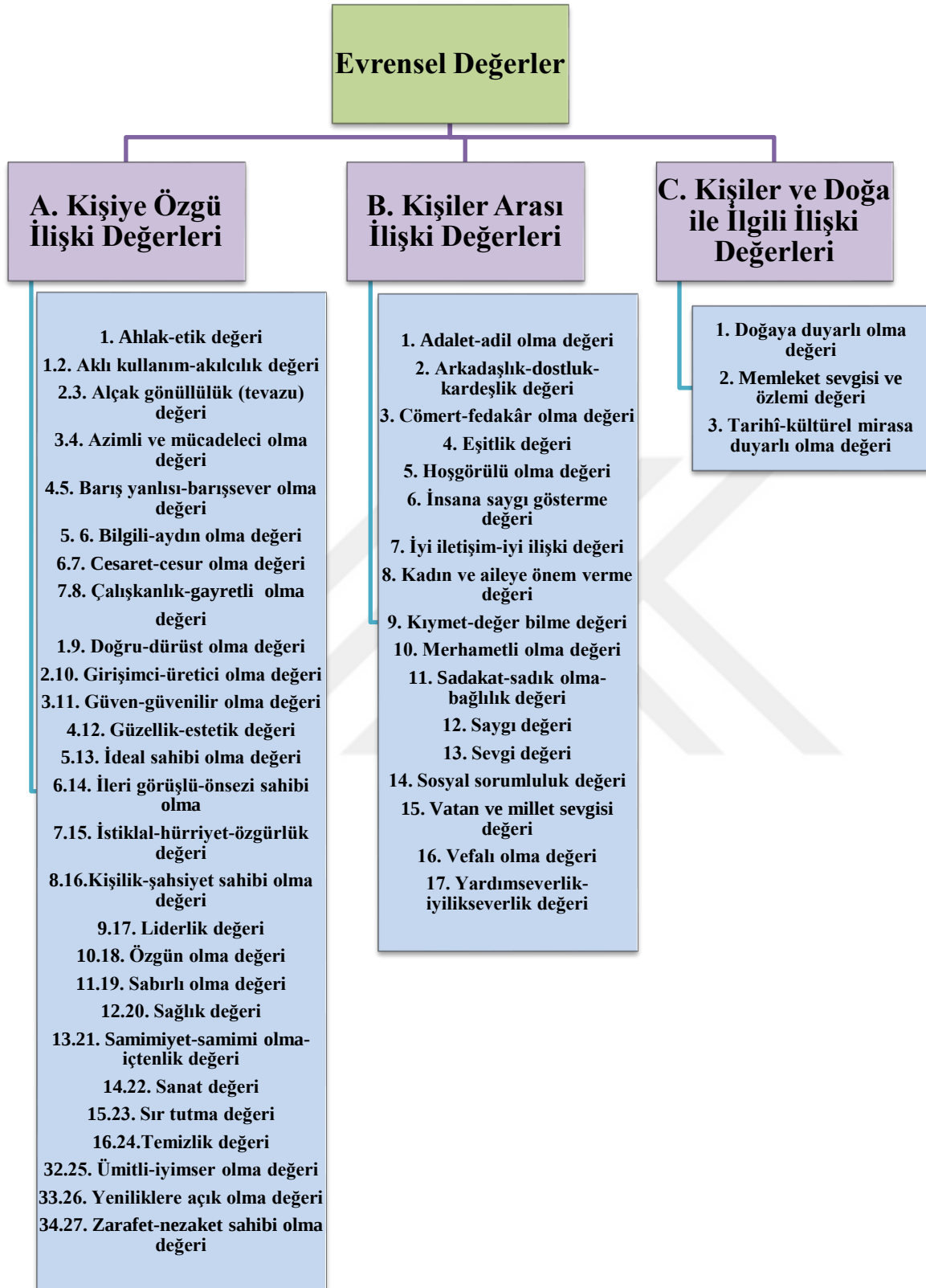
BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Çalışmanın bu bölümünde Sezai Karakoç'un "Gün Doğmadan" adlı şiir kitabında tespit edilen değerler yukarıda verilen değer tasnifine göre, esere dönük şekilde analiz edilmiştir. Analiz sonucu belirlenen değerler "Evrensel" ve "Ulusal" ana başlıkları altında "Kişiyi Özgü İlişki Değerleri", "Kişiler Arası İlişki Değerleri" ve "Kişiler ve Doğa ile İlgili İlişki Değerleri" alt başlıkları biçiminde verilmiştir. Bu alt başlıkların içerisinde ise değerler alfabetik sıraya göre sunulmuştur. Sonrasında ilgili değerler açıklanmış, Türkçe ve eğitim-öğretim programlarındaki yeri irdelenmiş, nihayetinde tespit edilen birkaç örnekle alan yazınına sunulmuştur. Örnekler sunulduktan sonra da sayfa numaraları, frekans bilgisi ve yüzdelik dağılımın olduğu tablolar verilmiştir.

4.1. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Tespit Edilen Evrensel Değerler

Sezai Karakoç'un şiirlerinde genel toplamda 440 evrensel değer tespit edilmiştir. Bu değerler diğer sayfadaki şekilde alfabetik olarak sunulmuş, açıklanırken de yine alfabetik sıraya göre verilmiştir. Tespit edilen evrensel değerler şu şekilde gösterilebilir:



Şekil 2. Sezai Karakoç'un şiirlerinde tespit edilen evrensel değerler (alfabetik)

4.1.1. Kişiyi Özgü İlişki Değerleri (Evrensel)

4.1.1.1. Ahlak-Etik Değeri

“Ahlak” kavramı Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük’te “Bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları...” olarak geçmektedir (TDK, 2024). Koç (2010)’un çalışmasına göre de ahlak “Kişinin karakteri, huyu, tabiatı anlamına gelmekte olup onun ailesi ve diğer insanlarla ilişkilerini, davranışlarını düzenleyen kurallara denir” (s. 12). Etik ise ahlakı bir düzene koyup sistemleştirmeye yaramaktadır. TDK Güncel Türkçe Sözlük’e göre “etik” ise “Ahlak bilimi” olarak ifade edilir (TDK, 2024). Ahlaklı olmak davranışlarını makul temele oturtmak ve kurallara uymak olarak değerlendirilebilir.

Türk eğitim sisteminin dayanağı olan Millî Eğitim Temel Kanunu’nda amaçlarda belirtilen “Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen...” yurttaşlar yetiştirme ifadesi eğitim-öğretimde ahlakın önemini göstermektedir (MEB, 1973, s. 5101). Ayrıca son yayımlanan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ortak program metninde belirtilen “yetkin ve erdemli insan” profilinde hedeflenen 10 nitelikten bir tanesi ahlaklı olmaktır (MEB, 2024a, s. 8). Buna göre eğitimin güncel dinamiklerinde eskilerde olduğu gibi ahlak önemli bir noktadadır. Değişen ve gelişen çağda ahlak ve etik konularına giderek daha fazla vurgu yapılmaktadır.

Sezai Karakoç’un “Hızır ile Kırk Saat” şiirinde ahlakı ön plana çıkardığı bölümü şöyle örnek gösterebiliriz:

*Gizlice süren bir ayet sonu yumuşaklığı
Duruşlar bir süreden inmişçesine ağırbaşlı
Davranışlar ölçülü tartılı* (Karakoç, 2010, s. 294).

Yukarıdaki bölümde ahlak özellikleri olarak yorumlayabileceğimiz insan niteliklerinden bahsedilmektedir.

Tablo 1

Sezai Karakoç’un Şiirlerinde Ahlak-Etik Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sığnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	0	0
Şahdamar	-	0	0
Körfez	-	0	0
Sesler	-	0	0

Hızır ile Kırk Saat	294	1	100
Taha'nın Kitabı	-	0	0
Gül Muştusu	-	0	0
Zamana Adanmış Sözler	-	0	0
Çeşmeler	-	0	0
Ayinler	-	0	0
Leylâ ile Mecnun	-	0	0
Ateş Dansı	-	0	0
Alinyazısı Saati	-	0	0
Toplam		1	100

Tablo 1 incelendiğinde Sezai Karakoç'un şiirlerinde ahlak-etik değerine yönelik yalnızca bir örnek görülmektedir.

4.1.1.2. Akıl Kullanım-Akılcılık Değeri

TDK Güncel Türkçe Sözlük'te "akıl" "Düşünme, anlama ve kavrama gücü" olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2024). Akıl kullanımı ve akılcılık da bilinç sahibi olma ve doğru davranışlarda bulunma hâli olarak değerlendirilebilir.

İnsanlar akılla düşünür ve harekete geçer. Onu diğer canlılardan ayıran en önemli özellik aklını kullanabilmesidir. Yine bireyler akılları sayesinde doğru-yanlış, iyi-kötü, gerçek-yalan ayrımını yapabilir (Gök, 2021, s. 56). İnsanoğlunun tarihî birikimleri hatta kutsal kitaplar dahi akıl etmenin önemine vurgu yapmaktadır. 2018 ve 2024 yıllarında hazırlanan eğitim-öğretim programlarında ise akıl yürütme (muhakeme) önemli yer tutmaktadır. Hatta akıl yürütmenin esas amaç olduğu mantık dersleri lise programlarında öğrenciye verilmektedir. Dolayısıyla gerekli eğitim-öğretim sürecinden geçmiş bireylerde aklını kullanım niteliği aranmaktadır.

Sezai Karakoç da şiirlerinin bazılarında insanın aklını kullanması gerektiği mesajını vermektedir. Elbette Karakoç üslubu ve tarzı gereği bunu doğrudan vurgulamasa da bu hususta Kur'an-ı Kerim'in telkinlerini referans aldığını söyleyebiliriz.

Her evde kutsal kitaplar asılıydı

Okuyan kimseyi göremedim

Okusa da anlayanı görmedim (Karakoç, 2010, s. 175).

Verilen bölüm "Hızır ile Kırk Saat" şiirinin girişi olup kutsal kitaplardan kastedilen Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an-ı Kerim'in 49 ayetinde "akıl etme" fiilinin önemine vurgu yapılır (Emiroğlu, 1998, s. 73). Bu mısralarda kutsal kitabı okumak ve idrak etmek yerine onu

adeta dekor malzemesi olarak kullanan insanımıza eleştiri getirilir. Bu dizelerde de akıl etmek bağlamdan hareketle idrak etmekle bağdaştırılabilir.

Bir diğer örneği ise “Leylâ ile Mecnun” şiirinde görürüz:

*Ta yüreğinden yaralanmıştı fakat
Akli koruma saatiydi saat
Oğul sevgisiyle olanı biteni unuttu
Aklını sınıksız yerinde tuttu* (Karakoç, 2010, s. 547).

Bu dizeler “Leylâ ile Mecnun” şiirinin ortalarında yer almakta olup Mecnun’un derdine bir olgunluğu ile yaklaşan bir babayı tasvir etmektedir. Şiirin bu kısmında olgunluk ve akıl kullanımı birbirine ilişkilendirilerek kullanılmıştır.

Tablo 2

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Akıl Kullanım-Akılcılık Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sâgnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	0	0
Şahdamar	-	0	0
Körfez	-	0	0
Sesler	-	0	0
Hızır ile Kırk Saat	175	1	25
Taha'nın Kitabı	-	0	0
Gül Muştusu	-	0	0
Zamana Adanmış Sözler	-	0	0
Çeşmeler	-	0	0
Ayinler	-	0	0
Leylâ ile Mecnun	547, 558, 596	3	75
Ateş Dansı	-	0	0
Alinyazısı Saati	-	0	0
Toplam		4	100

Tablo 2 incelendiğinde Sezai Karakoç'un şiirlerinde akılcılık-akıl kullanımına 4 kez başvurduğu görülmektedir. Akılcılık değerini tespit ettiğimiz örnekler onun “Leylâ ile Mecnun” (f 3) ve “Hızır ile Kırk Saat” (f 1) şiirinde görülmektedir.

4.1.1.3. Alçak Gönüllülük (Tevazu) Değeri

TDK Güncel Türkçe Sözlük'teki anlamı ile “alçak gönüllü” kişi “Kendi değerini olduğundan aşağı gösteren, başkalarını küçük görmeyen, büyüklenmeyen (kimse)” olarak

belirtilmiştir (TDK, 2024). Hökelekli (2013)’ye göre de alçak gönüllü kişi benliğini bir kenara bırakıp çıkar amacı gütmekten karşısındaki insanı düşünebilen niteliktedir (s. 112-113). Alçak gönüllü kişilere ise onun diğer anlamından türemiş “mütevazı” sıfatı kullanılmaktadır.

Gelenek ve göreneklerimizde alçak gönüllülük büyük bir erdem olarak görülmektedir. Kibir ise alçak gönüllülüğün zıddı ve en büyük düşmanıdır. Anadolu’nun yetiştirdiği önemli mutasavvıflardan olan Mevlana Celaleddin-i Rûmi bir beyitinde şöyle der: “Nefsini alçak gören kişi ne mutludur. Dağ gibi kendini üstün gören kişinin de vay haline. Şunu iyi bil ki, bu kibir, ululanma, kendini herkesten üstün görme hâli, öldürücü bir zehirdir” (Rumi’den aktaran Demirci, 2016, s. 41).

Hâlen yürürlükte olan 2019 Türkçe Öğretim Programı’nda alçak gönüllülük “Erdemler” temasının içinde bir konu önerisi olarak geçmektedir (MEB, 2019, s. 15). 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’nde belirlenen 20 değerden birisi de mütevazılıktır. Bu değer programda şu şekilde açıklanır: “Kendini bilmeyi; gösteriştenden ve kibirden uzak, sade, sabırlı, saygılı, duyarlı ve yapıcı olmayı kapsar” (MEB, 2024a, s. 82). Dolayısıyla mütevazı bireyler yetiştirmek eğitimin amaçları arasında yer alır.

Sezai Karakoç da yaşamında mütevazı bir hayatı tercih etmiştir. Yalnız ve gösteriştenden uzak bir biçimde ömrünü tamamlayan Karakoç, bu yaşam tarzını eserlerine ve şiirlerine de yansıtmıştır.

İnsan için ne aptallık büyükenmek illeti

En son çıkar gelir alçakgönüllülük nöbeti (Karakoç, 2010, s. 576).

Modern bir mesnevi tarzında hazırlanmış olan “Leylâ ile Mecnun”da geçen bu dizeler alçak gönüllülüğün altını çizmektedir.

Tablo 3

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Alçak Gönüllülük (Tevazu) Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sagınak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	0	0
Şahdamar	-	0	0
Körfez	-	0	0
Sesler	-	0	0
Hızır ile Kırk Saat	-	0	0
Taha'nın Kitabı	-	0	0
Gül Muştusu	-	0	0

Zamana Adanmış Sözler	-	0	0
Çeşmeler	-	0	0
Ayinler	-	0	0
Leylâ ile Mecnun	576, 584	2	100
Ateş Dansı	-	0	0
Alınyazısı Saati	-	0	0
Toplam		2	100

Tablo 3’e bakıldığında Sezai Karakoç’un şiirlerinde alçak gönüllülük değerine 2 kez doğrudan başvurduğu görülmektedir. Alçak gönüllülük değerini tespit ettiğimiz örneklerin “Leylâ ile Mecnun” (f 2) şiirinde görülmektedir.

4.1.1.4. Azimli ve Mücadeleci Olma Değeri

“Azim” TDK sözlük anlamı ile “Bir işteki engelleri yenme kararlılığı” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2024). “Mücadele” ise “herhangi bir amaca erişmek, bir kuvvete karşı koyabilmek için bir kişi veya topluluğun güçlü, sürekli çabası” olarak tarif edilmektedir (TDK, 2024). Azimli ve mücadeleci kişiler hayatta önüne çıkan engelleri ve zorlukları aşmaya gayret eden bireylerdir. Başarıya ulaşmak isteyen bireyler ve toplumlar, azimden ve mücadeleden vazgeçmemelidir.

2019 Türkçe Öğretim Programı’nda azim “Erdemler” temasının içinde bir konu önerisi olarak geçmektedir (MEB, 2019, s. 15). Ayrıca başlı başına bir tema olan Millî Mücadele, bir milletin azmine ve mücadelesine en önemli örneği teşkil eder. Yeni program olan 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ortak metnin benlik eğilimleri bölümünde “Azim ve Kararlılık”tan bahsedilmektedir. Burada azim ve kararlılık: “Bir işi/eylemi yerine getirme konusundaki gayreti ve bu yöndeki kararları her türlü zorluğa karşı yılmaksızın uygulama çabasına yönelik zihinsel örüntüleri ifade eder” (MEB, 2024a, s. 21). Kısacası eğitimde, özellikle öğretmenin öğrencisine telkinlerinde başı çeken azim ve mücadele, bireylerde görmeyi arzu ettiğimiz bir erdemdir.

Sezai Karakoç şiirlerinde azim ve mücadeleye çokça yer vermiştir. Bu örneklerden bazıları şunlardır:

Artık bu dünyanın enine
Bu dünya yüksekliğince
Bu dünyanın derinliğine
Kendimi bir avuç buğday gibi
Öfkeyle direnerek ve güvenerek

Savurabilirim (Karakoç, 2010, s. 169).

“Fırtına” şiirindeki bu mısraların yüzey anlamında açıkça bir azim ve mücadele ifadesine rastlamasak da Karataş (2013a) bu bölümü şöyle açıklar: “Her çağın karabasanı olan bu kurutucu esinti karşısında, ‘inançsızlık’ önünde dirençli, diri olmamız şairin arzusudur” (s. 282). Karataş’ın burada bahsettiği kurutucu esinti aslında şiirin adıdır. Fırtına da kendisinin belirttiği şekilde inançsızlıktır. Karakoç burada inançsızlığa karşı azim ve mücadeleyi savunur.

Son eri de kalsam ölüm kalım savaşında uygarlığımın

Yılmam geri dönmem bekçiliğini yeğlerim mezarlığımın (Karakoç, 2010, s. 500).

“Ayinler” şiirinin “Üçüncü Ayin”inden alınan bu mısralarda azim ve mücadele çok daha belirgin bir biçimde vurgulanır. Şair çok net biçimde içinde olduğu medeniyetin bir bekçisi olduğunu ifade eder ve onun uğruna savaşacağını duyurur.

Savaşabilirim bugün bütün dünyayla

Gerekirse

Ruhumuzun susadığı hakikat olan

Evrensel İslâm Barışının zaferi için

Aşk için Tanrı hakikatı aşkı için

...

Savaşırım doğudan daha doğu

Doğrudan daha doğru olanı bulmak için

Zulme karşı savaşabilirim

İnsan başı yalnız Tanrı önünde eğilecektir

Ebedî hakikat budur

Bunun için savaşırım ben

Bunun için kanım helâl olsun

Şehrimin alınına özgür Tanrı aşkını yazmak

İstanbul’u yeniden Tanrı şehri yapmak

Bunun için savaşırım ben (Karakoç, 2010, s. 663).

İnandığı değerler ve mukaddesatı için mücadele etmek gerektiğine inanan Karakoç bu dizelerde de inancını savunmaktadır. Benimsediği değerler uğruna azim ve sebat ile çabalayacağını “Alinyazısı Saati” isimli şiirinin bu dizelerinde manifesto biçiminde ifade etmektedir.

Tablo 4

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Azimli ve Mücadeleci Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sagınak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	0	0
Şahdamar	-	0	0
Körfez	-	0	0
Sesler	169	1	6,25
Hızır ile Kırk Saat	191, 226, 240, 241, 243	5	31,25
Taha'nın Kitabı	-	0	0
Gül Muştusu	409, 412	2	12,5
Zamana Adanmış Sözler	434	1	6,25
Çeşmeler	-	0	0
Ayinler	500	1	6,25
Leylâ ile Mecnun	574, 580	2	12,5
Ateş Dansı	608	1	6,25
Alınyazısı Saati	630, 646, 663	3	18,75
Toplam		16	100

Tablo 4'e bakıldığında Karakoç'un şiirlerinde azim ve mücadeleden fazlaca bahsettiği görülmektedir. Azimli ve mücadelecilik olma değerini tespit ettiğimiz şiir kitapları çoktan aza sırasıyla "Hızır ile Kırk Saat" (f 5), "Alınyazısı Saati" (f 3), "Gül Muştusu" (f 2), "Leylâ ile Mecnun" (f 2), "Sesler" (f 1), "Zamana Adanmış Sözler" (f 1), "Ayinler" (f 1) ve "Ateş Dansı" (f 1) şeklinde sıralanabilir. Diğer kitapların içindeki şiirlerde ise bu değere rastlanmamıştır.

4.1.1.5. Barış Yanlısı-Barışsever Olma Değeri

"Barış" bizim daha çok kullandığımız anlamı ile TDK sözlükte "Uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam" şeklinde tanımlanır (TDK, 2024). Birbiriyle yaşamayı öğrenmek zorunda olan insanoğlu için barış oldukça önemlidir. Savaşların oldukça fazla görüldüğü bir dünyada barışa sahip çıkmanın ve onu sevmenin önemi de bir hayli artmıştır. Öyle ki günümüz dünyasında savaşlar içinde cebelleşen ve barışın ne demek olduğunu bilmeyen coğrafyalar mevcuttur. Bireysel ve toplumsal huzur, güvenli bir ortam için barış elzemdir.

Barışsever bireyler yetiştirmek ideal eğitimlerin ana gayelerindendir. Barış kavramı 2019 Türkçe Öğretim Programı'nda "Birey ve Toplum" teması içinde bir alt konu olarak yer almıştır (MEB, 2019, s. 15). 2024'teki yeni programda ise "Sevgi" değerinin içinde "Barışçıl bakış açısına sahip olma" ifadesi geçmektedir (MEB, 2024a, s. 86).

Düşman kalmamak, hatta düşmanı bile dost edinmek önerilen bir değerdir. Çünkü savaşmak kolay, barışı idame ettirmek zordur (Bebek, 2020, s. 41). Sezai Karakoç da benimsediği inancı ve değerleri doğrultusunda şiirlerinde “İslam barışı”na vurgu yapmıştır. Onun barışa vurgu yaptığı şiirlere örnek vermek gerekirse:

*Biz çocuklarsa
Güllerle döğdük birbirimizi her baharda
Gül fırlattık birbirimize taş yerine
Gülle ıslattık birbirimizi
Gül sularında yıkadık saçlarımızı
Gül sularında yıkandık leğenlerde
Gül taşıdık okullara kitaplar arasında* (Karakoç, 2010, s. 378).

“Gül Muştusu”ndaki bu dizelerde çocukluğun masumiyeti ve saflığı ile bir huzur ve barış ortamı oluşturulur. Karataş (2013a)’a göre gül, çocukluğun en vazgeçilmez kılavuzu ve güzelliğidir. Çocuk kalbi gibi masum ve günahsızdır (s. 309).

*Birbirini koğalayan kabileleri
Şaşırtıp önlerdi mücadeleleri
Ara bulmak için neler söylerdi neler
Birinin dilinden öbürüne methiyeler
Uğrardı araba bir de obalara
Son vermek için onulmaz kırgınlıklara* (Karakoç, 2010, s. 582).

“Leylâ ile Mecnun” şiirinden alınmış bu bölümde Mecnun’un iki kabilenin savaşını bitirme ve barışı getirme amacı net biçimde görülmektedir. Devamında da bu gayede yoluna devam ettiği şu dizelerde anlaşılır:

*En karşı olduğu, kan dâvası
İnsana karşı insan dâvası
Gizli gizli aşılyordu sevgiyi
Sevgi genel ve tek kurtuluş rengi* (Karakoç, 2010, s. 584).

Tablo 5

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Barış Yanlısı-Barışsever Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sağnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	0	0
Şahdamar	66	1	5,88
Körfez	-	0	0
Sesler	-	0	0
Hızır ile Kırk Saat	270	1	5,88

Taha'nın Kitabı	-	0	0
Gül Muştusu	370, 378, 418	3	17,64
Zamana Adanmış Sözler	-	0	0
Çeşmeler	-	0	0
Ayinler	504	1	5,88
Leylâ ile Mecnun	533, 548, 556, 557, 557(2), 558, 559, 582, 583, 584	10	58,82
Ateş Dansı	-	0	0
Alınyazısı Saati	632	1	5,88
Toplam		17	100

Tablo 5 incelendiğinde Karakoç'un şiirlerinde barışın çokça vurgulandığı görülmektedir. Değerlerin tespiti çoktan aza sırasıyla "Leylâ ile Mecnun" (f 10), "Gül Muştusu" (f 3), "Alınyazısı Saati" (f 1), "Ayinler" (f 1), "Şahdamar" (f 1) ve "Hızırla Kırk Saat" (f 1) şeklinde verilebilir. Diğer şiir kitaplarında bu değer tespit edilememiştir.

4.1.1.6. Bilgili-Aydın Olma Değeri

"Bilgili" sözcüğü TDK Güncel Türkçe Sözlük'te "Bilgi sahibi olan"; "aydın" ise "Kültürlü, okumuş, görgülü, ileri düşünceli (kimse)" olarak tarif edilir (TDK, 2024). Günümüz çağı ve içinde yaşadığımız dünya artık bilgiyi ve bilmeyi en büyük güç hâline getirmiştir. Artık devletler ve şirketler sahip olduğu bilgi havuzu kadar güçlü durumdadır. Bunun yanı sıra düşünmek ve sorgulamak da çağımız fertlerinde olması istenen başlıca davranışlardandır (Şahin, 2018, s. 91). Güncel eğitim sistemleri artık bireyi ezbere değil düşünmeye ve sorgulamaya yönlendirmeyi amaçlamaktadır (MEB, 2024a, s. 13).

Bu çabaların ne kadar başarılı olduğu bir yana Sezai Karakoç birçok şiirinde bilgili-aydın olma değerini işlemiştir. Özellikle olay örgüsü olan şiirlerinde bu bilgili-aydın değeri ermiş insan profilinde görünmektedir.

Dördüncü oğul okudu bilgin oldu

Kendi oymak ve ülkesini

Kendi görenek ve ülküsünü

Günü geçmiş bir uygarlığa yordu

Kendisi bulmuştu gerçek uygarlığı

Batı bilginleri bunu kutladı

O da silindi gitti binlercesi gibi (Karakoç, 2010, s. 411).

"Gül Muştusu"ndaki "Masal" şiirinde geçen bu mısralarda aslında masal metaforu Batı için kullanılmıştır. Batı'nın cezbediciliği ve albenisi Doğu'nun her zaman aklını çelmiştir.

Dizelerin geçtiği şiirde ise 7 tane oğul vardır ve sonuncusuna kadar hepsi Batı'nın büyümesine kapılır, yok olur (Bozkurt, 2020, s. 51). Örnekte görüleceği üzere dördüncü oğul bilgili-aydın olsa da sonundan kaçamamıştır. Ancak Bayraktar (2013)'in deyimiyle yok olsalar da deneyim ve malzeme olarak hepsinin bu dirilişte birer payı vardır (s. 14). Bu nedenle bilgili-aydın olma değerine örnek verilebilecek bir bölümdür.

*Ve sen şairsin kelimeler ülkesindeki bilge
El salla fosfordan daha ısımış bir umut
Zeytinden daha yeşil bir muştı
Daha sakın palmyeden defneden
Bir çağrıyla tükenmeyen* (Karakoç, 2010, s. 609).

Verilen “Şair” şiirinin dizelerinde Karakoç, şairin yazgısına ışık tutmaktadır (Karataş, 2013a, s. 344).

*Mecnun'un babası gönlü daralmış dönüyordu
Bir hayat için gelmiş bir ölüm götürüyordu
Olmasaydı bir parça bilgelik özelliği
Yüreğinde atalardan kalma barışçıl sezgi
Kan akıtmaya yakın olurdu
Hincını kurttan kuştan alırdı
Ama kavga döğüş neye yarardı
Ölümde diriltmeğe çare mi vardı* (Karakoç, 2010, s. 548).

“Leylâ ile Mecnun” şiirinden alınmış bu mısralarda ise Mecnun'un babasının aydın ve itidalli bir yapıda olduğu işlenmektedir. Her ne kadar içinde kötü düşünceler olsa da bilgili ve aydın kişiliği ile kendini dizginlemektedir.

Tablo 6

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Bilgili-Aydın Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sagınak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	0	0
Şahdamar	-	0	0
Körfez	-	0	0
Sesler	-	0	0
Hızır ile Kırk Saat	175, 179, 191, 242	4	28,57
Taha'nın Kitabı	316	1	7,14
Gül Muştusu	366, 411	2	14,28
Zamana Adanmış Sözler	458	1	7,14
Çeşmeler	466	1	7,14

Ayinler	503	1	7,14
Leylâ ile Mecnun	519, 548	2	14,28
Ateş Dansı	609	1	7,14
Alınyazısı Saati	664	1	7,14
Toplam		14	100

Tablo 6 incelendiğinde Karakoç'un şiirlerinde bilgili-aydın olma değerine genelde rastlandığı değerlendirilebilir. Değerlerin tespiti çoktan aza “Hızırla Kırk Saat” (f 4), “Gül Muştusu” (f 2), “Leylâ ile Mecnun” (f 2), “Ayinler” (f 1), “Taha'nın Kitabı” (f 1) ve “Zamana Adanmış Sözler” (f 1), “Çeşmeler” (f 1), “Ateş Dansı” (f 1), “Alınyazısı Saati” (f 1) şeklinde sıralanabilir. Kalan şiir kitaplarında değere rastlanmamıştır.

4.1.1.7. Cesaret-Cesur Olma Değeri

“Güç veya tehlikeli bir işe girişirken kişinin kendinde bulduğu güven” (TDK, 2024) olarak sözlüğünde geçen “cesaret”in Türk kültüründe önemli bir yeri vardır. Hayatı zorluklarla geçen milletimiz bunlara karşı dik durmayı ve direnmeyi önemli bir değer olarak görmüştür. Dolayısıyla cesaret, kültürümüzdeki ideal insan tipinde aranan ve görmek istediğimiz bir nitelik (Şahin, 2018, s. 97).

2019 Türkçe Öğretim Programı'nda cesaret “Millî Mücadele ve Atatürk” teması altında bir konu önerisidir (MEB, 2019, s. 15). 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde ise ortak metinde yer almaktadır. Hedeflenen “yetkin ve erdemli insan” profilinde görmek istenilen 10 nitelikten bir tanesidir. Buradaki alt başlıklara göre cesur insan: yiğit ve mert, risk alan, inisiyatif alan, öfkesini kontrol eden, destekleyici ve girişimcidir (MEB, 2024a, s. 8).

Sezai Karakoç şiirlerinde cesareti işlemiştir. Bir örnek vermek gerekirse:

*Yetiş peygamber imdadı yetiş
Yetiş Allah'ın izniyle
Yetiştir erlerini
Diriliş bayraklarını taşıyan
Şehit gömleklerini peşin giymiş
Ateşten, sudan geçer gibi geçen
Allah önünde hep varı yok gören* (Karakoç, 2010, s. 404).

“Gül Muştusu” şiirinde geçen bu mısralar Diclehan (1980)'a göre bir “dua şiiri”dir (s. 186). Asker özelliklerinden bahseden bu içerik cesaret değerine örnek verilebilir niteliktedir.

Aklanmam belki ama kaçmadım

Bir ömür boyu sorgu sorgu sorgu
Bilmeceye karşı savaştım adım adım
Bilinmeyene karşı bin bir kurgu
Bin bir yarışa karıştı adım (Karakoç, 2010, s. 608).

“Ateş Dansı” şiirinde geçen bu dizeler de cesur bir insanın birinci ağızından yazılmıştır ve cesaret değerini içermektedir.

Tablo 7

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Cesaret-Cesur Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sığnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	0	0
Şahdamar	-	0	0
Körfez	-	0	0
Sesler	-	0	0
Hızır ile Kırk Saat	282	1	8,33
Taha'nın Kitabı	313, 321	2	16,66
Gül Muştusu	404	1	8,33
Zamana Adanmış Sözler	-	0	0
Çeşmeler	-	0	0
Ayinler	500	1	8,33
Leylâ ile Mecnun	521, 570, 585	3	25
Ateş Dansı	608, 618	2	16,66
Alinyazısı Saati	663, 667	2	16,66
Toplam		12	100

Tablo 7'ye baktığımızda cesaret-cesur olma değerinin Karakoç'un şiirlerinin bazılarında geçtiğini söylemek mümkün olacaktır. Değerlerin tespiti çoktan aza “Leylâ ile Mecnun” (f 3), “Taha'nın Kitabı” (f 2), “Ateş Dansı” (f 2), “Alinyazısı Saati” (f 2), “Hızır ile Kırk Saat” (f 1), “Gül Muştusu” (f 1), ve “Ayinler” (f 1) şeklinde dizilebilir. Kalan şiir kitaplarında cesaret-cesur olma değerine rastlanmamıştır.

4.1.1.8. Çalışkanlık-Gayretli Olma Değeri

“Çalışkan” sözcüğü “Gayretli ve çalışmayı seven” anlamına gelmektedir (TDK, 2024). Çoğunlukla belirlenen hedefe ulaşmak için çaba sarf eden kişiler için kullanılır. Bu hedef hayatın her alanında olabilir. Sarıçam (2021)'a göre “Çalışkan insanlar, bir disiplin çerçevesinde sorumluluklarını yerine getiren ve hedefe yönelik hareket eden kimselerdir.” (s. 13). Çalışkanlığın zıddı olan tembellik ise bireylerde istenmeyen bir özelliktir.

Türk kültüründe ve İslam dininde çalışkanlık her zaman övülen, telkin edilen bir değer olmuştur. Cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün de ünlü vecizesi “Türk, öğün, çalış, güven.” bütünüyle çalışmaya ve çalışkanlığa davettir.

2019 Türkçe Öğretim Programı'nda çalışkanlık “Kişisel Gelişim” temasının içinde bir konu önerisi olarak yer almaktadır (MEB, 2019, s. 15). 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde ise çalışkanlık, ayrı bir değer alt başlığı olarak yerini almaktadır (MEB, 2024a, s. 77). Eğitim-öğretimde zekâ ve yetenek bambaşka konular iken çalışkanlık her öğrencide aranan ve arzu edilen bir niteliktir. Dolayısıyla çalışkan bireyler yetiştirmek eğitimin amaçlarından biridir.

Sezai Karakoç şiirlerinde çalışkanlık ve gayrete yer vermiştir.

Sabahları gün doğmadan uyanır

Dilini yutacak olur içi kanlanır

Gün boyu çalışır aydınlanır

Kederini anlarsanız size ne mutlu

Acır fakir çalışan kadınlara

Titrer bir gönül kıracak diye hanım dizi (Karakoç, 2010, s. 83).

“Yoktur Gölgesi Türkiye’de” şiirinde geçen bu dizeleri, Sezai Karakoç annesini kaybettiği yıllarda kaleme almıştır. Şiirde Anadolu kadını Karakoç’un annesini anlatması ile idealize edilir. Anne-kadın motifi burada gün doğmadan uyanan ve gün boyu çalışan özelliğindedir (Işık, 2011, s. 121). Türkiye’de annelerimiz ve kadınlarımız çalışkandır. Bu şiir onların gayretli oluşunu anlatmakla birlikte sabır ve kadına değer gibi değerlerin de bariz olarak görüldüğü bir eserdir.

Günaydın

Alında ter birikmiş

Ekmeğini kendi

Elinden devşirmiş

İşçiler

Sabır yaprakları

Günaydın (Karakoç, 2010, s. 270).

“Hızır ile Kırk Saat”in 33. saati yani bölümünde yer alan bu satırlarda işçiliğin kutsallığına ve alın terinin önemine dikkat çekilmektedir (Ural, 2015, s. 87).

Tablo 8

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Çalışkanlık-Gayretli Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sağnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	-	-	0
Körfez	83	1	16,66
Sesler	-	-	0
Hızır ile Kırk Saat	270	1	16,66
Taha'nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	392	1	16,66
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	544, 558, 570	3	50
Ateş Dansı	-	-	0
Alınyazısı Saati	-	-	0
Toplam		6	100

Tablo 8 çalışkanlık-gayretli olma değerinin Sezai Karakoç şiirlerinde 6 yerde tespit edildiğini göstermektedir. Değerlerin bölümlere dağılımı çoktan aza “Leylâ ile Mecnun” (f 3), “Hızır ile Kırk Saat” (f 1), “Gül Muştusu” (f 1), ve “Körfez” (f 1) şeklindedir. Diğer 9 şiir kitabında bu değere rastlanmamıştır.

4.1.1.9. Doğru-Dürüst Olma Değeri

“Dürüst” sözlükte “Sözünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmayan, doğru (kimse)” olarak tanımlanır (TDK, 2024). Dürüstlük de tüm kültürlerde benimsenmiş, evrenselliği yüksek bir değerdir. Dürüst ve doğru insan yalan söylemez, onun sözüne güvenilir. Ayrıca dürüst insanın yaptığı işler ve ağzından çıkanlar çelişmez. Şahin (2018)’e göre “dürüstlük damla damla çoğalarak toplum hayatımızı sardığı zaman, kendimizi emniyette hissedebiliriz.” (s. 106)

Millî Eğitim Bakanlığının 2018-2019 öğretim programlarına eklediği on kök değer arasında “dürüstlük” de mevcuttur (MEB, 2018a, 2019). Ayrıca dürüstlük 2019 Türkçe Öğretim Programı’nda “Erdemler” temasının konu önerilerinden bir tanesidir (MEB, 2019, s. 15). Yeni yayımlanan 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’nde ise seçilmiş 20 değerden bir tanesi dürüstlüktür (MEB, 2024a, s. 80). Özetle dürüstlük bireylerde olması gereken ve eğitimle aşılarmaya çalışılan değerlerden bir tanesidir.

Sezai Karakoç’un şiirlerinde bu değeri doğrudan görebildiğimiz tek bir bölüm mevcuttur:

Yine de suç benimdir onların değil benim

Karanlıkları delen bir ışık olamadım

Akıtamadım ayağına gönlümün pınarını

Senin gönül kentine bal ve süten bir nehir (Karakoç, 2010, s. 439).

“Esir Kent’ten Özülke’ye” şiirinin “-simya-“ bölümünde geçen bu satırlarda şair dürüst davranmakta ve kendine öz eleştiri yapmaktadır. Cümlelerde samimi ve içten bir itiraf mevcuttur.

Tablo 9

Sezai Karakoç’un Şiirlerinde Doğru-Dürüst Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sığnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	-	-	0
Körfez	-	-	0
Sesler	-	-	0
Hızır la Kırk Saat	-	-	0
Taha’nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	-	-	0
Zamana Adanmış Sözler	439	1	100
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	-	-	0
Ateş Dansı	-	-	0
Alinyazısı Saati	-	-	0
Toplam		1	100

Sezai Karakoç’un şiirinde doğrudan olarak dürüstlüğü gördüğümüz tek eser mevcuttur. Değerin görüldüğü şiir kitabı “Zamana Adanmış Sözler” (f 1) olarak görülür.

4.1.1.10. Girişimci-Üretici Olma Değeri

Girişimci-üretici bireyler; durağanlıktan uzak, sosyal açıdan başarılı ve dinamik olmayı hedefleyen toplumlarca istenen bir özelliktir. “Girişimci” sözlükte “Üretim için bir işe giren” olarak geçerken “üretici”, “Üretimle uğraşan kimse” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2024). Şahin (2018)’e göre girişimcilik “Bireyleri hayat içinde edilgen olmaktan sıyrıp hayata yön veren bir konuma taşır” (s. 108). Girişimci ve üretici bireyler, tabiri caizse hayatın onları savurmasına izin vermez. Hayatlarının her anında, bir şeylerini kendileri şekillendirmeye gayret eder.

2019 Türkçe Öğretim Programı'nda ve diğer derslerin programında gördüğümüz Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi'nde 8 anahtar yetkinlik mevcuttur. Bu 8 anahtar yetkinlikten bir tanesi “İnisiyatif alma ve girişimcilik”tir (MEB, 2019, s. 5). Ayrıca aynı programda girişimcilik “Kişisel Gelişim” teması altında bir konu önerisidir (MEB, 2019, s. 16). 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde de girişimcilik, “yetkin ve erdemli insan” profilinde “cesaretli” niteliğinin alt bir başlığı olarak kendine yer bulur. Burada girişimci kişiden “Gerekli durumlarda ilk adımı cesurca atan bir kişilik gösterir.” olarak bahsedilir (MEB, 2024a, s. 8).

Sezai Karakoç, şiirlerinde yalnızca bir yerde direkt olarak bu değerden bahsetmiştir:

*Aklı koruma saatiydi saat
Oğul sevgisiyle olanı biteni unuttu
Aklını sımsıkı yerinde tuttu
Eşe dosta danışıp karar verdi
Gönlünde Kays'la Leylâ'yı everdi
Ama burda durmamak gerek
Kabilenin ileri gelenleriyle
Gitti karşıdan Leylâ'yı istemeye* (Karakoç, 2010, s. 547).

Kays yani Mecnun'un babasını anlatan bu dizeler “Leylâ ile Mecnun” şiirinden alınmıştır. Onun kendi gururunu kenara bırakıp oğluna Leyla'yı istemeye gitmesi girişimci ve cesurca bir adım olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca Karakoç'un şiirlerinde, tarzı ve hayat görüşü gereği ticarî anlamda bir girişimci-üretici niteliğini görememekteyiz.

Tablo 10

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Girişimci-Üretici Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sağnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	-	-	0
Körfez	-	-	0
Sesler	-	-	0
Hızır ile Kırk Saat	-	-	0
Taha'nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	-	-	0
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	547	1	100
Ateş Dansı	-	-	0
Alinyazısı Saati	-	-	0
Toplam		1	100

Sezai Karakoç'un şiirinde girişimci-dürüst olma değerini gördüğümüz tek şiir vardır. Değerin görüldüğü şiir kitabı "Leylâ ile Mecnun" (f 1) olarak kayda geçilmiştir.

4.1.1.11. Güven-Güvenilir Olma Değeri

Sosyal bir varlık olan insanoğlu için güven, hayatını idame ettirmede ve ilişkiler kurmada son derece mühim bir duygudur. "Güven" sözlük anlamı ile "Korku, çekinme ve kuşku duymadan inanma ve bağlanma duygusu" anlamına gelir (TDK, 2024). Şahin (2017a)'e göre güven "İnsan hayatının devamının garantörüdür" (s. 194). Güvenilir kişi ise bu çekincelere yer olmadan kendisine itimat edilendir. İnsanlar birbirleriyle olan münasebetlerinde güvene dayalı, güvenilir bir iletişim ister. Güvenilir kişilerin olmadığı ortamda insan, yaradılışının bir gereği olarak huzursuz hissedecektir. Neticede güven, genel olarak toplumda ve bireylerde görülmek istenen bir duygudur.

2019 Türkçe Programı'nda güven "Erdemler" temasının içinde konu önerisi olarak yer almaktadır (MEB, 2019, s. 15). 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde ise güvenilir, "yetkin ve erdemli insan"ın özelliklerinden olan "ahlaklı" sıfatının içinde yer almaktadır. Burada güven şu şekilde geçmektedir: "Verdiği sözleri tutar, başkaları tarafından güvenilir biri olarak kabul edilir" (MEB, 2024a, s. 8). Sonuç olarak güven, öğrencide çıktı olarak görmeyi istediğimiz bir değerdir.

Sezai Karakoç'un şiirinde bu değeri doğrudan tespit ettiğimiz sadece bir bölüm bulunur:

*O çağda Necd'de başlar başı çapında
Bir baş hüküm sürüyordu Nevfel adında
Yiğitti cömertti gözetirdi adaleti
Sağlamaya çalışırdı az çok çölde selâmeti
Bilge kişiler ileriye düşünen yaşlı başlılar
Ona başvurup olup biteni anlattılar
Nevfel yüreklerde saklanan korkuyu görüp bildi
Kısık çılgınlıkları duyup gözlerdeki yaşları sildi (Karakoç, 2010, s. 557-558).*

Değer açısından bir hayli zengin olan "Leylâ ile Mecnun" şiirinden alınan bu dizelerde Nevfel adında bir kişinin toplumda kazandığı güven anlatılagelir. O güvenilir bir insandır ki kavmin ileri gelenleri dahi ona derdini anlatır.

Tablo 11

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Güven-Güvenilir Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sagınak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	-	-	0
Körfez	-	-	0

Sesler	-	-	0
Hızır ile Kırk Saat	-	-	0
Taha'nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	-	-	0
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	557	1	100
Ateş Dansı	-	-	0
Alınyazısı Saati	-	-	0
Toplam		1	100

Sezai Karakoç'un şiirinde, tıpkı önceki değerimizde olduğu gibi güven-güvenilir olma değerini gördüğümüz tek şiir vardır. Değerin görüldüğü şiir kitabı "Leylâ ile Mecnun"dur. (f 1)

4.1.1.12. Güzellik-Estetik Değeri

Güzellik ve estetik hem sanatın hem de felsefenin her zaman tartıştığı bir konu olmuştur. Sözlükteki anlamı ile "güzellik", "Estetik bir zevk, coşku, hoşlanma duygusu uyandıran nitelik." anlamına gelmektedir (TDK, 2024). "Estetik" ise "Güzellik duygusuna uygun olan" ya da "ilgili olan" şeklinde sözlükte tarif edilmiştir (TDK, 2024). Tanımlardan hareketle estetiğin ve güzelliğin, kişinin olumlu duygularını harekete geçiren her şey için kullanıldığını söyleyebiliriz.

Eğitim-öğretimde bu estetik çabası Görsel Sanatlar, Müzik, Teknoloji Tasarım, Türk Dili ve Edebiyatı gibi derslerde kendini göstermektedir. Ayrıca değerler eğitiminde güzellik ve estetik farkındalığının artması için bir uğraşı vardır. 2019 Türkçe Öğretim Programı'nda hazırlanan özel amaçların son maddesinde şu ifadeler geçmektedir: "Türk ve dünya kültür sanatına ait eserler aracılığıyla estetik ve sanatsal değerleri fark etmelerinin ve benimsemelerinin sağlanması amaçlanmıştır." (MEB, 2019, s. 8). Yine aynı programda estetik ve estetik duyarlılık "Sanat" temasının altında bir konu önerisidir (MEB, 2019, s. 16). 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ortak program metninde "yetkin ve erdemli insan" profilindeki 10 özellikten bir tanesi "estetik"tir. Alt maddelere göre estetik sahibi insan; güzelliğe duyarlı, olgun, seçici, zarif, ölçülü, sanatsal yeteneklerini bilen ve kullanan olmalıdır (MEB, 2024a, s. 9). Bununla birlikte Maarif Modeli'nde belirlenen 20 değerden birisi estetik (MEB, 2024a, s. 80).

Sezai Karakoç şiirlerinde güzellik-estetik değerine özellikle sanat eliyle yer vermiştir.

G ller dönüştü yatak  arşaflarına
Leyl klar yaklaştılar korka korka
Nergisler benliğimizin ortasından baka baka
Gelip fon oldular insanın
Bir kere daha (Karakoç, 2010, s. 524).

“Leylâ ile Mecnun”dan alınan bu dizelerde edebî sanatlar, güzellik ve estetiğin bir aracı olarak kullanılmıştır.

O yıldız ki
Kur’an diline girmiş
 lk işaret olmuş
Büyük Birliğe

Ben onu benzetmem
Mitolojideki gibi
Güzelliğini insandan alan (yer insanından)
Hiç bir şeye

Soyut kalsın diye
Onu yakıştırdığım
Güzel olana değil s de
Güzellik düşüncesine
Güzelliğin ta kendisine (Karakoç, 2010, s. 647).

“Alınyazısı Saati”nden alınan bu mısralarda ise güzel ve estetik olana yönelik ifadeler bulunmaktadır.

Tablo 12

Sezai Karakoç’un şiirlerinde Güzellik-Estetik Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

şiir Kitabı (Sağnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
şahdamar	-	-	0
Körfez	-	-	0
Sesler	-	-	0
Hızır�a Kırk Saat	-	-	0
Taha’nın Kitabı	-	-	0
G�l Muştususu	-	-	0
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0

Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	524, 525	2	50
Ateş Dansı	-	-	0
Alinyazısı Saati	647, 678	2	50
Toplam		4	100

Tablo 12 incelendiğinde Sezai Karakoç’un şiirlerinde güzellik-estetik değerine 4 yerde rastlarız. Güzellik-estetik değerini gördüğümüz örnekler onun “Leylâ ile Mecnun” (f 2) ve “Alinyazısı Saati” (f 2) şiir kitaplarında görülmektedir.

4.1.1.13. İdeal Sahibi Olma Değeri

İdeal “ülkü” manasına gelmektedir. Bireyin idealleri ise onun erişmek istediği hedeflerdir. Eğitim-öğretim sürecinin içerisinde ve sonucunda bir ülküye inanmış, onun için çabalayan fertler istenir. Sadece fertlerin değil toplumların da idealleri olabilir. Bunlara Mavi Vatan ve Kızılelma örnek gösterilebilir.

Bu değere sahip ve onu bir ülküyü benimsemiş insanlar genelde idealist olarak adlandırılır. İdealist insanlar genelde sorumluluktan kaçmayan ve toplumu yönlendiren nitelikte olur. Sonuç olarak bir ideale sahip olma, istenen bir vasıftır denilebilir.

Sezai Karakoç’un da “diriliş” adını verdiği, nazım ve nesir kitaplarıyla sistematize ettiği bir ideali vardır. O, şiirlerinde bu idealini okurlarına anlatmaya gayret etmiştir.

Suyu arayan adam değil

Suyun aradığı adam ol sen de

Sen doğu olursan güneş sana gelecektir

Sen kuşluk olursan kuş sende ötecektir (Karakoç, 2010, s. 209).

“Hızırla Kırk Saat”ten alınan bu bölümde Ural (2015)’a göre Şevket Süreyya Aydemir’in “Suyu Arayan Adam” eserine gönderme yapmaktadır. Aydemir’in eserinde kendi ideolojisiyle kendi suyunu bulması anlatılırken Karakoç da suyun ona gelmesini vurgulamıştır (Ural, 2015, s. 89). Bunun için de yöntemini diğer mısralarda bizzat kendisi izah etmiştir. Özetle, Karakoç’un bizlere anlattığı bir ideali ve metodu vardır.

Mecnun meczup meczup dağlarda çölde

Dolaşırken aslanlarla geyiklerle

İnsanlık öğretisini yayıyordu bir yandan

Kendi anladığı ve gördüğü açıdan

Kendi anladığı ve gördüğü açıdan

Başka başka adlar altında

Başka görüntülerle başka kılıklarla (Karakoç, 2010, s. 584).

Anlaşılabacağı üzere “Leylâ ile Mecnun”dan alınan bu satırlarda, Mecnun’un yalnızca avare gezen bir âşık olmadığını görürüz. O, bir ideal sahibidir ve insanlara bunu anlatmaktadır.

Tablo 13

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde İdeal Sahibi Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sağnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	-	-	0
Körfez	98	1	20
Sesler	-	-	0
Hızır ile Kırk Saat	209, 281	2	40
Taha'nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	421	1	20
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	584	1	20
Ateş Dansı	-	-	0
Alınyazısı Saati	-	-	0
Toplam		5	100

Tablo 13'e bakıldığında Sezai Karakoç'un şiirlerinde ideal sahibi olma değeri 5 yerde görülmektedir. İdeal sahibi olma değerini gördüğümüz örnekler onun “Hızır ile Kırk Saat” (f 2), “Körfez” (f 1), “Gül Muştusu” (f 1) ve “Leylâ ile Mecnun” (f 1) kitaplarında görülmektedir.

4.1.1.14. İleri Görüşlü-Önsezi Sahibi Olma Değeri

“İleri görüş” Güncel Türkçe Sözlük'te “Olayların akışından gelecekte olması muhtemel olanları kestirebilme.” olarak geçmektedir (TDK, 2024). “Önsezi” ise “hiçbir belirti yokken bir şeyin olacağını sezme, içe doğma” olarak sözlükte tanımlanmıştır (TDK, 2024). İleri görüşlü ve önsezi sahibi olmak, insanları geleceklerini daha iyi yapılandırmaya imkân sağlar (Şahin, 2018, s. 124). Genellikle bu niteliğe sahip olan bireyler yaşam planlarını daha sağlam temeller üzerine kurarlar. Dolayısıyla toplumu oluşturan bireylerde görmek isteyeceğimiz bir değerdir.

Sezai Karakoç şiirlerinin bazı bölümlerinde bu değeri işlemiştir:

*Bir şey olacak biliyor ama ilerde
Aşağıda çarşıda ve şehirde
Tren yolunda lokomotiflerde
Hiç görmediği büyük şehirlerde
Bir şey olacak biliyor ama ilerde
Bağdat'ta Şam'da Kudüs'te* (Karakoç, 2010, s. 366-367).

Karakoç'un "Gül Muştusu" şiirinden alınan bu sözler 1969 yılında yazılmıştır. Anadolu kadınlarının ağzından yazılmış olan bu şiir Doğu'nun bu üç kadim şehri hakkında ileriye dönük sözler içeriyor. Aslında bu cümleleri şair olumlu olarak kurmuş olsa da sözcükler geleceğe yönelik güçlü temenniler barındırır.

*Bundandır ki çağın ileri gelenleri
Kulak tutarlar çölün her yanına sürekli
Kan dâvası tohumu olacak ne var
Onu vaktinde önlemeye bakarlar* (Karakoç, 2010, s. 557).

"Leylâ ile Mecnun" şiirinden alınan bu bölümde ise çöldeki tecrübeli insanların ileri görüş-önseziye işaret edilmektedir.

Tablo 14

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde İleri Görüşlü-Önsezi Sahibi Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sagınak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	-	-	0
Körfez	-	-	0
Sesler	-	-	0
Hızır ile Kırk Saat	220	1	14,28
Taha'nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	366, 391	2	28,57
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	557, 557(2), 558, 589	4	57,14
Ateş Dansı	-	-	0
Alinyazısı Saati	-	-	0
Toplam		7	100

Tablo 14'e bakıldığında Sezai Karakoç'un şiirlerinde ileri görüşlü-önsezi sahibi olma değeri 7 noktada görülmektedir. Bu değerin örnekleri onun "Leylâ ile Mecnun" (f 4), "Gül

Muştusu” (f 2) ve “Hızır ile Kırk Saat” (f 1) eserlerinde görülmektedir.

4.1.1.15. İstiklal-Hürriyet-Özgürlük Değeri

İstiklal, hürriyet ve özgürlük kelimelerinin üçü de aşağı yukarı aynı anlamlara gelmektedir. Türk milletinin en büyük değerlerinden biri olan istiklal, olmazsa olmaz olarak değerlendirilebilir. Şahin (2018)’e göre “Türk milleti tarih sahnesine çıktığı zamandan beri hür ve müstakil yaşamak için savaşmış; nice devletler kurmuş, bedeller ödemiş ve nihayetinde kimsenin esareti altına girmeden günümüze kadar varlığını sürdürmeyi başarmıştır.” (s. 127). Bu değerlerin biri toplumsal diğeri bireysel olmak üzere iki tarafı mevcuttur.

2019 Türkçe Öğretim Programı’ndaki temalardan biri “Hak ve Özgürlükler” temasıdır. Bunları altında “din ve vicdan özgürlüğü”, “düşünce özgürlüğü”, “haberleşme özgürlüğü”, “ifade özgürlüğü”, “özgürlükler” ve “seyahat özgürlüğü” gibi konu önerileri yer almaktadır. Ayrıca “Vatandaşlık” temasının altında “özgürlük” adı altında bir konu önerisi de bulunur (MEB, 2019, s. 15-16). Bunun yanında 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’nde yer alan 20 değerden birisi de özgürlüktür. Burada özgürlük şöyle ifade edilmektedir: “Cesur, girişimci ve kararlı olmayı; özgürlüklerini kullanırken kişisel ve toplumsal haklara saygı göstermeyi, kapsar.” (MEB, 2024a, s. 83).

Belirttiğimiz gibi bu değerlerin toplumsal ve bireysel olmak üzere iki yönü mevcuttur. Sezai Karakoç iki şekilde de bunu sıkça işlemiştir.

Sen cuma gününün hürriyet kadar kutsal olduğunu onlara anlat (Karakoç, 2010, s. 60).

“Şahdamar” kitabının “Kapalı Çarşı” şiirinden alınan bu ifade cuma gününün Müslümanlar için kutsallığını anlatmaktadır (Başaran, 2016, s. 78). Ancak “hürriyet kadar kutsal” ifadesi bu mukaddes günün hürriyet gibi önemsendiğine işaret eder. Bu da hürriyeti Karakoç için önemli bir değer yapar.

Polonya Polonya sana günaydın

Karanlıklardan çekip kaderini

İlk aydınlığa çıkardın (Karakoç, 2010, s. 75).

Yine “Şahdamar” eserinin “Kan İçinde Güneş” şiirinden alınan bu dizelerde Polonya’nın işgalcilere karşı hürriyet mücadelesine atıf yapılır. Şuoruç (2022)’a göre Karakoç, bu dizelerle kendi kaderini işgalcilerin eline bırakmayan Polonya’ya güzel günlerini müjdeliler (s. 39).

*Bütün dünya mahkûm gibi
Yalnız sen hürsün sabah yıldızı
Bizim zincirle bağlı her yanımız kolumuz kanadımız
Yalnız sen özgürsün sabah yıldızı* (Karakoç, 2010, s. 640).

“Alinyazısı Saati”nden alınmış bu satırlarda sabah yıldızına ve onun özgürlüğüne seslenilmektedir.

Tablo 15

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde İstiklal-Hürriyet-Özgürlük Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sagınak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	60, 75, 75(2)	3	25
Körfez	85	1	8,33
Sesler	-	-	0
Hızır ile Kırk Saat	-	-	0
Taha'nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	-	-	0
Zamana Adanmış Sözler	443	1	8,33
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	531, 556, 574, 581, 594, 597	6	50
Ateş Dansı	-	-	0
Alinyazısı Saati	640	1	8,33
Toplam		12	100

Tablo 15 irdelendiğinde Sezai Karakoç'un şiirlerinde istiklal-hürriyet-özgürlük değerine sıkça rastlandığı görülmektedir. Bu değer, onun “Leylâ ile Mecnun” (f 6), “Şahdamar” (f 3), “Körfez” (f 1), “Zamana Adanmış Sözler” (f 1) ve “Alinyazısı Saati” (f 1) eserlerinde görülmektedir.

4.1.1.16. Kişilik-Şahsiyet Sahibi Olma Değeri

“Kişilik” TDK Güncel Türkçe Sözlük'te “Bir kimseye özgü belirgin özellik, manevi ve ruhsal niteliklerinin bütünü” olarak tanımlanır (TDK, 2024). Bir başka ifadeyle şahsiyet ya da kişilik sahibi olma, bireyin kendine has ve belirgin özelliklere sahip olması olarak tarif edilebilir. Değerler eğitiminin önemli hedeflerinden birisi kişide sağlıklı, dengeli ve tutarlı bir kişilik oluşturmaktadır. Kişilik sahibi olma aslında değerler eğitiminde nihai bir amaç olarak da değerlendirilebilir. Bu çerçevede kişinin kendi özgün niteliklerinin farkında

olması, bunları benimsemesi ve başkalarının kişiliğine saygı duyması gibi özelliklere sahip olması gerekir.

Sezai Karakoç şiirlerinde bu değeri az da olsa işlemiştir.

*Biz mahcup ve onurlu çocuklarız
Başımızı kaldırıp bir bakmayız
Siz rüyalarınızda yaşıyıp durursunuz
Siz güvercinleri gözlerin vurursunuz* (Karakoç, 2010, s. 42).

Bu mısraların geçtiği “Şahdamar” şiirinde Karakoç manevi değerlerinden koparılmış bir kitleye “siz” diye hitap etmektedir (Diclehan, 1980, s. 190). Verilen bölümde ise şairin şahsiyetiyle ve kişilik özellikleriyle iftihar ettiği görülmektedir.

*Doğulu olarak ölmek istiyorum ben
Sizin bir tek ama büyük bir gücünüz var
Karşınızdakini değiştirmek
Beni öldürseniz de çıkmam buradan
Kemiklerim değişecek toz ve toprak olacak belki
Fakat değişmeyecek ruhum* (Karakoç, 2010, s. 413).

“Gül Muştusu”ndaki “Masal” şiirinden alınan bu dizelerde şairin ortaya bir kişilik koyduğu açıkça görülmektedir.

Tablo 16

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Kişilik-Şahsiyet Sahibi Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sağnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	42, 56	2	66,6
Körfez	-	-	0
Sesler	-	-	0
Hızır ile Kırk Saat	-	-	0
Taha'nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	413	1	33,3
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	-	-	0
Ateş Dansı	-	-	0
Alınyazısı Saati	-	-	0
Toplam		3	100

Tablo 16'da kişilik-şahsiyet sahibi olma değerine “Şahdamar” (f 2) ve “Gül Muştusu” (f 1),

olarak iki şiir kitabında 3 kez rastlandığı görülmektedir.

4.1.1.17. Liderlik Değeri

Önderlik manasına gelen liderlik, yalnızca toplumun bazı bireylerinde görülen bir değerdir. Çevresindeki insanları ve olayları organize etmekte mahir olan lider kişilikler toplumda genellikle yönetici konumdadır. Bu yönetici olma durumu basit bir işten en üst kademeye kadar düşünülebilir. Liderler sorumluluk almaktan kaçmaz ve etrafını yönlendirici, denetleyici vasıftadır. Ülken’den aktaran Işıkoğlu (2022)’na göre lider “Ferdî sorumluluğun bekçisi” konumundadır (s. 246).

Tarih sayfalarında milletimizin gidişatına başarıyla yön veren birçok lider bulunmaktadır. Bu liderler yeri geldiğinde yeni yetişen liderlere de model olmuştur. Bu yönden yorumlandığında liderlik, toplumumuz için oldukça önemli bir değerdir.

2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında hazırlanan 2024 Türkçe Öğretim Programı’nda 6. sınıf üzerinde planlanan temalardan bir tanesi “Lider Ruhlar” temasıdır. Bu temada birçok alanda diğerlerine önderlik etmiş insanların öğrenciye sunulması planlanmaktadır (MEB, 2024b, s. 147). Görüldüğü üzere sorumluluk alabilen, yöneten ve yönlendiren bireyler eğitim-öğretimin istenen çıktıları arasındadır.

Sezai Karakoç da şiirlerinde liderlik değerini işlemiştir.

*Geliyor öncüsü bu savaşların sonunu getireceklerin
Geliyor birincisi ipekböceğine dönüşecek keleklerin
Tabiatın nevrini döndüren doğrulardan bu
Işığa muştı olan alacakaranlıklardan bu
Yanarak ateşe çevrilerek (Karakoç, 2010, s. 533).*

“Leylâ ile Mecnun” şiirinden alınan bu bölümde bir öncünün geleceğinden bahsedilmektedir.

*Ama, umutsuzluk yok, en yakın ve keskin günde,
Sonunda dönecek talih, gelecek Büyük Atlı
Çileye batmış İslâm halkı için kurtarıcı
Görünecek ilkin Şam’da der gelenek saati (Karakoç, 2010, s. 639).*

“Alınyazısı Saati”nin üçüncü bölümünden alınmış bu dizelerde Acar (2004)’a göre Mehdi’nin geleceğine telmihte bulunmaktadır (s. 115). “Büyük Atlı” ifadesi ile nitelenen Mehdi, inanışa göre Müslümanlara liderlik edecektir.

Liderlik değerini Sezai Karakoç’un şiirlerine bakarak şu şekilde tablo hâline getirebiliriz:

Tablo 17

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Liderlik Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sağnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	-	-	0
Körfez	-	-	0
Sesler	-	-	0
Hızır la Kırk Saat	239, 276, 280	3	37,5
Taha'nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	404	1	14,28
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	533, 556, 556(2)	3	42,85
Ateş Dansı	-	-	0
Alınyazısı Saati	639	1	14,28
Toplam		8	100

Tablo 17 incelendiğinde Sezai Karakoç’un şiirlerinde liderlik değerine 8 kez yer verdiği görölmektedir. Özellikle dinî açıdan toplum inanışlarını yansıtan ve toplum tarafından beklenen liderler Karakoç’un şiirlerinde yer almaktadır. Bu değer, onun “Leylâ ile Mecnun” (f 3), “Hızır la Kırk Saat” (f 3), “Gül Muştusu” (f 1) ve “Alınyazısı Saati” (f 1) eserlerinde görölmektedir.

4.1.1.18. Özgün Olma Değeri

“Özgün” sözcüğü sözlükte “Yalnız kendine özgü bir nitelik taşıyan, orijinal” anlamına gelmektedir (TDK, 2024). Diğer bir deyişle bireyin kendine has ve benzersiz olma durumudur. Özgünlük sadece kişilikle sınırlı değildir. Sanat, edebiyat ve bilim alanında da özgünlükten bahsedilebilir.

Özgünlük 2019 Türkçe Öğretim Programı’nda “Sanat” temasının altında bir konu önerisidir (MEB, 2019, s. 16). 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli programlarında ise entelektüel eğilimler arasında “Özgün Düşünme” olarak yer almaktadır. Bu programda entelektüel eğilimler bireyin zihinsel birikimlerini sergileme becerisi olarak sunulmaktadır. MEB (2024a) “Özgün Düşünme”yi programda şu şekilde açıklamaktadır: “Olaylara özgün

bir bakış açısıyla bakılabilmesine, sezgilerin ve yaratıcı hayal gücünün kullanılabilmesine ve bu bağlamda ilginç ve farklı fikirler üretilebilmesine ilişkin zihinsel örüntüleri ifade eder.” (s. 23).

Sezai Karakoç bu değere “Leylâ ile Mecnun”da olmak üzere bir kez başvurmuştur.

Herkes gibi olmak, olmayacak bir şey

Herkes gibi olmak, olmamak gibi bir şey (Karakoç, 2010, s. 549).

Tablo 18

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Özgün Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sağnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	-	-	0
Körfez	-	-	0
Sesler	-	-	0
Hızır ile Kırk Saat	-	-	0
Taha'nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	-	-	0
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	549	1	100
Ateş Dansı	-	-	0
Alın yazısı Saati	-	-	0
Toplam		1	100

Sezai Karakoç'un şiirlerinde özgün olma değerine doğrudan 1 kez yer vermiştir. Tek örnek onun “Leylâ ile Mecnun” (f 1) şiirinde görülmektedir.

4.1.1.19. Sabırlı Olma Değeri

“Sabır”, “Acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi” olarak sözlükte açıklanmaktadır (TDK, 2024). Sabır insanoğlunun evrensel bir değeridir. Sabır, sıkıntılar karşısında psikolojik olarak dağılmadan dimdik ayakta kalmayı mümkün kılar (Şahin, 2018, s. 148). Sabrın önemi, yüzyıllar boyunca çeşitli yöntemlerle vurgulanırken bunun en büyük örneklerinden birisi kutsal kitaplarda geçen kıssalardır. Bunun haricinde Anadolu'nun önemli değerlerinden olan tasavvufta çağlar boyunca sabrın öneminden bahsedilmiştir.

2019 Türkçe Öğretim Programı'nda on kök değer arasında “sabır” kök değeri mevcuttur. Ayrıca aynı programda yer alan “Erdemler” temasının konu önerilerinden birisi sabırdır (MEB, 2019, s. 4-15.). 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli programlarında ise belirlenen 20 değerden bir tanesi sabır değeridir. Sabır burada şöyle açıklanır: “Olumlu bakış açısına sahip olmayı, zor ve kötü durumlara karşı dayanmayı, istikrarlı davranmayı, süreci yönetmeyi, sorumlulukları yerine getirmeyi; duygu, düşünce ve eylemleri kontrol etmeyi kapsar.” (MEB, 2024a, s. 84). Sabır eğitim-öğretimle yetişen bireylerde diğer değerlerle birlikte görülmek istenen bir değerdir. Özellikle sabır ve sebat sahibi bireylerin hayatta başarıyı yakalamaları daha olasıdır.

Sezai Karakoç sabrı şiirlerinde işlemiştir.

*Peygamber'in günümüzde küçük sahabileri biz çocuklardık
Bedir'i, Hayber'i, Mekke'yi özlerdik, sabaha kadar uyumazdık*

Mekke'nin derin kuyulardan iniltisi gelirdi

*Kediler mangalın altında uyurdu
Biz küllenmiş ekmekler yerdik razı
İnanmış adamların övüncüyle*

Sabırla beklerdik geceleri (Karakoç, 2010, s. 98).

“Körfez” kitabındaki “Çocukluğumuz” şiirinin bu dizelerinde eski zaman insanların, zor zamanlarında dayanma gücünü artıran iman, teslimiyet ve sabrını görebiliriz (Noyan, 2022, s. 207).

*Evet doğdu yine doğmayacak sandığım güneş
Geldi gelmez dediğim haber
Her cehennem bir cennete işaret
Her kara sunun ötesi bir ak kevser (Karakoç, 2010, s. 577).*

“Leylâ ile Mecnun”dan alınan bu mısralarda sabrı bilmeyen ancak sabretmenin kıymetini anlamış bir kişinin ağzından dökülenler görülmektedir. Ümitvar nitelikte olan bu cümleler sabır değerine işarettir. Bununla birlikte “Leylâ ile Mecnun”daki bölümleri bağlamla birlikte değerlendirmek daha doğru olacaktır.

*Ürkek bir güvercinin
Kalbi gibi atsa da nabzın
Sen çelik kalesinin secdenin ve sabrın (Karakoç, 2010, s. 648).*

“Alınyazısı Saati”nden alınan bu şiirde sabah yıldızına seslenilmektedir. Bağlamıyla birlikte değerlendirdiğimizde sabah yıldızı, Acar (2004)’a göre geceyi ve gündüzü

kucaklayan evrensel bir yapıyı temsil eder (s. 115).

Sabırlı olma değerinin tablosu şu şekildedir:

Tablo 19

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Sabırlı Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sağnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	1	1	7,69
Şahdamar	-	-	0
Körfez	71, 98	2	15,38
Sesler	-	-	0
Hızır ile Kırk Saat	270	1	7,69
Taha'nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	-	-	0
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	551, 577, 587, 599, 600	5	38,46
Ateş Dansı	620	1	7,69
Alınyazısı Saati	648, 670, 682	3	23,07
Toplam		13	100

Tablo 19 incelendiğinde Sezai Karakoç'un şiirlerinde sabırlı olma değerine bolca yer verdiği görülmektedir. 13 yerde tespit ettiğimiz sabırlı olma değerinde bağlamdan da oldukça fazla yararlandığımız “Leylâ ile Mecnun” şiiri başı çekmektedir. Özellikle Leylâ ile Mecnun'un birbirine manevi olarak kavuştuğu son sayfalarda değer alt metinde karşımıza çıkmaktadır. Eser başı tespit sayısına sabırlı olma değeri çoktan aza şöyledir: “Leylâ ile Mecnun” (f 5), “Alınyazısı Saati” (f 3), “Körfez” (f 2), “Monna Rosa” (f 1), “Hızır ile Kırk Saat” (f 1), “Ateş Dansı” (f 1).

4.1.1.20. Sağlık Değeri

“Bireyin fiziksel, sosyal ve ruhsal yönden tam bir iyilik durumunda olması, vücut esenliği.” (TDK, 2024) olarak sözlükte tanımlanan “sağlık”, yaşamı sağlam ve sorunsuz bir şekilde idame ettirmek demektir. Huzurlu-mutlu bir bireysel ve sosyal hayat için bireylerin sağlıklı olmaya önem vermesi gerekmektedir (Şahin, 2017a, s. 251-252). Kültürümüzde de “Her şeyin başı sağlık” ve “Sağlık olsun” gibi sürekli söylenen sözler sağlığın değerli olduğunu belirtmektedir.

2019 Türkçe Öğretim Programı’nda “Sağlık ve Spor” teması mevcuttur. Bu temanın altında sağlıklı beslenme ve sağlıklı yaşam adı altında iki konu önerisi bulunmaktadır (MEB, 2019, s. 16). 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ortak metninde açıklanan “yetkin ve erdemli insan”ın 10 özelliğinden birisi sağlıklı oluşudur. Sağlıklı kişi burada sağlıklı beslenen, düzenli uyuyan ve dinlenen, düzenli spor ve egzersiz yapan, temiz, bağımlılıktan kaçınan ve bağımlılıkla mücadele eden, manevi sağlığını koruyan gibi alt başlıklarla açıklanmıştır (MEB, 2024a, s. 9). 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Türkçe Öğretim Programı’nda 5. sınıfta verilmesi planlanan son temanın ismi “Sağlıklı Yaşıyorum” ismindedir (MEB, 2024b, s. 20). Bununla birlikte ortak programda belirtilen 20 değerden birisi sağlıklı yaşamdır. Sağlıklı yaşam burada “Yeterli, dengeli ve sağlıklı beslenmeyi; sosyal ve sportif etkinliklere katılmayı, bağımlılıktan kaçınmayı, bağımlılıkla mücadele etmeyi ve insan sağlığını önemsemeyi kapsar.” şeklinde tarif edilmektedir (MEB, 2024a, s. 84).

Sağlık Sezai Karakoç’un şiirlerinde az da olsa değindiği bir değerdir.

Sen bir muştı gibi geldin indin kalbime

Ve iyi ettin onu ve iyi ettin beni

Artık işim yok hastalıklarla vehimlerle

İntiharlarla elle başla hazırlanan ölümlerle (Karakoç, 2010, s. 328).

“Taha’nın Kitabı” adlı kitaptan alınan bu bölümde Karakoç, bir vesile ile iyileştiğini ve sağlığı bulduğunu ifade eder. Pehlivan (2018)’a göre bu vesile Karakoç’a kılavuz olan Hz. Muhammed’dir (s. 22). Burada kastedilen sağlık, huzur ve ruh sağlığıdır.

Tablo 20

Sezai Karakoç’un Şiirlerinde Sağlık Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sagınak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	-	-	0
Körfez	-	-	0
Sesler	-	-	0
Hızır Kırk Saat	230	1	33,3
Taha’nın Kitabı	328	1	33,3
Gül Muştusu	-	-	0
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0

Leylâ ile Mecnun	548	1	33,3
Ateş Dansı	-	-	0
Alınyazısı Saati	-	-	0
Toplam		3	100

Sezai Karakoç’un şiirinde, sağlık değerini tespit ettiğimiz 3 şiir vardır. Değerin görüldüğü şiir kitapları “Leylâ ile Mecnun” (f 1), “Taha’nın Kitabı” (f 1) ve “Hızırla Kırk Saat” (f 1) olarak sıralanabilir.

4.1.1.21. Samimiyet-Samimi Olma-İçtenlik Değeri

Sosyal hayatı güçlendiren unsurlardan birisi olan samimiyet, insan ilişkilerinde aranan değerlerdendir. Yalansız, içten ve yapmacıksız anlamına gelen samimiyet bireylerin şeffaflığını gerektirir. İnsanların kendini güvende ve rahat hissetmesi için samimiyet elzemdir. Türk ve dünya kültürlerinde arkadan iş çevirme, ikiyüzlülük ve yalan gibi kötü özellikler genelde ayıplanırken samimiyetin önemi vurgulanır. Dolayısıyla samimiyet evrenselliği yüksek bir değerdir.

Ve bütün varlığım la kara yılan seni çağırıyorum

Seni çağırıyorum parmaklarımdan süt içmeğe

Pamuğun ağırlığını yapan dağın hafifliğini

Sana haber veriyorum yeni doğduğunu güneşin (Karakoç, 2010, s. 44).

“Şahdamar” kitabındaki “Kara Yılan” şiirinde tasvir edilen yılan aslında yaşadığı yere yabancılaşan insandır. Verdiğimiz mısralarda ise Karakoç onu bütün samimiyetiyle çağırır, hatta parmaklarından süt içmeye davet edecek kadar yakından ilgilenir (Şuoruç, 2022, s. 18). Yüzey yapıda görülmeyen değer derin yapıda bu şekilde yorumlanabilir ve bu dizeler samimiyetin, iyi niyetin bir sembolüdür.

Bana güveniyorsunuz, teşekkür ederim

Çok ülkeler gördüm,

Çok şehirlerden geçtim.

Çok karanlık sözler işittim.

Çok aydınlık yüzler gördüm

Ama hiç bir yerde

Kaplamadı içimi

Bir duygu

Buralardan geçerken

Beni kavrayan duygular gibi (Karakoç, 2010, s. 519).

“Leylâ ile Mecnun”un girişinden alınan bu bölüm çölde baba karakterine misafir olan

yolcunun sözleridir. Burada yolcunun baba karakterine samimi bir şekilde içini döktüğü görülmektedir.

Samimiyet-samimi olma-içtenlik değeriyle alakalı tablo şu şekildedir:

Tablo 21

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Samimiyet-Samimi Olma-İçtenlik Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sâgnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	44	1	25
Körfez	-	-	0
Sesler	-	-	0
Hızır la Kırk Saat	-	-	0
Taha'nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	367	1	25
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	519, 560	2	50
Ateş Dansı	-	-	0
Alinyazısı Saati	-	-	0
Toplam		4	100

Tablo 21'e bakıldığında Sezai Karakoç'un şiirlerinde samimiyet-samimi olma-içtenlik değeri 4 noktada görülmektedir. Bu değerin örnekleri onun "Leylâ ile Mecnun" (f 2), "Gül Muştusu" (f 1) ve "Şahdamar" (f 1) eserlerinde görülmektedir.

4.1.1.22. Sanat Değeri

"Sanat"ın TDK Güncel Türkçe Sözlük'e göre birkaç anlamı mevcuttur. Bunlardan ilki "Duygu ve düşünceleri göze ve gönle hitap edecek şekilde söz, yazı, resim, heykel vb. ile ifade etme konusundaki yaratıcılık" şeklinde tarif edilirken ikincisi "Belli bir uygarlığın veya topluluğun anlayış ve zevk ölçülerine uygun olarak yaratılmış anlatım" olarak belirtilmektedir (TDK, 2024). İkinci anlamdan yola çıkarak diyebiliriz ki sanat, insanlığın ve milletlerin ortak mirası olarak kültürel kimliğin ve toplumun gelişmesinde önemli rol oynamaktadır. Sanat öyle ya da böyle tüm milletlerin bir şekilde ilgisini çekmiştir. Dolayısıyla sanat ulusal olduğundan daha fazla evrensel bir değerdir.

Günümüz eğitim sisteminde akademik olarak başarının yanı sıra spor ve sanatta da ciddi hedefler mevcuttur. Bireylerin spor ya da sanatla meşgul olmaları onları ruhen daha sağlıklı bir duruma erdştirebilmektedir. Türk eğitim sisteminde Güzel Sanatlar ayrı bir ders olarak öğrenciye sunulmaktadır. Bu dersin haricinde Müzik ve Teknoloji Tasarım gibi derslerde de sanat esastır. Türkçe dersine bakıldığında ise 2019 Türkçe Öğretim Programı'nda hazırlanan özel amaçların son maddesi şu şekildedir: “Türk ve dünya kültür sanatına ait eserler aracılığıyla estetik ve sanatsal değerleri fark etmelerinin ve benimsemelerinin sağlanması amaçlanmıştır.” (MEB, 2019, s. 8). Bununla birlikte Türkçe ders kitaplarında “Sanat” başlı başına bir tema olarak kendine yer bulur. 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ortak programında öğrencide “sanat okuryazarlığı” amacı mevcuttur (MEB, 2024a, s. 57). Bunun dışında 2024 Türkçe Öğretim Programı'nda 7. sınıfta “Türk Sanatı”, 8. sınıfta ise “Sanat ve Estetik” temaları olacaktır (MEB, 2024b, s. 21).

Karakoç şiirlerinde sanata çok fazla atıf yapmıştır. Bu örnekler bazıları şunlardır:

*Sen tabiatın içinde tabiatla birlikte fakat tabiatüstüsün
Karla örtülü yüksek çamlar gibi ancak uçakla gözlenebilirsin
Sen Leonardo Da Vinçi'nin ya Van Gogh'un kalemikle
Çizilebilirsin*

Aragon'un söylediği gözler senin gözlerindir (Karakoç, 2010, s. 143-144).

“Sesler” kitabındaki “Kav” şiirinden alınan mısralar “Son Söz” başlığı altında yazılmıştır. Karataş (2013b)'a göre bu dizeler şiire final özelliği katmıştır (s. 29). Karakoç bu cümlelerde, sen dediği kişiye dünyaya mal olmuş sanatçıların sanatlarıyla övgüler dizmiştir.

*Gözlerin
Lâle Devri'nden bir pencere
Ellerin
Baki'den Nefi'den Şeyh Galib'den
Kucağıma dökülen
Altın leylâk* (Karakoç, 2010, s. 428).

“Zamana Adanmış Sözler” kitabınının “Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine” şiirinden alınmış bu dizeler, Osmanlı'nın en güçlü divan şairlerinden bahsetmekte ve aşık olunan kişiyi övmektedir.

*Ve sen şairsin kelimeler ülkesindeki bilge
El salla fosfordan daha ısımış bir umut
Zeytin daha yeşil bir muştı*

Daha sakın palmiyeden defneden

Bir çağrıyla tükenmeyen (Karakoç, 2010, s. 609).

“Ateş Dansı” kitabının “Şair” şiirinden alınan bu mısralarda şairlere seslenilmektedir. Dizelerde şairlik ve onun sanatı methedilir. Sanat değerini barındıran güçlü bir şiir olarak değerlendirilebilir. Sanatla ilgili diğer örneklerin yer aldığı sayfalar şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 22

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Sanat Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sağnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	51, 59, 72, 73	4	13,79
Körfez	-	-	0
Sesler	141, 143	2	6,89
Hızır ile Kırk Saat	220, 282	2	6,89
Taha'nın Kitabı	326, 330, 339, 343	4	13,79
Gül Muştusu	401, 411	2	6,89
Zamana Adanmış Sözler	428	1	3,44
Çeşmeler	466, 466(2)	2	6,89
Ayinler	498	1	3,44
Leylâ ile Mecnun	524, 536, 565, 568, 569, 569(2), 578	7	24,13
Ateş Dansı	609, 611, 618, 620	4	13,79
Alınyazısı Saati	-	-	0
Toplam		29	100

Tablo 22 incelendiğinde Karakoç'un şiirlerinde sanatın oldukça fazla vurgulandığını söylemek mümkündür. Karakoç, özellikle erken dönem şiirlerinde sanatçı ve sanat adı vererek doğrudan sanat değerini işlemiştir. Bunu verilen sayfaların çoğunda görmek mümkündür. Değerlerin tespiti çoktan aza sırasıyla “Leylâ ile Mecnun” (f 7), “Şahdamar” (f 4), “Ateş Dansı” (f 4), “Taha'nın Kitabı” (f 4), “Sesler” (f 2), “Hızır ile Kırk Saat” (f 2), “Gül Muştusu” (f 2), “Çeşmeler” (f 2), “Zamana Adanmış Sözler” (f 1) ve “Ayınler” (f 1) biçiminde verilebilir. Diğer şiir kitaplarında bu değer tespit edilememiştir.

4.1.1.23. Sır Tutma Değeri

“Sır” Güncel Türkçe Sözlük'te “Varlığı veya bazı yönleri açığa vurulmak istenmeyen, gizli kalan, gizli tutulan şey.” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2024). Bireyler genelde yakınlık

duyduğu ve güvendiği insanlara kendilerinden bir şeyler paylaşır. Bu konuşulanların iki kişi arasında kalması da sır tutma olarak tarif edilir. Sır tutmak insanlar arasındaki ilişkilerin seviyesini belirler, güvenilirliği artırır (Yığman, 2019, s. 151). Bununla birlikte kişinin kendi sırrını da saklaması söz konusu olabilmektedir. Karakoç sır tutma değerini genelde bu tarzda işlemiştir.

Kim gönlüne yakındır söyle saklama anandan
Fakat ne yaptıysa lâf alamadı ağzından Mecnun'un
Mecnun sanki sessiz taştan bir sütun (Karakoç, 2010, s. 545).

“Leylâ ile Mecnun”dan alınan bu mısralarda, Mecnun’un Leylâ’sının ismini bir sır gibi sakladığını görmekteyiz.

Tablo 23

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Sır Tutma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sağnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	-	-	0
Körfez	-	-	0
Sesler	-	-	0
Hızır ile Kırk Saat	-	-	0
Taha'nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	-	-	0
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	524, 545	2	100
Ateş Dansı	-	-	0
Alın yazısı Saati	-	-	0
Toplam		2	100

Tablo 23’e bakıldığında Sezai Karakoç’un şiirlerinde sır tutma değerini 2 noktada görürüz. Bu değer örnekleri onun “Leylâ ile Mecnun” (f 2) şiirinde karşımıza çıkar.

4.1.1.24. Temizlik Değeri

Temizlik, çevremizi ve kendimizi sağlıklı tutmak için yaptığımız bir eylemdir. Temizlik hem zihinsel hem fiziksel açıdan sağlıklı bir yaşam sürmek için önemlidir. Temizlik Türk kültüründe ve İslam dininde oldukça önemli bir kavramdır. “Aslan yattığı yerden belli

olur.” Türk milleti için temizliğin önemiyetini gösteren bir atasözüdür. Bununla birlikte Hz. Muhammed’in “Temizlik imandan gelir.” şeklinde bir hadisi de mevcuttur.

2019 Türkçe Öğretim Programı’nda “Sağlık ve Spor” temasının altında temizlik adı altında bir konu önerisi bulunmaktadır (MEB, 2019, s. 16). 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’nde belirlenen 20 değerden birisi de temizliktir. Temizlik bu programda şu şekilde açıklanır: “Kişisel temizlik ve bakıma dikkat ederek kendisine ve topluma saygı duymayı, yaşadığı ortamın ve çevrenin temizliğine önem vererek toplumdaki genel yaşam kalitesine ve sürdürülebilirliğe katkıda bulunmayı kapsar.” (MEB, 2024a, s. 89).

Yalnız sen özgürsün sabah yıldızı

Güneş bile lekelenmiş

Yerden yükselen dumanlarla

Ay paslanmış

Geceden sisler ve puslarla

Yalnız sen saf lekesiz ve mâsum

Yalnız sen tertemiz (Karakoç, 2010, s. 640).

“Alınyazısı Saati”nden alınan bu dizelerde sabah yıldızına seslenilmektedir.

Tablo 24

Sezai Karakoç’un Şiirlerinde Temizlik Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sâgnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	-	-	0
Körfez	-	-	0
Sesler	-	-	0
Hızır’la Kırk Saat	-	-	0
Taha’nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	-	-	0
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	-	-	0
Ateş Dansı	-	-	0
Alınyazısı Saati	640	1	100
Toplam		1	100

Tablo 24 incelendiğinde Sezai Karakoç’un şiirlerinde temizlik değerini 1 noktada görülmektedir. Bu değerın örneği onun “Alınyazısı Saati” (f 1) şiirinde karşımıza

çıkılmaktadır.

4.1.1.25. Ümitli-İyimser Olma Değeri

“Ummaktan doğan duygu” olarak tanımlanan “umut”, ümidin eş anlamlısı olarak değerlendirilebilir (TDK, 2024). Umut ya da ümit ise insanların hayata dair olumlu beklentilerinin olmasıdır. Bununla birlikte umut, insan için varoluşsal bir ihtiyaçtır (Şahin, 2018, s. 167). İyimser olmak ise bardağın boş tarafından ziyade dolu tarafını görmektir. Bireylerin hayatta karşılaştığı zorlukları aşması ve bunlarla baş edebilmesi için ümitli-iyimser bir karakterde olması gerekir. Dolayısıyla ümitli-iyimser olma evrenselliği güçlü bir değerdir. Türk kültüründe de “Çıkmadık candan ümit kesilmez.” gibi atasözleri bu değerın önemine işaret eder.

2019 Türkçe Öğretim Programı’nda “Duygular” temasının altında umut, konu önerisi olarak Türkçe dersine sunulmuştur (MEB, 2019, s. 16). Eğitim-öğretim sürecinin sonunda karamsar bireylerden çok iyimser ve ümitvar nitelikte olan bireyler istenmektedir.

Sezai Karakoç eserlerinde bu değeri oldukça fazla işlemiştir. Öyle ki ümitli-iyimser olma, kişiye özgü ilişki değerlerinden en çok tespit ettiğimiz değerdir. Karakoç kendi ideali olan dirilişe dair yüksek umutlara sahiptir ve bunu kendi mısralarında okura aktarmıştır. Ona göre “Umudun kaybedildiği yerde kurtuluş zayıflar.” (Karakoç, 2009, s. 81). Bu değerin tespit edildiği bölümlerden bazıları şunlardır:

*Evet kapının ta yanında Taha
Bir muştı ummakta bir ses hâlâ
Ham mermerden bir kar çiçeği bekler gibi
Önünde yaktığı kireç alevlerinde hisar
Horoz yumurtasından bir nesil sükün etsin der gibi
Taha o ıssız kapının ta yanında
Bir kulak kesilmiş bir muştı aramakta* (Karakoç, 2010, s. 331).

“Taha’nın Kitabı” eserinin “Arayışlar” bölümündeki bu dizeler, başlı başına Taha’nın umut içerisinde bekleyişini anlamaktadır.

*Gelecek yeni bir, bir insan ruhu
Yüzü hep dönük fecir devletine
Gönlünde hep cennetten bir site
İpek örtülerin hışırısı
Gün yüzlü insanların gezintisi
Dillerinde ipekten yumuşak*

*Kılıçtan keskin âyetler
Gezinirler fecir yapısının ufkunda
Ve ben gözlerim onları
Her sabah gün doğarken* (Karakoç, 2010, s. 422).

“Gül Muştusu” eserinin “Fecir Devleti” şiirindeki bu dizeler ümitli bir insanın sözlerini içermektedir. Karataş (2013a)’ın ifadesiyle bu şiirde şair, karanlığın bitmesini ve aydınlığın doğmasını arzulamaktadır (s. 318). Beklediği günün geleceğine inan şair kalemiyle bunu izah etmiştir.

*Nice bin kez tattım bitiş şerbetini
Nice kez dişledim ölümün etini
Gün battı sanki kıyamet batışıyla
Dünya parçalandı mahşer çınlamasıyla
Ama doğuş var
Yine bir doğuş var
Dedi bir serçe kuşu
Konmuş son incecik dala* (Karakoç, 2010, s. 577).

“Leylâ ile Mecnun” şiirindeki “Çölde Kurtarışlar Dönüşür Kurtuluşa” bölümünün “Dönüş” alt başlığında yer alan bu mısralar, aslında bu mesnevinin kırılma noktasını ifade eder. Bu noktada ümidin varlığını duyuran bir serçe kuşu olarak görülmektedir.

Sezai Karakoç’un şiirlerindeki ümitli-iyimser olma değerinin tablosu şu şekildedir:

Tablo 25

Sezai Karakoç’un Şiirlerinde Ümitli-İyimser Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sagınak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	9	1	3,12
Şahdamar	-	-	0
Körfez	118, 120	2	6,25
Sesler	-	-	0
Hızır ile Kırk Saat	189, 200, 220, 226, 278, 293	6	18,75
Taha’nın Kitabı	331	1	3,12
Gül Muştusu	383, 422	2	6,25
Zamana Adanmış Sözler	433, 433(2), 434	3	9,37
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	534, 577, 578, 589, 590, 595, 596, 598	8	25
Ateş Dansı	609	1	3,12

Alinyazısı Saati	639, 643, 651, 652, 656, 659, 664, 675	8	25
Toplam		32	100

Tablo 25 incelendiğinde Karakoç’un şiirlerinde ümitli-iyimser olma değerinin çokça tespit edildiğini söyleyebiliriz. Karakoç kendi ülküsü olan diriliş uğruna beslediği ümit ve iyimserliği şiirlerine yansıtmıştır. Bu değer tespiti çoktan aza sırasıyla “Leylâ ile Mecnun” (f 8), “Alinyazısı Saati” (f 8), “Hızırla Kırk Saat” (f 6), “Zamana Adanmış Sözler” (f 3), “Körfez” (f 2), “Gül Muştusu” (f 2), “Monna Rosa” (f 1), “Taha’nın Kitabı” (f 1) ve “Ateş Dansı” (f 1) biçiminde verilebilir. Diğer şiir kitaplarında bu değer tespit edilememiştir.

4.1.1.26. Yeniliklere Açık Olma Değeri

Yeniliklere açık olma, insanların çevresindeki değişimlere uyum sağlayabilmeleridir. Bu değer özellikle Türk milletinin son bir iki yüzyılında önem kazanmıştır. Tanzimat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet döneminde yapılan reformlar sonraki yeniliklere de zemin hazırlamıştır (Işıkoğlu, 2022, s. 6). Doğu ile Batı arasında köprü konumunda bulunan coğrafya ve milletimiz için yeniliklere açık olma, varlığı istenen bir değerdir. Bu kavramı hayatın her alanında görmek mümkündür. Nitekim eğitimin dayanağı olan Millî Eğitim Temel Kanunu’nda 10. alt başlık altında yer alan madde 13 şöyle der: “Her derece ve türdeki ders programları ve eğitim metotlarıyla ders araç ve gereçleri, bilimsel ve teknolojik esaslara ve yeniliklere, çevre ve ülke ihtiyaçlarına göre sürekli olarak geliştirilir.” (MEB, 1973, s. 5103).

Sezai Karakoç bu değeri yaşamdan ve fikir hayatından parçalarla işlemiştir.

Sizin yaşadığınız bir düştü belki

Düş değildi ama O’nunki

Düşten bir uyanıştı

Bir dirilişti toprakta

Haber verin insanlara

Sabah olur olmaz

Horozlar artık bundan sonra

Başka türlü ötsünler

Ve dağıtın dostlara

Gök armağanı

Namazı

Beş kere (Karakoç, 2010, s. 265).

“Hızırla Kırk Saat”ten alınan bu kesitte namazın gelişi muştulanmaktadır. Burada namazın

emredilişı ile alakalı bir yenilikten bahsedebiliriz.

Dış bağıldı sınıksı binlerce yıllık sert kabile gelenekleriyle

Gün gelecek geleneklerin katılığını O Peygamber kıracaktı (Karakoç, 2010, s. 541).

“Leylâ ile Mecnun”dan alınan bu bölümde, Hz. Muhammed ile birlikte gelen mucizeler ve müjdelere atıf yapılmaktadır.

Tablo 26

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Yeniliklere Açık Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sâgnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	-	-	0
Körfez	-	-	0
Sesler	-	-	0
Hızır ile Kırk Saat	250, 265	2	50
Taha'nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	-	-	0
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	536, 541	2	50
Ateş Dansı	-	-	0
Alinyazısı Saati	-	-	0
Toplam		4	100

Tablo 26 incelendiğinde Sezai Karakoç'un şiirlerinde yeniliklere açık olma değerini 2 noktada görürüz. Bu değerın örneği onun “Hızır ile Kırk Saat” (f 2) ve “Leylâ ile Mecnun” (f 2) şiirlerinde karşımıza çıkar.

4.1.1.27. Zarafet-Nezaket Sahibi Olma Değeri

“Nezaket” sözlük anlamı ile “Başkalarına karşı saygılı ve kibar davranma” anlamına gelmektedir (TDK, 2024). Evrensel bir değer olan nezaket ve zarafet, bireylerin olumlu ve etkin bir iletişim sergilemeleri için oldukça önemlidir (Şahin, 2018, s. 176). Kişinin saygı ve inceliğini gösteren değerlerden biri olan zarafet-nezaket, eğitim sonrası istenen niteliklerindendir. Toplumda da bu değerleri benimsemiş insanlardan övgüyle bahsedilmektedir. Sezai Karakoç şiirlerinde bu değeri işlemiştir.

Bana güveniyorsunuz, teşekkür ederim (Karakoç, 2010, s. 519).

Teşekkür etmek önemli bir nezaket belirtisidir. Bu davranışı zarafet-nezaket olarak değerlendirebiliriz. Bu değerin tablosu şöyle gösterilebilir:

Tablo 27

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Zarafet-Nezaket Sahibi Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sığnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	-	-	0
Körfez	-	-	0
Sesler	-	-	0
Hızır ile Kırk Saat	-	-	0
Taha'nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	-	-	0
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	519, 521, 529	3	100
Ateş Dansı	-	-	0
Alınyazısı Saati	-	-	0
Toplam		3	100

Tablo 27 incelendiğinde Sezai Karakoç'un şiirlerinde zarafet-nezaket sahibi olma değerini 3 yerde görürüz. Bu örnekler onun "Leylâ ile Mecnun" (f 3) şiirinde karşımıza çıkar.

4.1.2. Kişiler Arası İlişki Değerleri (Evrensel)

4.1.2.1. Adalet-Adil Olma Değeri

"Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme" (TDK, 2024) olarak sözlükte tanımlanan "adalet" evrenselliği yüksek bir değerdir. Adalet, toplumun bir arada yaşaması ve devletlerin meşruiyeti için oldukça mühim bir kavramdır. İnsanların topluma ve ülkelerine olan aidiyet duygusu, adaletin var olduğu ve işlediği bir düzenle mümkündür (Yığman, 2019, s. 153). Adalet gerek kültürde gerek dinî yaşamda önemsenir. Toplum içinde adaletiyle ünlü şahsiyetler her zaman iyi hatırlanıp rol model olarak özümsemiştir.

2019 Türkçe Öğretim Programı'nda, daha önceden tüm programlarda belirtilen on kök değerden bir tanesi "adalet"tir. Ayrıca yine aynı programda "Birey ve Toplum" ve "Vatandaşlık" temasının altında konu önerisi olarak geçmektedir (MEB, 2019, s. 15-16).

2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’nde de belirlenen 20 değerden bir tanesi adalettir. Adalet burada şu şekilde açıklanır: “Hak ve özgürlükleri, eşitliği, etik davranmayı, hakkaniyeti, ön yargısızlığı, ölçülülüğü ve liyakati kapsar” (MEB, 2024a, s. 75).

Sezai Karakoç şiirlerinde bir miktar da olsa adalet-adil olmayı işlemiştir.

Barışı hakkı adaleti elden geldiğince

Yerine getirmek için didinip durdu ikisi de (Karakoç, 2010, s. 558).

“Leylâ ile Mecnun”dan alınan bu kesitte Nevfel ve Mecnun karakterlerinin adil olma çabalarını görebiliriz.

Tablo 28

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Adalet-Adil Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sagınak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	-	-	0
Körfez	-	-	0
Sesler	-	-	0
Hızır ile Kırk Saat	-	-	0
Taha'nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	-	-	0
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	557, 558	2	100
Ateş Dansı	-	-	0
Alinyazısı Saati	-	-	0
Toplam		2	100

Tablo 28 incelendiğinde Sezai Karakoç’un şiirlerinde adalet-adil olma değerini 2 bölümde görürüz. Bu örnekler onun “Leylâ ile Mecnun” (f 2) şiirindedir.

4.1.2.2. Arkadaşlık-Dostluk-Kardeşlik Değeri

“Arkadaş” sözlükte “Birbirlerine karşı sevgi ve anlayış gösteren kimselerden her biri” olarak tanımlanırken “dost” ise “Sevilen, güvenilen, gönüldaş, iyi anlaşılan kimse” olarak tarif edilir (TDK, 2024). “Kardeşlik” ise buradaki bağlamında “Kardeş kadar yakın sayılan kimse” olarak geçmektedir (TDK, 2024). Bu sözcüklerin hepsi önemli değerler olarak kabul edilir. Doğduğu andan itibaren sosyal bir ortamla yüz yüze olan insanoğlu, çeşitli

çevrelerde arkadaşlıklar kurar. Öyle ki aynı millete, hayat görüşüne hatta inanç sistemine dahi tabi olmayan insanlar bu değer sayesinde yakınlık kurabilmektedir (Şahin, 2018, s. 182). Kurulan arkadaşlıklar ve dostluklar da bireylerin psikolojisi için önemlidir. Evrenselliği bariz bir değer olan bu kavramlar Türk kültüründe de geniş yer bulur. Türklerde eski çağlardan ve alplık geleneğinden bu yana ölümüne kardeşlik durumu söz konusudur. Hatta kan kardeşliği, süt kardeşliği vb. kardeşlikler hâlâ günümüzde görülmektedir. Bunun yanında “Dost dostun eyerlenmiş atıdır.”, “Dost kara günde belli olur.”, “Dostun attığı taş baş yarmaz” gibi atasözleri dostluğun önemini vurgular.

2018 ve 2019 öğretim programlarında belirlenen on kök değerden birisi “dostluk”tur. Ayrıca 2019 Türkçe Öğretim Programı’nda “Erdemler” temasının altında bir konu önerisi olarak yer bulur (MEB, 2019, s. 15). 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli programlarında ise belirlenen 20 değerden bir tanesi dostluktur. Dostluk bu programda şöyle izah edilir: “Sosyal ilişkilerde duyarlılık göstermeyi dayanışma içinde olmayı; etkili iletişimle sevgi, saygı ve güvene dayalı ilişkiler kurmayı; nitelikli vakit geçirmeyi ve evrensel bağ kurmayı kapsar” (MEB, 2024a, s. 78). Sezai Karakoç bu değeri şiirlerinde işlemiştir.

Şam çarşılarında Mevlâna

Aradı durdu Şems’i

Bir yitirip bir buldu Şems’i

Şems bir bengisuydu O’na (Karakoç, 2010, s. 230-231).

“Hızırla Kırk Saat”ten alınan bu mısralarda Mevlana ve Şems-i Tebrizi’nin dostluğuna atıf yapılmaktadır.

Bir obanın başkanı saydırır kendini en hoyrat bedeviye bile

O âdeta onların başı değil arkadaşısıdır

Babası kardeşi sırdaşıdır (Karakoç, 2010, s. 556).

“Leylâ ile Mecnun”dan alınan bu kesitte ise kabile ve obanın başındaki kişilerin halk nezdindeki yerini görüyoruz.

Arkadaşlık-dostluk-kardeşlik değerinin Sezai Karakoç’ta görülen tablosu şu şekildedir:

Tablo 29

Sezai Karakoç’un Şiirlerinde Arkadaşlık-Dostluk-Kardeşlik Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sâgnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	-	-	0

Körfez	-	-	0
Sesler	-	-	0
Hızır ile Kırk Saat	230	1	20
Taha'nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	-	-	0
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	546, 556, 558, 583	4	80
Ateş Dansı	-	-	0
Alinyazısı Saati	-	-	0
Toplam		5	100

Sezai Karakoç'un şiirlerinde arkadaşlık-dostluk-kardeşlik değerine doğrudan 5 kez yer vermiştir. Bu örnekler onun “Leylâ ile Mecnun” (f 4) ve “Hızır ile Kırk Saat” (f 1) şiirinde görülmektedir.

4.1.2.3. Cömert-Fedakâr Olma Değeri

“Cömert”, “Para ve malını esirgemedi veren, açık eli” manasına gelir (TDK, 2024). Fedakârlık ise başka kişiler ya da durumlar uğruna kişinin kendinden ödün vermesidir. Cömertlik genelde maddi açıdan yorumlanırken fedakârlık ise manevi açıdan değerlendirilebilir. Ancak bunlara her iki açıdan da bakılabilir. Cömertlik toplumda oldukça sevilen bir niteliktir. Bu değer toplumsal birlikteliği, dostluğu ve kardeşliği de sağlamlaştırır (Şahin, 2017a, s. 163). Özellikle Doğu kültürlerinde daha çok önemsenen ve ödüllendirilen bu değer hakkında çeşitli inanışlar vardır. Bunlardan birisi kişinin cömertliği karşısında elindekinin azalmayacağı, tam tersine artacağı yönünde olan kanıdır. Türk kültüründe de önemli olan cömertlik ve fedakârlık, “Veren el, alan elden üstündür.” gibi atasözleri ile kuvvetlendirilir.

2019 Türkçe Öğretim Programı'nda “Erdemler” temasının altında bir konu önerisi olan cömertlik ve “Millî Mücadele ve Atatürk” temasının altında yer alan fedakârlık (MEB, 2019, s. 15), 2024 Türkçe Öğretim Programı'nda da çeşitli yerlerde işlenmiştir. Elbette bu değerlerin kazanılmasında aileye daha önemli bir rol düşmektedir.

Sezai Karakoç bu değeri şiirlerinde işlemiştir.

*Hepsi geçerek bir çile mağarasından
Kardeş ve oğul ana ve babayı
Baba ocağını ata yurdunu*

*Gençlik bahçelerini
Atarak bir çırpıda bir yana
Yüreklerinde bir yurt özlemi duysalar da
Çölün kızgın taşlarını
Yapıştırarak gördükleri özlem hayallerine
Yürüdüler ve gittiler arkalarından* (Karakoç, 2010, s. 283).

“Hızırla Kırk Saat” şiirinden alınan bu dizelerde Hz. Muhammed ve sahabelerin Mekke’den Medine’ye hicreti anlatılmaktadır. Görüldüğü üzere bu hicret sırasında Müslümanlar, kendileri ve aileleri hususunda cesur ve fedakâr davranmıştır.

*Yansın ellerim kollarım ayaklarım
Belki böylece
Bir kanada kavuşurum beni Leylâ’ya götüreceğim* (Karakoç, 2010, s. 563).

Yine aşk uğruna fedakârlığı gördüğümüz bu bölüm “Leylâ ile Mecnun”dan alınmıştır.

Tablo 30

Sezai Karakoç’un Şiirlerinde Cömert-Fedakâr Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sagınak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	-	-	0
Körfez	-	-	0
Sesler	-	-	0
Hızırla Kırk Saat	283	1	16,66
Taha’nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	-	-	0
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
Çeşmeler	478	1	16,66
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	530, 538, 556, 563	4	66,66
Ateş Dansı	-	-	0
Alinyazısı Saati	-	-	0
Toplam		6	100

Tablo 30 irdelendiğinde Sezai Karakoç’un şiirlerinde cömert-fedakâr olma değerinin 6 kez görüldüğünü söyleyebiliriz. Bu değer, onun “Leylâ ile Mecnun” (f 4), “Çeşmeler” (f 1) ve “Hızırla Kırk Saat” (f 1) eserlerinde görülür.

4.1.2.4. Eşitlik Değeri

İnsanlar arasında ayırım yapılmaması durumu olarak açıklanabilecek eşitlik değeri, evrenselliği güçlü bir değerdir. Tarihsel süreçte bütün insanlığın eşit sayıldığı bir zaman dilimi görülmemiştir. Bu durum tabii olarak bireysel ve toplumsal kargaşalara yol açmıştır (Yığman, 2019, s. 155). Eşitlik değeri dünyada son yüzyılda önem kazansa da hâlâ ırkçılık, zorbalık, hor görme, savaş vb. davranışlar devletlerde ve toplumlarda sürmektedir.

Millî Eğitim Temel Kanunu'nda "Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri" bölümünün ilk madde başı "Genellik ve Eşitlik"tir. Buradaki madde 4'te şu şekilde bir açıklama bulunur: "Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet, engellilik ve din ayırımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz." (MEB, 1973, s. 5102). Ayrıca 2019 Türkçe Öğretim Programı "Birey ve Toplum", "Hak ve Özgürlükler" ve "Vatandaşlık" temalarında eşitlik bir konu önerisi olarak yer almaktadır.

Sezai Karakoç eşitlik değerini şiirinde bir kez işlemiştir (MEB, 2019, s. 15-16).

Bir savaşçı eşit şartlarda savaşır

Küçülme sayar ondan ötesini (Karakoç, 2010, s. 586).

"Leylâ ile Mecnun"dan alınan bu kesitte bahsedilen savaşçıların eşit şartlarda savaştığı anlamı çıkarılır.

Değerin tablosu şu şekildedir:

Tablo 31

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Eşitlik Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sagınak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	-	-	0
Körfez	-	-	0
Sesler	-	-	0
Hızır ile Kırk Saat	-	-	0
Taha'nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	-	-	0
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	586	1	100
Ateş Dansı	-	-	0

Alinyazısı Saati	-	-	0
Toplam		1	100

Tablo 31 incelendiğinde Sezai Karakoç’un eşitlik değerini doğrudan verdiği bir bölüm görülür. Bu değeri gördüğümüz tek örnek onun “Leylâ ile Mecnun” (f 1) şiirindedir.

4.1.2.5. Hoşgörülü Olma Değeri

“Hoşgörü” sözlükte “Yapılan yanlış veya kötü davranışları anlayışla karşılayarak affetme, sert ve katı hükümlü olmama” anlamı ile açıklanır (TDK, 2024). Hoşgörü, farklılıklara yönelik saygıya dayanan bir değerdir ve insanlar arasındaki pozitif ilişkiyi geliştirir. Özellikle bir toplumda çeşitlilik söz konusu ile hoşgörünün kaçınılmazdır. Böyle toplumlarda hoşgörü olmadığı takdirde ayrılıklar ve çatışmalar yaşanacaktır. Hoşgörülü olmak, Türk kültüründe ve İslam inancında da oldukça önemli bir yere sahiptir.

Sezai Karakoç, şiirinde bu değeri direkt olarak bir kez işlemiştir.

Günaydın Tevrat'ı aslından okuyan

İncil'in öz sesini duyanlar

Gerçek musevî gerçek isevî

Gerçek hıristiyan

Havralarda

Manastırlarda

Kendilerini çekip çıkaranlar dernekten

Gün yüzüne özlem çekenler (Karakoç, 2010, s. 270).

“Hızır ile Kırk Saat” şiirinden alınan bu bölümde Hz. Muhammed’in doğumu diğer dinlerin mensuplarına müjdelendir. Burada hoşgörü, gayrimüslimlere yapılan çağrı ile yorumlanabilir. Bununla birlikte diğer din mensuplarına olan hoşgörü Türk-İslam millet ve devlet aklında önemli yere sahiptir. Hoşgörülü olma değerinin tablosu şu şekildedir:

Tablo 32

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Hoşgörülü Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sığnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	-	-	0
Körfez	-	-	0
Sesler	-	-	0
Hızır ile Kırk Saat	270	1	100

Taha'nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	-	-	0
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	-	-	0
Ateş Dansı	-	-	0
Alinyazısı Saati	-	-	0
Toplam		1	100

Tablo 32 incelendiğinde Sezai Karakoç'un hoşgörülü olma değerini doğrudan işlediği tek yer görülür. Bu değeri gördüğümüz tek örnek onun “Hızırla Kırk Saat” (f 1) şiirindedir.

4.1.2.6. İnsana Saygı Gösterme Değeri

Saygıdan farklı olarak insana saygı gösterme daha insancıl bir hürmeti belirtir. İnanişlarda belirtildiği üzere yaratılmışların en şerefli olan insan, saygı duyulmaya ve sevgi gösterilmeye layık bir varlıktır (Gök, 2021, s. 108). Bu değeri gördüğümüz toplumlar daha huzurlu ve daha barışçıl ortamlara sahip olarak değerlendirilir.

Sezai Karakoç bu değeri şiirlerinde işlemiştir.

Geliyorlar ustalar çıraklar

Şafak işçileri

İkindi mimarları

Çağı bir ortaçağ yayı gibi geren ülkülerine

İnançsızlığın yıkıcılığın

Köleliğin sömürmenin

Kör yüreğine ok atan (Karakoç, 2010, s. 420).

“Gül Muştusu” kitabındaki “Fecir Devleti” şiirinden alınan bu mısralarda köleliğe ve sömürmeye karşı çıkılmaktadır. Bu da insana saygının en önemli örneklerindedir.

Belli! Silahşörsün.

Ama, daha önce insansın.

Esirdir, belli!

Ama, daha önce, insandır.

O ellerini iyilik için de

Kullanabilirdin

Yurdundan uzak

Eş ve dostlarından irak

Bu kardeşimiz için (Karakoç, 2010, s. 585).

“Leylâ ile Mecnun”un “Mecnun ve Silahşör” bölümünden alınan bu satırlarda ise Mecnun’un bir köle sahibi ile konuşması geçmektedir. Kölesini döven köle sahibine bu şekilde seslenen Mecnun insancıl özellikler taşımaktadır. Bu değere ait tablo şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 33

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde İnsana Saygı Gösterme Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sağnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	-	-	0
Körfez	-	-	0
Sesler	-	-	0
Hızır ile Kırk Saat	-	-	0
Taha'nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	420	1	20
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	547, 560, 584, 585	4	80
Ateş Dansı	-	-	0
Alınyazısı Saati	-	-	0
Toplam		5	100

Tablo 33'e bakıldığında Sezai Karakoç'un şiirlerinde insana saygı gösterme değeri 5 noktada görülmektedir. Bu değer örnekleri onun “Leylâ ile Mecnun” (f 4) ve “Gül Muştusu” (f 1) şiirinde karşımıza çıkmaktadır.

4.1.2.7. İyi İletişim-İyi İlişki Değeri

Her türlü kazanımın anahtarı olabilecek iyi iletişim, insanların toplumda yer edinmesi için en önemli değerlerden biridir. Topluluklar hâlinde yaşayan bir varlık olan insanoğlu, sürekli diğer insanlarla iletişim hâlinindedir ve iletişim kurabildiğince sosyaldır. Bu iletişimin pozitif yönde olması huzurlu bir ortam için ön koşullardan birisidir. Evrensel olan bu değere yönelik Türk kültüründe “Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.” gibi atasözleri bulunur.

Eğitim-öğretim sürecinde, özellikle Türkçe dersi kazanımlarında iyi iletişim kuran bireyler istenir. 2019 Türkçe Öğretim Programı'nda “İletişim” başlı başına bir tema olarak yer

almaktadır (MEB, 2019, s. 15). 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ortak metninde belirtilen sosyal yaşam becerilerinden bir tanesi “İletişim Becerisi”dir (MEB, 2024a, s. 104). Hazırlanan 2024 Türkçe Öğretim Programı doğrultusunda “İletişim ve Sosyal İlişkiler” teması 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda kitaplarda yer alacaktır (MEB, 2024b, s. 20-21). Özetle dört temel beceriyle doğrudan alakalı olması hasebiyle iletişim Türkçe dersinde önemsenir.

Size ne diyeyim

Ekmeğinizi yedim

Hep iyiliğinizi isterim. (Karakoç, 2010, s. 519).

“Leylâ ile Mecnun”un giriş bölümünden alınan bu dizelerde yolcu ve babanın güzel iletişimi görülmektedir. Bu değer tablosu şu şekildedir:

Tablo 34

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde İyi İletişim-İyi İlişki Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sâgnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	-	-	0
Körfez	-	-	0
Sesler	-	-	0
Hızır ile Kırk Saat	-	-	0
Taha'nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	-	-	0
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	519, 541, 548	3	100
Ateş Dansı	-	-	0
Alınyazısı Saati	-	-	0
Toplam		3	100

Sezai Karakoç'un şiirlerinde iyi iletişim-iyi ilişki değerini 3 yerde görürüz. Bu değer örnekleri onun “Leylâ ile Mecnun” (f 3) şiirindedir.

4.1.2.8. Kadın ve Aileye Önem Verme Değeri

“Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik” (TDK, 2024) şeklinde tanımlanan “aile”,

toplumsal yaşam içerisindeki en önemli kurumdur. Bireyin ilk eğitimini aldığı ve toplum içinde ilk girdiği yer ailedir. Birçok değerın kazanılmasında aile kritik önem taşımaktadır. Kadın ise aile kurumunun en önemli ögesi olarak öne çıkmaktadır. Banarlı'dan aktaran Şahin (2019)'e göre “Türk toplumlarında kadın bazen aile reisi, fakat her zaman Türk evinin direği, erkeğin vefalı arkadaşı, en mühim olarak da mukaddes Türk çocuklarının annesi” olarak karşımıza çıkmaktadır (s. 376). Türk kültüründe her zaman aile, kadın ve ailevi ilişkiler önemsenmektedir. Bunların önemini kavramak ve özümsemek, aynı zamanda evrensellik tarafı güçlü olan bir değerdir.

2019 Türkçe Öğretim Programı'nda “Millî Kültürümüz” temasında aile konu önerisi olarak geçmektedir. “İletişim” temasında ise aile iletişimi adında bir konu önerisi bulunmaktadır (MEB, 2019, s. 15). 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde belirlenen 20 değerden birisi de aile bütünlüğüdür. Aile bütünlüğü bu program şu şekilde tarif edilmektedir: “Aile içi iletişim ve iş birliğini güçlendirmeyi, ailede sorumlulukları yerine getirmeyi, aileyle vakit geçirmeyi; saygı, sevgi ve güvene dayalı ilişkiler kurmayı kapsar.” (MEB, 2024a, s. 76). Görüldüğü üzere aile, aile bütünlüğü ve ailenin temel taşı olan kadın eğitimde de önemsenir.

Sezai Karakoç şiirlerinde bu değerden oldukça fazla bahsetmiştir.

Sabahları gün doğmadan uyanır

Dilini yutacak olur içi kanlanır

Gün boyu çalışır aydınlanır

Kederini anlarsanız size ne mutlu

Acır fakir çalışan kadınlara

Titret bir gönül kıracak diye hanım dizi (Karakoç, 2010, s. 83).

“Körfez” kitabındaki “Yoktur Gölgesi Türkiye’de” şiirini Karakoç annesinin ölümü üzerine yazmıştır. Bu şiirde, yukarıda verildiği gibi Bozkurt (2020)'un deyimiyle bütün Anadolu kadınları ve anneleri anlatılmakta, idealize edilmektedir (s. 12).

Öldü anne ve mutfaklar kilitlendi

Kilerler boşaltıldı farelerce

Anne gitti ve evler döndü yazlık otellere

Anne gitti ve sular buruştu testilerde

Artık çamaşırlar yıkansa da hep kirlidir

Herkes salonda toplansa da kimse evde değildir (Karakoç, 2010, s. 318).

“Taha'nın Kitabı”ndaki üçüncü bölümden alınan bu kesitte annenin ölümü ile bir evin sönüşü, evdeki hareketliliğin yıkılışı anlatılır (Avcı, 2013, s. 52). Anne yani kadın olmadan

bir ev veya aile hiçbir şey manasına gelir.

Bana bir muştı gibi geldi sesi

Gözlerimde canlandı yurdum ocağım

Çocuklarımı gördüm o saf gülüşlerini

Sılamı içimde bir mucize gibi buldum (Karakoç, 2010, s. 586).

“Leylâ ile Mecnun”dan alınan bu kısımda da kölenin sahibi ile konuşması vardır. Evini, ocağını ve ailesini hatırlayan köle, sahibine bu şekilde bir konuşma yapar. Bağlamdan hareketle değerlendirirsek kadın ve aileye önem verme değerine güçlü örnektir.

Tablo 35

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Kadın ve Aileye Önem Verme Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sağnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	57, 76	2	7,69
Körfez	82, 83, 108, 111	4	15,38
Sesler	129	1	3,84
Hızır ile Kırk Saat	177, 208, 214, 222, 242, 250, 258, 269	8	30,76
Taha'nın Kitabı	318, 322	2	7,69
Gül Muştusu	365, 392, 416	3	11,53
Zamana Adanmış Sözler	430	1	3,84
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	545, 560, 586	3	11,53
Ateş Dansı	-	-	0
Alinyazısı Saati	636, 649	2	7,69
Toplam		26	100

Tablo 35 incelendiğinde Karakoç'un şiirlerinde kadın ve aileye önem verme değerinin çokça tespit edildiğini söyleyebiliriz. Onun şiirlerinde kadına değer genelde anne üzerinden yapılırken aile kurumuna genel bir önem verme de söz konusudur. Bu değer tespiti çoktan aza sırasıyla “Hızır ile Kırk Saat” (f 8), “Körfez” (f 4), “Leylâ ile Mecnun” (f 3), “Gül Muştusu” (f 3), “Şahdamar” (f 2), “Taha'nın Kitabı” (f 2), “Alinyazısı Saati” (f 2), “Sesler” (f 1) ve “Zamana Adanmış Sözler” (f 1) biçiminde verilebilir.

4.1.2.9. Kıymet-Değer Bilme Değeri

Kıymet-değer bilme, bir insanda bulunan vefa duygusu ile birine önem vermenin ortak

noktası olarak tanımlanabilir. Şahin (2018)’e göre kıymet bilen birisi şükretmekten imtina etmez; aile, dost ve çevresine karşı sorumluluklarının farkındadır (s. 205). İnsanlar yerinin, yurdunun, çevresindeki insanların hatta bazı nesnelerin dahi kıymetini bilebilir. Bu durum, insanın doğasında olan bir sahiplenmedir. Sezai Karakoç şiirlerinde az da olsa bu duyguyu ve değeri işlemiştir:

*Çarpıyor ne çarpıyor öğüt tanımaz kalbim
Kalbim güneşim efendim
Ölmüşleri diriltiyor sesin
Toprağı kabartan bir iklim
Olan ayaklarına kapansam ne var* (Karakoç, 2010, s. 328).

“Taha’nın Kitabı”ndan alınan bu mısralarda kıymet-değer bilmeye doğrudan rastlarız.

*Size ne diyeyim
Ekmeğinizi yedim
Hep iyiliğinizi isterim* (Karakoç, 2010, s. 519).

Tekrardan örnek verebileceğimiz bu mısralar “Leylâ ile Mecnun”un girişinden alınmıştır. Yolcuyu ağırlayan ve doyuran babaya yolcunun ağzından dökülen cümleler minnet içermektedir.

Tablo 36

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Kıymet-Değer Bilme Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sagınak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	-	-	0
Körfez	83	1	16,66
Sesler	-	-	0
Hızır ile Kırk Saat	-	-	0
Taha’nın Kitabı	318, 328, 360	3	50
Gül Muştusu	-	-	0
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	519, 548	2	33,33
Ateş Dansı	-	-	0
Alinyazısı Saati	-	-	0
Toplam		6	100

Sezai Karakoç’un şiirlerinde kıymet-değer bilme değeri 6 bölümde görülmektedir. Bu değerlerin örnekleri onun “Taha’nın Kitabı” (f 3), “Leylâ ile Mecnun” (f 2) ve “Körfez” (f 1)

kitaplarından alınmıştır.

4.1.2.10. Merhametli Olma Değeri

“Merhamet” sözlükte “Bir kimsenin veya bir başka canlının karşılaştığı kötü durumdan dolayı duyulan üzüntü, acıma” şeklinde tanımlanır (TDK, 2024). Merhamet evrenselliği yüksek düzeyde olan, istenen huzur ortamı için vazgeçilmez bir değerdir. Aynı zamanda merhamet, toplumsal barış ve uyumun sağlanmasında da önemli rol oynar. Merhamet duygusundan yoksun bir toplumda güvenli bir ortamdan bahsetmek zor olacaktır.

2019 Türkçe Öğretim Programı’nda merhamet, “Erdemler” ve “Hak ve Özgürlükler” temasının altında bir önerisi olarak yer almıştır (MEB, 2019, s. 15). 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ortak metninde ise “yetkin ve erdemli insan” ile hedeflenen 10 nitelikten bir tanesi merhametli olmaktır. Buradaki alt başlıklara göre merhametli bir insan; şefkatli, affedici, iyiliksever, yardımsever, paylaşımcı ve sevecen olmalıdır (MEB, 2024a, s. 9). Bunun haricinde yine aynı programda belirlenen 20 değerden birisi merhamettir. Merhamet burada şöyle tanımlanır: “İnsanlara ve diğer canlılara karşı vicdanlı, şefkatli, sevgi dolu, duyarlı ve sorumlu olmayı kapsar.” (MEB, 2024a, s. 82). Özetle merhamet duygusu ve değeri, eğitim-öğretim süreci sonunda kazanılması istenen bir kavramdır.

Sezai Karakoç’un şiirlerinde merhametli olma değerine sıkça rastlarız.

Monna Rosa, siyah güller, ak güller;

Gülce’nin gülleri ve beyaz yatak

Kanadı kırık kuş merhamet ister;

Ah, senin yüzünden kana batacak

Monna Rosa, siyah güller, ak güller! (Karakoç, 2010, s. 13).

Efsaneleşen şiir “Monna Rosa” Acar (2004)’a göre ilahi aşktan çok beşerî aşka yakındır (s. 123). Bu dizelerde de sevgiliden merhamet isteyen bir kanadı kırık kuş yani şair vardır.

Avcı tüfeğini yöneltmiş avcı vurma bu kuşu

Bu rengi bozma bu düzeni değiştirme

Bu altın tüyler kan görmesin

Seni evde beklerken çocuklar

Onun da yuvasında bekleyen yavruları var (Karakoç, 2010, s. 111).

“Körfez” kitabındaki “Av Edebiyatı” şiirinde geçen bu dizeler “Yeşil Koro” alt başlığı altında verilmiştir. Burada yeşilden kasıt doğanın avcıya bir seslenişidir. Avcıdan ve avcılıktan hayvanlara karşı merhamet dilenmektedir.

Yenilgi yenilgi büyüyen bir zafer vardır
 Sırların sırrına ermek için sende anahtar vardır
 Göğsünde sürgününü geri çağıran bir damar vardır
 Senden umut kesmem kalbinde merhamet adlı bir çınar vardır
 Sevgili
 En sevgili
 Ey sevgili (Karakoç, 2010, s. 434).

Karakoç’un “Zamana Adanmış Sözler” kitabındaki “Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine” isimli ünlü şiirinden alınan bu mısraların kime hitaben yazıldığı hâlen tartışma konusudur. Ancak seslenilen yaratıcı, peygamber yahut sevgiliden merhamet istendiği kesindir.

Tablo 37

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Merhametli Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sagınak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	13, 17, 36	3	11,53
Şahdamar	52, 55	2	7,69
Körfez	83, 109, 111	3	11,53
Sesler	129	1	3,84
Hızır ile Kırk Saat	221, 229	2	7,69
Taha'nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	370, 378	2	7,69
Zamana Adanmış Sözler	433, 434	2	7,69
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	535, 560, 570, 582, 585, 592	6	23,07
Ateş Dansı	620	1	3,84
Alınyazısı Saati	642, 644, 649, 668	4	15,38
Toplam		26	100

Tablo 37'ye bakıldığında Sezai Karakoç'un şiirlerinde merhametli olma değerine 26 yerde rastlarız. Bu değer örnekleri onun “Leylâ ile Mecnun” (f 6), “Alınyazısı Saati” (f 4), “Monna Rosa” (f 3), “Körfez” (f 3), “Şahdamar” (f 2), “Hızır ile Kırk Saat” (f 2), “Gül Muştusu” (f 2), “Zamana Adanmış Sözler” (f 2), “Ateş Dansı” (f 1) ve “Sesler” (f 1) kitaplarında görülür.

4.1.2.11. Sadakat-Sadık Olma-Bağlılık Değeri

“İçten bağlılık” (TDK, 2024) anlamına gelen “sadakat” sözcüğü aynı zamanda güçlü bir erdem ve değerdir. Sağlam temeller üzerine kurulması gereken insan ilişkilerinin devamlılığı için en büyük gereksinimlerden birisi sadakattir. Karşılıklı güven olmadan sağlıklı bir iletişimden ya da ilişkiden bahsedilemez. Bu değer yalnızca insan ilişkilerinde değil vatan-millile ya da dine olan sadakat olarak da karşımıza çıkabilir.

2019 Türkçe Öğretim Programı’ndaki “Erdemler” temasının altında bir konu önerisi olan sadakat, eğitim sürecine girmiş tüm bireylerden görmek istenilen bir değerdir (MEB, 2019, s. 15).

Sezai Karakoç bu değeri şiirlerinde işlemiştir. Onun şiirlerindeki sadakat değeri genelde bağlamdan hareketle çıkarabileceğimiz örnekler üzerinden görülür.

Beni onun gözleri çağırıyor, duramam duramam. (Karakoç, 2010, s. 29).

“Monna Rosa” şiirinin beşerî bir aşk için yazıldığını belirtmiştik. Bu satırlarda da sevgiliye olan sadakat ve onun gözlerinin çağırısı ile harekete geçiş anlatılır.

Gördü herkes gökte yarıştı iki ışık

Birbirine kavuştu iki ışık (Karakoç, 2010, s. 599).

“Leylâ ile Mecnun”dan aldığımız bu kesiti bağlamdan hareketle yorumlamamız gerekmektedir. Şiirin sonuna doğru görülen bu mısralar aslında Leylâ ile Mecnun’un birbirlerine manevi açıdan kavuştuğunu anlatmaktadır. Onların sevdalarına bağlı kalmaları ve birbirlerine sadık olmaları sadakat değerine dolaylı yoldan işaretir. Bu değere yönelik tablo şu şekilde görülür:

Tablo 38

Sezai Karakoç’un Şiirlerinde Sadakat-Sadık Olma-Bağlılık Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sağnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	29	1	11,11
Şahdamar	-	-	0
Körfez	-	-	0
Sesler	91	1	11,11
Hızır ile Kırk Saat	236, 241	2	22,22
Taha’nın Kitabı	329	1	11,11
Gül Muştusu	374	1	11,11
Zamana Adanmış Sözler	454	1	11,11
Çeşmeler	-	-	0

Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	556, 599	2	22,22
Ateş Dansı	-	-	0
Alinyazısı Saati	-	-	0
Toplam		9	100

Sezai Karakoç’un şiirlerinde sadakat-sadık olma-bağlılık değeri 9 kez görülmektedir. Bu değer örnekleri onun “Hızır ile Kırk Saat” (f 2), “Leylâ ile Mecnun” (f 2), “Monna Rosa” (f 1), “Sesler” (f 1), “Taha’nın Kitabı” (f 1), “Gül Muştusu” (f 1) ve “Zamana Adanmış Sözler” (f 1) kitaplarından alınmıştır.

4.1.2.12. Saygı Değeri

“Saygı” Türkçe Sözlük’te “Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu” olarak tanımlanır (TDK, 2024). Saygı toplumsal birliktelik ve huzur için oldukça kritik bir değerdir. Saygı değerine sahip bir kişi diğer insanlara zarar vermekten kaçınır, onların haklarını ihlal etmez ve onlara özgürlüklerinde saygı duyar. Bu değer kazanılmasında aile eğitimi başı çekse de okullara da görev düşmektedir.

2018-2019 öğretim programlarına yerleştirilen on kök değerden bir tanesi “saygı”dır. Ayrıca aynı programda “Erdemler” temasının altında bir konu önerisidir (MEB, 2019, s. 4-15). 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’nde ise belirlenen 20 değerden birisi saygıdır. Saygı bu programda şöyle açıklanır: “Nazik olmayı, ilkeli davranmayı, empati ve etkili iletişim kurmayı, sağlıklı yaşamayı; kendisine, çevresine, millî ve manevi değerlere önem vermeyi kapsar.” (MEB, 2024a, s. 85). Bununla birlikte eğitim-öğretimin olmazsa olmazı olan öğretmenler, öğrencilerinden saygı bekler. Hürmet, öğrencileri değerlendirmedeki güçlü unsurlardan bir tanesidir.

Sezai Karakoç şiirlerinde saygıyı işlemiştir. Onun saygı değeri yalnızca insan ilişkilerinde değil her alanda karşımıza çıkabilir.

Önünde el bağlamış insanoğlu dev ve cin

Kapında bekler durur secde için melekler (Karakoç, 2010, s. 438).

“Zamana Adanmış Sözler”in “Esir Kent’ten Özüke’ye” şiirinden alınan satırlarda Demir (2011)’e göre İstanbul’a sesleniş vardır (s. 100). Bu seslenişte el bağlama gibi saygı belirtisi olan bir davranış bulunmaktadır.

Evrak deposudur arşivleridir bu kutlu hayvanların hörgüçleri

Devlet kadar ağır sabırlı ve öfkeli (Karakoç, 2010, s. 533).

“Leylâ ile Mecnun”dan alınan bu bölümde de çölün en önemli canlılarından biri olan develere beslenen hürmet görülmektedir. Saygı değerinin tablosu şöyledir:

Tablo 39

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Saygı Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sağnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	71	1	8,33
Körfez	-	-	0
Sesler	-	-	0
Hızır ile Kırk Saat	220, 229, 270	3	25
Taha'nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	403	1	8,33
Zamana Adanmış Sözler	438	1	8,33
Çeşmeler	473	1	8,33
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	519, 533, 556, 593	4	33,33
Ateş Dansı	618	1	8,33
Alınyazısı Saati	-	-	0
Toplam		12	100

Tablo 39 incelendiğinde Sezai Karakoç'un şiirlerinde saygı değerine 12 kere rastladığımızı söyleyebiliriz. Bu değer, onun “Leylâ ile Mecnun” (f 4), “Hızır ile Kırk Saat” (f 3), “Şahdamar” (f 1), “Gül Muştusu” (f 1), “Zamana Adanmış Sözler” (f 1), “Çeşmeler” (f 1) ve “Ateş Dansı” (f 1) eserlerinde görülür.

4.1.2.13. Sevgi Değeri

“Sevgi” Türkçe Sözlük'te “İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu” şeklinde tarif edilmektedir (TDK, 2024). İnsanoğlu yaradılışı itibarıyla sevmeye ve sevilmeye ihtiyaç duyar. Seven ve sevilen insanlar psikolojik açıdan avantajlı bir durumdadır. Bu sevgi bir insana duyulabileceği gibi Tanrı'ya, vatana, memlekete, hayvanlara ve doğaya da duyulabilir. Ayrıca sevgi insanların farkındalığını artırır, ilişkileri güçlendirir ve toplumlar arasındaki bağı sağlamlaştırır (Altıntaş, 2023, s. 46). Bununla birlikte sevgi, insanların birbirlerine ve dünyaya karşı olumlu bir tutum geliştirmesine yardımcı olur. Hatta Karakoç (2007)'a göre “Yüreğinde aşk ve sevgi

taşımayan insanlar. Yeni Bir Dünya kuramazlar.” (s. 153). Özetle sevgi değeri, toplumu oluşturan her bireyde görmek istediğimiz bir değerdir.

2018-2019 öğretim programlarında belirlenen on kök değerden birisi “sevgi”dir. Aynı programda sevgi, “Erdemler” ve “Duygular” temalarının altında bir konu önerisi olarak bulunur (MEB, 2019, s. 4-16). 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’nde ise ortak metinde belirtilen 20 değerden birisi sevgidir. Sevgi burada “Ailesine, dostlarına ve ülkesine karşı vefalı, dürüst, sadık ve özverili olmayı; barışçıl bakış açısına sahip olmayı; misafirperverliği, doğaya ve bütün canlılara karşı merhametli davranmayı kapsar.” şeklinde ifade edilmektedir (MEB, 2024a, s. 86). Kısacası sevgi, insanın en tabii duygularından birisi ve eğitimde görmek istenilen bir değerdir.

Sezai Karakoç şiirinde sevgiye çok sık rastlanmaktadır. Onun şiirlerinde tespit edilen sevgi değerinin hedef noktası genelde kişi, yaratıcı ya da doğadır.

Sen öyle ki sen diye diye seni anlayamayız

Şehrazat ah Şehrazat Şehrazat

Sen sevgili sen can sen yarsın (Karakoç, 2010, s. 36).

“Monna Rosa” kitabındaki “Şehrazat” şiirinde “Binbir Gece Masalları”na gönderme vardır. Karakoç gerçek olmayan bir varlık olsa da Şehrazat’ı sevgili yerine koyar ve nitelendirirken somut nitelikler yükler (Bozkurt, 2020, s. 76).

Ah benim sevgim çiçek örneği

Çarpılmışların kinini yeniler

Beni alnımdan vurmak ister

Saraların iftiralının gençliği

Bilirim geçmektir bir sevgi

Ölümün en yumuşak en ayarlı yerinden

Çünkü çocuklar geçer

Ölümün en yumuşak en ayarlı yerinden (Karakoç, 2010, s. 92).

“Körfez”deki “Sevgi” şiirinden alınan bu parçada sevginin şairane bir tanımı yapılmaktadır.

Her eri Hızır olan bir ordu

Başbuğların başbuğu

Öç değil öç kırandır

Sevgidir

Evrenin memesinden sevgi sağandır (Karakoç, 2010, s. 280).

Verilen örnek “Hızırla Kırk Saat”in 35. saatinden alınmıştır. Bu saatte Karakoç, babasının

Rusya’da esir edilişini okura anlatmaktadır (Ural, 2015, s. 135). Verilen örnekte de bahsedilen Osmanlı-Müslüman ordusunun her eri bir Hızır’dır ve içlerinde sevgi ile merhamet vardır.

Gün geldi, Kays’ın bu hali son ucuna vardı

İçindeki sevgi toprağı verdi ulu yemişini

O öyle yaratılmıştı sevmek ve sevgisine kendini vermek üzere

Sevgide yanmak, yok olmak ve bir daha onmamak üzere (Karakoç, 2010, s. 541).

“Leylâ ile Mecnun”dan alınan bu kesitte ise Kays yani Mecnun’un Leylâ’sına olan sevgisi görülür. Sevgi değerinin tablosu şu şekilde gösterilir:

Tablo 40

Sezai Karakoç’un Şiirlerinde Sevgi Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sağnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	15, 16, 17, 24, 29, 35, 36	7	15,21
Şahdamar	45, 53, 54, 54(2), 55, 55(2), 62, 67, 70	9	19,56
Körfez	92, 103, 103(2), 104, 109, 115, 120	7	15,21
Sesler	142, 143	2	4,34
Hızır ile Kırk Saat	264, 280	2	4,34
Taha’nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	370, 378, 403	3	6,52
Zamana Adanmış Sözler	427, 432, 445, 457	4	8,69
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	521, 530, 537, 541, 554, 563, 578, 584, 590, 594, 599	11	23,91
Ateş Dansı	-	-	0
Alınyazısı Saati	649	1	2,17
Toplam		46	100

Tablo 40 incelendiğinde Karakoç’un şiirlerinde sevgi değerinin bir hayli fazla tespit edildiğini söyleyebiliriz. Karakoç, sevgiyi eserlerinde sıkça işlemiştir ve bu değer en çok işlediği kişiler arası ilişki değeridir. Bu değer tespititi çoktan aza sırasıyla “Leylâ ile Mecnun” (f 11), “Şahdamar” (f 9), “Monna Rosa” (f 7), “Körfez” (f 7), “Zamana Adanmış Sözler” (f 4), “Gül Muştusu” (f 3), “Sesler” (f 2), “Hızır ile Kırk Saat” (f 2) ve “Alınyazısı Saati” (f 1) biçiminde verilebilir. Diğer şiir kitaplarında bu değer tespit edilememiştir.

4.1.2.14. Sosyal Sorumluluk Değeri

İnsanoğlu toplumsal bir canlıdır. Bu da insanı durağanlıktan uzak hareketli bir yaşamın içine iter. Dolayısıyla insanoğlu çevresine karşı duyarlı olmakla yükümlüdür (Şahin, 2018, s. 220). Buradaki duyarlılıktan kasıt empati sahibi, yardımsever ve dayanışmacı olmaktır. Bununla birlikte sosyal sorumluluk, etik değerlerin ve birey haklarının korunmasına yönelik bilinçli ve etkin bir gayreti ifade etmektedir.

2018 ve 2019 öğretim programlarında yer bulan on kök değerden bir tanesi “sorumluluk”tur (MEB, 2019, s. 4). Buradaki sorumluluk genel bir anlam ifade etse de sosyal sorumluluğu da kapsayıcıdır. Ayrıca 2019 Türkçe Öğretim Programı’nda sorumluluk, “Kişisel Gelişim” ve “Vatandaşlık” temasının altında bir konu önerisidir (MEB, 2019, s. 16). 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli programında ise “Program Dışı Etkinlikler” hazırlanmıştır. MEB (2024a), bu etkinlikler ile “Eğitimi sınıf ve okul sınırlarının ötesine taşıma”yı hedeflemektedir (s. 71). Bu amaçla hazırlanan program dışı etkinliklerden bir tanesi “Sosyal Sorumluluk Programı” adıyla ortak metinde yer bulmuştur. Programın ifadesiyle: “Sosyal sorumluluk programı, öğrencilere hayata ilişkin geniş bir temel yaklaşım sunarak onları topluma hizmet etmeye ve bireysel gelişimlerini bütüncül bir şekilde ele almaya teşvik eder.” (MEB, 2024a, s. 71).

Sezai Karakoç şiirlerinde bu değeri az da olsa işlemiştir.

Kaç aç varsa hepsi ben

Kaç hasta varsa hepsi ben

Kaç liman önlerinde dönen

İşsiz hamal hepsi ben (Karakoç, 2010, s. 109).

Bu mısralar “Körfez” kitabındaki “Çatı” şiirinden alınmıştır. Şiirde şairin çevresindeki muhtaç ve zor durumda olan insanlara samimi bakışı görülmektedir.

Şurda burda tartışmalar çatışmalar

Ufak tefek olaylar sataşmalar

Haber veriyordu yeni bir kavgayı

Bitmek nedir bilmez bir dâvayı

Yaşlı tecrübeli kişiler fark edince bunu

Tuttular vaktinde felâketi önleme yolunu (Karakoç, 2010, s. 557).

Değerler yönünden oldukça zengin olan “Leylâ ile Mecnun”dan alınan bu kesitte, toplumdaki tecrübeli insanların çevrelerine duyarlı olup sorumluluk aldığı görülür. Sosyal sorumluluk değerinin tablosu şu şekildedir:

Tablo 41

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Sosyal Sorumluluk Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sağnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	-	-	0
Körfez	109	1	20
Sesler	-	-	0
Hızır ile Kırk Saat	-	-	0
Taha'nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	-	-	0
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	545, 557, 558, 582	4	80
Ateş Dansı	-	-	0
Alinyazısı Saati	-	-	0
Toplam		5	100

Sezai Karakoç'un şiirlerinde sosyal sorumluluk değeri 5 yerde görülmektedir. Bu değerle ilgili bölümler onun "Leylâ ile Mecnun" (f 4) ve "Körfez" (f 1) eserlerinde tespit edilmiştir.

4.1.2.15. Vatan ve Millet Sevgisi Değeri

"Vatan" yani "yurt" sözlükte "Bir halkın hâkim olduğu, üzerinde yaşadığı, kültürünü oluşturduğu toprak parçası" şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2024). "Millet" ise "Çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu" olarak açıklanmaktadır (TDK, 2024). Vatan ve millet sevgisi de, bireyin doğduğu veya yetiştiği ülke ile o ülkenin insanlarına karşı hissettiği içten gelen bağlılık duygusudur. Vatan ve millet sevgisi içerisinde birçok değeri barındıran değerlerden birisidir. Bu değerın kültür ve dinde de ayrı ayrı yerleri mevcuttur. Mustafa Kemal Atatürk'ün "Vatan sevgisi, ruhları kurtaran en kuvvetli rüzgardır." vecizesi, vatan sevgisinin devlet nezdindeki önemini gösterir. Ayrıca Hz. Muhammed'in "Vatan sevgisi imandandır." hadisişerifi de Karakoç'un başlıca hassasiyeti olan İslam dininde gördüğümüz vatan sevgisine işaretir.

Millî Eğitim Temel Kanunu "Genel Amaçlar" bölümünde belirtildiği gibi Millî Eğitim'in genel amaçlarından birisi "Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel

değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan...” fertler yetiştirmektir (MEB, 1973, s. 5101). 2019 Türkçe Öğretim Programı’nda verilen on kök değerden birisi “vatanseverlik” iken bu konu “Millî Mücadele ve Atatürk” temasında bir konu önerisidir. Ayrıca “Millî Kültürümüz” temasında da vatan kavramı bir konu önerisi olarak verilmektedir (MEB, 2019, s. 4-15). 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ortak metninde ise “yetkin ve erdemli insan” ile hedeflenen 10 nitelikten bir tanesi vatansever olmaktır. Ana başlıklardan hareketle vatansever bir kişi; bayrağını seven, Türkçeye sahip çıkan, vatanını-milletini seven-savunan, gelişmiş bir devlet bilincine sahip olan, ülke çıkarlarını üstün tutan, vatandaşlık hak-sorumluluklarını bilen, millî kültürüne-manevi değerlere bağlı kimselerdir (MEB, 2024a, s. 10). Yine aynı programda belirlenen 20 değerden birisi vatanseverliktir. Vatanseverlik burada şöyle tarif edilmektedir: “Millî, manevi, insani, kültürel değerleri ve ülke varlıklarını korumayı, sevmeyi ve onlara saygı duymayı; bağımsızlığa önem vermeyi, ülkesi için sorumluluk almayı kapsar.” (MEB, 2024a, 90). 2024 Türkçe Öğretim Programı’nda tüm sınıf kademelerinde farklı isimlerle karşımıza çıkacak vatanseverlik teması 8. sınıfta “Vatan Sevgisi” olarak öğrencinin karşısına çıkacaktır (MEB, 2024b, s. 21).

Sezai Karakoç vatan-millet sevgisi değerine doğrudan az sayıda olacak şekilde yer vermiştir. Bu değere az yer verilmesi onun vatan ve milletini sevmediği anlamına gelmemektedir. O, genelde başka değerler içerisinde bu kavramı dolaylı yoldan işlemektedir.

Yurdunu sevenlerin

Gözlerini kimse bağlamaz

At üstünde can verirler

Atla birlik güneş doğarken

Ve yaşar Cezayir (Karakoç, 2010, s. 84).

Bağımsızlık uğruna korkusuzca mücadele etmiş olan Cezayir halkını anlatan bu satırlar “Körfez” kitabının “Kutsal At” şiirinden alınmıştır. Karakoç sonraki dizelerde “bizim çocuklar” diyecek kadar Cezayir halkını sahiplenmiştir (Şuoruç, 2022, s. 40).

Ama Afganistan’ın

Kahraman çocukları

Bir bir can verecek gerekirse

Yurtları mukaddesatları uğruna (Karakoç, 2010, s. 656).

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin Afganistan’ı işgali sırasında yazılmış bu mısralarda Karakoç’un Afgan halkına desteği görülmektedir. Şiir “Alınyazısı Saati”

kitabındadır. Vatan ve millet sevgisinin değer tablosu şu şekildedir:

Tablo 42

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Vatan ve Millet Sevgisi Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sagınak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	-	-	0
Körfez	84	1	20
Sesler	-	-	0
Hızır la Kırk Saat	-	-	0
Taha'nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	-	-	0
Zamana Adanmış Sözler	374	1	20
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	-	-	0
Ateş Dansı	-	-	0
Alınyazısı Saati	656, 671, 678	3	60
Toplam		5	100

Sezai Karakoç'un şiirlerinde vatan ve millet sevgisi değeri 5 yerde görülmektedir. Bu değerle ilgili bölümler onun "Alınyazısı Saati" (f 3), "Zamana Adanmış Sözler" (f 1) ve "Körfez" (f 1) eserlerinde tespit edilmiştir. Örneklerden de görüleceği üzere Karakoç, bu değeri diğer Müslüman toplumlar üzerinden örnek vererek de işlemeyi tercih etmiştir.

4.1.2.16. Vefalı Olma Değeri

"Vefa" Türkçe Sözlük'te "Sevgiyi sürdürme, sevgi, dostluk bağlılığı" olarak tanımlanır (TDK, 2024). Sadakat ile iç içe olan vefa, insan ilişkilerinde önemli bir değerdir. Vefalı insanlar geçmişte kendisine yapılan iyilikleri unutmaz ve zamanı geldiğinde bunlara karşılık verir.

Vefa, 2019 Türkçe Öğretim Programı'nda "Erdemler" temasının altında bir konu önerisidir (MEB, 2019, s. 15). Eğitim süreci sonunda vefa değerine sahip bireylerin yetişmesi istenir ancak bu hususta en büyük sorumluluk da aileye düşmektedir.

Sezai Karakoç'un şiirinde yalnızca bir yerde bu değeri doğrudan tespit etmekteyiz.

Size ne diyeyim

Ekmeğinizi yedim

Hep iyiliğinizi isterim. (Karakoç, 2010, s. 519).

“Leylâ ile Mecnun”un girişinden alınan bu kesitte iyi davranış sonucunda karşı tarafın iyiliğini istemek göze çarpar. Nitekim şiirin bu giriş bölümü birçok değer içermektedir.

Tablo 43

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Vefalı Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sağnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	-	-	0
Körfez	-	-	0
Sesler	-	-	0
Hızır ile Kırk Saat	-	-	0
Taha'nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	-	-	0
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	519	1	100
Ateş Dansı	-	-	0
Alınyazısı Saati	-	-	0
Toplam		1	100

Sezai Karakoç'un şiirlerinde vefalı olma değerini yalnızca 1 yerde görürüz. Bu örnek onun “Leylâ ile Mecnun” (f 1) şiirindedir.

4.1.2.17. Yardımseverlik-İyilikseverlik Değeri

Sosyal bir varlık olan insanoğlu toplumlar hâlinde yaşamaktadır. Bu toplumların da oluşması ve gelişmesinde birtakım değerler oldukça önemlidir. Yardımseverlik ve iyilikseverlik bunlara örnek gösterilebilecekken toplumsal dayanışmayı artıran başlıca değerlerdendir. İyilikseverlik ve yardımseverlik herhangi bir beklenti ya da menfaat gözetmeksizin yapılır. Hatta kültürümüzde kötülüğe dahi iyilikle cevap vermeyi öğütleyen “İyiliğe iyilik her kişinin kârı, kötülüğe iyilik er kişinin kârı.” gibi atasözleri mevcuttur.

Bu değerlerin programlardaki yerine bakacak olursak 2019 Türkçe Öğretim Programı'nda verilen on kök değerden bir tanesi “yardımseverlik”tir. Bununla birlikte “Erdemler” temasının altında iyilikseverlik ve yardımlaşma adıyla iki konu önerisi olarak geçmektedir

(MEB, 2019, s. 4-15). 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli programında da belirlenen 20 değerden birisi yardımseverliktir. Yardımseverlik programda şu şekilde yer bulmaktadır: “İnsanlara ve canlılara duyarlı olmayı, onları sevmeyi, onlara merhamet etmeyi, cömertliği, dayanışmayı, fedakârlık yapmayı, iyiliksever olmayı kapsar.” (MEB, 2024a, s. 91).

Sezai Karakoç bu değerleri şiirlerinde çeşitli şekilde işler.

Ve Yasin bir delikanlı biçiminde

Ağır ölüm hastalığında

Nasıl iyileştirdi İbn-i Arabi'yi

Mekke çatısında Füsüs'un ve Fütuhât'ın yapraklarını

ayıklayan

Güneşin ve yağmurun ve rüzgârın yardımcısı kimdi (Karakoç, 2010, s. 230).

“Hızırla Kırk Saat”ten alınan bu bölümde yardımseverlik-iyilikseverlik değerini görmekteyiz.

Son vermek için onulmaz kırınlıklara

Çölün nice yerine taş dikmişti

Bunlar yol yitirenlere işaretti (Karakoç, 2010, s. 582).

“Leylâ ile Mecnun”dan alınan bu bölümde ise Mecnun’un çöldeki diğer insanlara yardım ve iyiliğini görebilmekteyiz. Bu değerlere ait genel tablo şu şekildedir:

Tablo 44

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Yardımseverlik-İyilikseverlik Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sagınak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	-	-	0
Körfez	-	-	20
Sesler	-	-	0
Hızırla Kırk Saat	202, 203, 230, 281	4	40
Taha'nın Kitabı	327	1	10
Gül Muştusu	374	1	10
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	570, 582, 582(2), 592	4	40
Ateş Dansı	-	-	0
Alinyazısı Saati	-	-	0
Toplam		10	100

Tablo 44 incelendiğinde Sezai Karakoç’un şiirlerinde yardımseverlik-iyilikseverlik değerinin 10 kez görüldüğünü söyleyebiliriz. Bu değer, onun “Leylâ ile Mecnun” (f 4), “Hızırla Kırk Saat” (f 4), “Taha’nın Kitabı” (f 1) ve “Gül Muştusu” (f 1) eserlerinde görülmektedir.

4.1.3. Kişiler ve Doğa ile İlgili İlişki Değerleri (Evrensel)

4.1.3.1. Doğaya Duyarlı Olma Değeri

“Doğa” sözlükte “Kendi kuralları çerçevesinde sürekli gelişen, değişen canlı ve cansız varlıkların hepsi.” olarak anlatılmaktadır (TDK, 2024). Doğa, günümüz şartlarında doğrudan ya da dolaylı olarak insanoğlunun tasarrufu altındadır. Bununla birlikte doğa, tüm canlılar için vazgeçilmez bir hayat kaynağıdır ve varlıklarını sürdürebilmeleri için insanların doğayı koruması gerekmektedir. Bu koruma zorunluluğu ve bilinci doğal olarak bir duyarlılığı meydana getirmektedir. Çevre ya da doğaya duyarlılık devlet politikalarında yürütülen, eğitim sonucunda bireylerde görmek istenilen özelliklerdendir (MEB, 2024a, s. 86).

2019 Türkçe Öğretim Programı’nda ders kitaplarında öğrenciye verilmek üzere hazırlanan temalardan bir tanesi “Doğa ve Evren”dir (MEB, 2019, s. 16). Bu temanın altında öğrencilerin doğayı tanıması ve ona duyarlı olması gibi kazanımlar hedeflenmektedir. Ders kitabı temalarının önceden belirlendiği 2024 Türkçe Öğretim Programı’nda ise 8. sınıflardaki 3. temanın ismi “Doğa ve İnsan” şeklindedir (MEB, 2024b, s. 21). Bununla birlikte ortak metindeki 20 değerden birisi olan duyarlılık değerinin altında çevre ve doğaya yönelik hassasiyetler de mevcuttur. Görüldüğü üzere son yüzyılda hızla artan çevre sorunları ve iklim değişikliği eğitim-öğretim süreçlerinin de ana konularından birisi olmaktadır.

Sezai Karakoç şiirlerinde doğanın çeşitli unsurlarına dair duyarlılığını göstermiştir. Bu duyarlılık doğrudan bir mesaj içermese de çevrenin birçok ögesini mısralarında işlemesi bakımından önemlidir.

Güneş yağmur ve rüzgâr

Koyunlar ve kuzular

Arı kuş kelebek ve pervaneler

Bir düğün haberinin çilesinde

Tabiat genç ve yalın bir anne

Ağaç su gök ve taş doğuracaktır (Karakoç, 2010, s. 375).

“Gül Muştusu”ndan bir bölüm verilmiştir. Bu bölümde Diclehan (1980)’a göre yağmur, su, gök, bayır ve ova gibi motifler bir senfoni biçiminde yorumlanmaktadır. Tabiat, genç ve yalın bir anne misali taş ve suyu doğuracaktır (s. 183).

Doğ kendi çeşmenden kendi uygarlığından

Ağacın topraktan

Çiçeğin ağaçtan

Suyun dağdan doğduğu gibi (Karakoç, 2010, s. 474).

“Çeşmeler” şiirinden alınan bu kesitte ise umut, doğa metaforu kullanılarak verilmiştir.

Tabiatın kalbine kurşun sıkıp durmada

Altın arayıcısı serüven avcısı gangsterler (Karakoç, 2010, s. 498).

“Ayinler”in “Üçüncü Ayin”inden alınan bu iki dizede ise mesaj açık bir biçimde verilmiştir. Acar (2004)’a göre bu ayindeki bağır ve ciğerler Doğu İslam medeniyetidir (s. 99). Bu altın arama durumu da Batı’nın Doğu’yu sömürmesi olarak kullanılmıştır.

Tablo 45

Sezai Karakoç’un Şiirlerinde Doğaya Duyarlı Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sığnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	-	-	0
Körfez	111, 117	2	8,32
Sesler	-	-	0
Hızır ile Kırk Saat	272	1	4,16
Taha’nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	366, 375, 390, 412	4	16,66
Zamana Adanmış Sözler	442, 445	2	8,32
Çeşmeler	474	1	4,16
Ayinler	498, 501	2	8,32
Leylâ ile Mecnun	523, 532, 551, 563, 565, 566, 571, 572, 575, 582	10	41,66
Ateş Dansı	611, 615	2	8,32
Alinyazısı Saati	-	-	0
Toplam		24	100

Tablo 45’e bakıldığında Sezai Karakoç’un şiirlerinde doğaya duyarlı olma değerine oldukça sık rastlandığı görülmektedir. Bu değer şiirlerde 24 kez tespit edilmiştir. Bu değerlerin örnekleri onun “Leylâ ile Mecnun” (f 10), “Gül Muştusu” (f 4), “Körfez” (f 2), “Zamana Adanmış Sözler” (f 2), “Ayinler” (f 2), “Ateş Dansı” (f 2), “Hızır ile Kırk Saat” (f 1) ve “Çeşmeler” (f 1), kitaplarında görülmektedir.

4.1.3.2. Memleket Sevgisi ve Özlemi Değeri

“Bir kimsenin doğup büyüdüğü yer, şehir.” (TDK, 2024) olarak tanımlanan “memleket”in, Türk kültüründe önemli bir yeri vardır. Nitelikleri fark etmeksizin insanlar, hatta canlılar büyüdükları ve yetiştikleri yerlere aidiyet ile bağlanırlar. İnsanlar kendilerini ait hissettikleri ülkeye, şehre ya da köye yani memleketlerine uzak iseler onlara özlem duyarlar. Bu özlem duygusu halk edebiyatı çevresinde gelişen “sıla” hasreti kavramına da kaynaklık etmiştir (Şahin, 2018, s. 234). “Bülbülü altın kafese koymuşlar, ‘ah vatanım’ demiş.” gibi atasözleri Türk kültüründe memleket sevgisi ve özlemi değerine işaret etmektedir.

2019 Türkçe Öğretim Programı’nda akraba ziyareti anlamına gelen sılayırahim sözcüğü “Erdemler” temasının altında yer almıştır. Sıla kavramı da “Millî Kültürümüz” temasında bir konu tavsiyesi olarak yer bulmuştur (MEB, 2019, s. 15). Kültürümüzde önemli yer tutan memleket, sıra ya da sılayırahim gibi sözcükler 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli programında ise geçmemektedir. Sezai Karakoç’un şiirlerinde bu değer kısmen de olsa işlenmiştir.

Hepsi geçerek bir çile mağarasından

Kardeş ve oğul ana ve babayı

Baba ocağını ata yurdunu

Gençlik bahçelerini

Atarak bir çırpıda bir yana

Yüreklerinde bir yurt özlemi duysalar da (Karakoç, 2010, s. 283).

“Hızır ile Kırk Saat”ın 36. saatinden alınan bu kesitte Müslümanların Mekke’den Medine’ye hicreti sonucunda duyulan memleket hasreti anlatılmaktadır.

Ben de öyle saklarım anılarımda o ülkeyi

Bir kere daha doğsam orda doğarım elbet

Batsam orda batmak isterim

Bir güneş gibi (Karakoç, 2010, s. 374).

“Gül Muştusu” şiirinde geçen bu dizelerde Akbayır’dan aktaran Acar (2004)’a göre Karakoç, doğduğu yer olan Diyarbakır’dan bahsetmektedir (s. 77). Değerin genel olarak tablosu şu şekilde verilmiştir:

Tablo 46

Sezai Karakoç’un Şiirlerinde Memleket Sevgisi ve Özlemi Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş

Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sığnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	-	-	0
Körfez	-	-	0
Sesler	-	-	0
Hızır Kırk Saat	283	1	25
Taha'nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	374	1	25
Zamana Adanmış Sözler	427	1	25
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	586	1	25
Ateş Dansı	-	-	0
Alinyazısı Saati	-	-	0
Toplam		4	100

Sezai Karakoç'un şiirlerinde memleket sevgisi ve özlemi değeri 4 yerde görülmektedir. Bu bölümler onun "Hızır Kırk Saat" (f 1), "Gül Muştusu" (f 1), "Zamana Adanmış Sözler" (f 1) ve "Leylâ ile Mecnun" (f 1) eserlerindedir.

4.1.3.3. Tarihî-Kültürel Mirasa Duyarlı Olma Değeri

Bir ulus için atalarından gelen sözlü-sözsüz kültür, şehirler, mimariler, el sanatları, edebiyat vb. tüm öğeler tarihî ve kültürel miras olarak değerlendirilebilir. Tarihî-kültürel miras bir milleti oluşturan önemli unsurlardandır. Bir milletin bu mirasa sahip olmasının yanı sıra bunu korumayı bilecek bir nesle de sahip olması önem arz etmektedir. Tarihî ve kültürel mirasın sağlıklı bir biçimde aktarılması milletin devamlılığındaki ön koşullardan birisidir (Özkul, 2015, s. 168).

2019 Türkçe Öğretim Programı'ndaki "Millî Kültürümüz" teması altında gelenekler, kültürel miras, tarihî mekânlar, tarihî eserlerimiz ve vakıf kültürü gibi konu önerilerinin bulunması eğitim sürecinde bunların önemsendiğini göstermektedir (MEB, 2019, s. 15). Ayrıca yeni program olan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde vatanseverlik değerinin altında bu mirasların öneminden bahsedilmektedir. "Geleneklerimiz", "Türk Sanatı", "Türk Hikâye Geleneği ve Destanları" gibi temaların 2024 Türkçe Öğretim Programı'nda yer bulması da bu açıdan mühimdir (MEB, 2024b, s. 20-21).

Sezai Karakoç atalardan kalan geleneğe, kültüre ve tarihî eserlere sahip çıkan bir şairdir.

Şiirlerinde bunlardan sürekli bahsetmiş ve onları şiirinin bir parçası yapmıştır. Özellikle “Çeşmeler” eseri İstanbul’u ve İstanbul’un her köşebaşında görmeye alıştığımız ata yadigârı çeşmeleri okura aktarmıştır.

*Lâle gibi çeşmeleri
Menekşeden sebilleri
Türbeleri bir şelâle
Gün doğmadan Şehzadebaşı’nın*

*Külâhıyla Yunus Emre
Sarığıyla Akşemseddin
Kavuşuyla Mimar Sinan*

Gün doğmadan Şehzadebaşı’nda (Karakoç, 2010, s. 117).

“Körfez” kitabının “Şehzadebaşı’nda Gün Doğmadan” şiirinden alınan bu kesitte çeşmeler, türbeler ve tarihî şahsiyetlerden bahsedilmektedir. Şahin (2017b)’e göre Karakoç, bu şiirde millî ruhu tarihsel bir şuurla ele almıştır. Ayrıca metin içinde geçen tarihî kişiler de içtenlik ve kurtuluş imgelerini simgelemektedir (s. 36).

*Gün gelecek su kıyısındaki
O türbe ışıyacaktır
Bursa’daki Ulucami’nin*

En suskun taşları bile konuşacaktır (Karakoç, 2010, s. 220).

Sezai Karakoç’un tarihî-kültürel mirasa duyarlılığı İstanbul ya da Diyarbakır ile sınırlı değildir. Yurdun dört bir yanı onun için ata emanetidir. “Hızırla Kırk Saat”ten alınan bu mısralarda da Bursa Ulu Camii’den bahsedilir.

*Ruhumun içinde durmadan
Açık gibi duran batıya
Fakat doğuyla konuşan çeşmeler
Eski zaman inceliklerinin kapısı
Doğunun batının kapısı çeşmeler
Bir yağmur ruhuma çiseler* (Karakoç, 2010, s. 467).

“Çeşmeler” şiirinden alınmış satırlarda İstanbul’un kimliği olan çeşmeler anlatılır. Karataş (2013a)’a göreyse bu şiirde “ölümsüz bir uygarlığın ölümsüz kitabeleri ve sonsuzluğun mezar taşları” olan İstanbul çeşmeleri Karakoç’un üslubuyla yorumlanır (s. 330).

*Ne yapacaksın plaj yerlerini
Gidelim Kâğıthane’ye Sâdabat harabelerine
Şâd etmek için Nedim’in ruhunu*

Ağzımızı dayayalım kurumuş çeşmelerine (Karakoç, 2010, s. 618).

“Ateş Dansı” kitabının “İstanbul’un Hazan Gazeli” şiirinden alınan bu bölüm, tabiri caizse Nedim’in şiirine bir naziredir. Karataş (2013a) bu şiir için parodi ifadesini kullanır (s. 346). Ancak şiirin devamında Süleymaniye ve Sultanahmet’e yapılan atıflar, bu şiirin ata mirası gözeterek yazıldığına işaretir.

Tablo 47

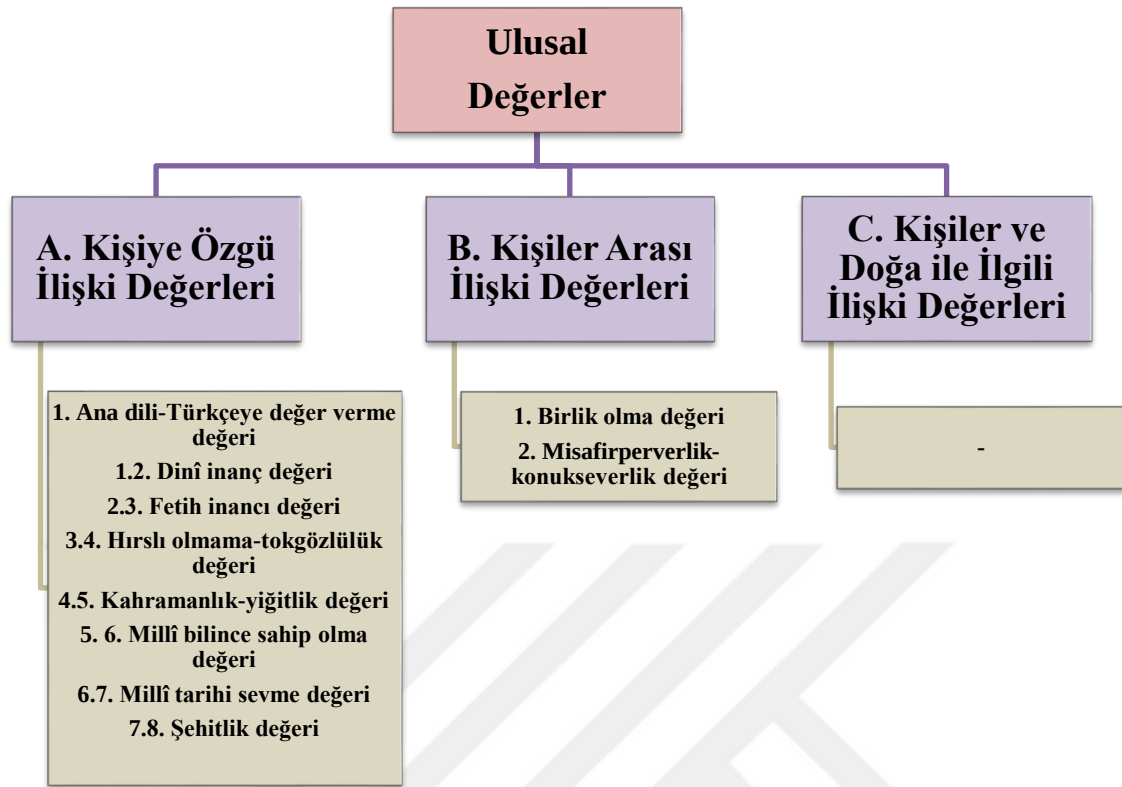
Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Tarihî-Kültürel Mirasa Duyarlı Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sağnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	30	1	2,70
Şahdamar	74	1	2,70
Körfez	89, 117, 117(2), 118	4	10,81
Sesler	-	-	0
Hızır ile Kırk Saat	220, 235	2	5,40
Taha'nın Kitabı	312, 315, 335	3	8,10
Gül Muştusu	-	-	0
Zamana Adanmış Sözler	425, 427	2	5,40
Çeşmeler	464, 467, 469, 472, 473	5	13,51
Ayinler	489	1	2,70
Leylâ ile Mecnun	533, 537, 541, 545, 545(2), 547, 580, 600	8	21,62
Ateş Dansı	618, 618(2), 618(3), 619, 620	5	13,51
Alinyazısı Saati	658, 661, 662, 671, 678	5	13,51
Toplam		37	100

Tablo 47 incelendiğinde Karakoç'un şiirlerinde tarihî-kültürel mirasa duyarlı olma değerinin fazlaca tespit edildiğini söyleyebiliriz. Bu değer tespiti çoktan aza sırasıyla “Leylâ ile Mecnun” (f 8), “Çeşmeler” (f 5), “Ateş Dansı” (f 5), “Alinyazısı Saati” (f 5), “Körfez” (f 4), “Taha'nın Kitabı” (f 3), “Hızır ile Kırk Saat” (f 2), “Zamana Adanmış Sözler” (f 2), “Monna Rosa” (f 1), “Şahdamar” (f 1) ve “Ayinler” (f 1) biçiminde verilebilir. Kalan şiir kitaplarında bu değer tespit edilememiştir.

4.2. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Tespit Edilen Ulusal Değerler

Sezai Karakoç'un şiirlerinde genel toplamda 186 ulusal değer tespit edilmiştir. Bu değerler aşağıda verilen şekildeki gibi alfabetik olarak sunulmuş, açıklanırken de yine alfabetik sıraya göre verilmiştir. Tespit edilen ulusal değerler şu şekilde gösterilebilir:



Şekil 3. Sezai Karakoç'un şiirlerinde tespit edilen ulusal değerler

4.2.1. Kişiyeye Özgü İlişki Değerleri (Ulusal)

4.2.1.1. Ana Dili-Türkçeye Değer Verme Değeri

Dil, bir milletin varlığını sürdürebilmesi ve gelişebilmesi için hayati bir unsurdur. Dilin korunması ve geliştirilmesi bir milletin geleceği için büyük önem taşımaktadır (Göçer, 2012, s. 51). Bu koruma ve geliştirme de dillerin yeni nesillere aktarılması ile mümkün olmaktadır. Bu yüzden ana dili eğitimi ve bunun ülkemizdeki karşılığı olan Türkçe eğitimi önem kazanmıştır.

Her ülke eğitim-öğretiminde ana diline yer vermektedir. Bu dillerin nesillere aktarımı genelde küçük yaşta ailede gerçekleşse de okullarda dil becerilerinde gelişim istenir. Son hazırlanan Türkçe öğretim programlarında da dil bilgisinden ziyade dört temel beceriye dönük bir sistem tercih edilmiştir.

Açıkladığımız değer, şiirlerini değerlendirdiğimizde Sezai Karakoç'un başlıca hassasiyetleri arasında yer almaz. Nitekim bu değeri dolaylı yoldan görebileceğimiz tek örnek mevcuttur.

Ey kutlu anne günaydın
Ey doğan  ocuk günaydın
Kabaran deniz
Günaydın
Koşan muştı kölesi günaydın
Günaydın yeryüzünün yüz akı müslümanlar
Günaydın (Karakoç, 2010, s. 269).

Bu bölüm ‘‘Hızır la Kırk Saat’’ten alınmıştır. Bölümün alındığı 33. saat, Zariç (2019)’e göre  ağdaş bir mevlit denemesidir. Yine Zariç’e göre şair,  z Türkçeci bir tutum ile mevlitteki ‘‘Merhaba’’ faslını da ‘‘Günaydın’’a çevirir (s. 236).

Tablo 48

Sezai Karakoç’un şiirlerinde Ana Dili-Türkçeye Değer Verme Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

şiir Kitabı (Sağnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
şahdamar	-	-	0
Körfez	-	-	0
Sesler	-	-	0
Hızır�la Kırk Saat	269	1	100
Taha’nın Kitabı	-	-	0
G�l Muştususu	-	-	0
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
�eşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	-	-	0
Ateş Dansı	-	-	0
Alınyazısı Saati	-	-	0
Toplam		1	100

Sezai Karakoç’un şiirlerinde ana dili-Türkçeye değer verme değerini yalnızca 1 yerde görürüz. Bu  rnek onun ‘‘Hızır la Kırk Saat’’ (f 1) eserindedir.

4.2.1.2. Dinî İnanç Değeri

‘‘Din’’ sözcüğü Güncel Türkçe Sözlük’te ‘‘Tanrı’ya, doğaüstü g  lere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum.’’ olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2024). İnsan tabiatı gereği hayatı ve dünyayı anlamlandırmak için inanma ihtiya ı hissetmiştir. Bu inanma ihtiya ı da dinî inanışları ortaya çıkarmıştır (Tural,

2001, s. 27). Din, bu anlamlandırmanın yanı sıra ahlaki rehberlik sağlama ve manevi ihtiyaçları giderme gibi konularda da bireylere yardımcı olur. Tüm dinlerde ibadet, ritüel ve öğreti gibi karakteristik özellikler bulunur. Bununla birlikte dinî inanışlar çağlar boyu nesilden nesle aktarılarak bir kültürel miras hâline de gelmiştir (Demir, 2018, s. 15). Günümüz dünyasında ise çoğu ülkede ve toplumlarda dinî inanç ve ibadet hürriyeti bulunmaktadır. Dahası herhangi bir dine mensup olmama durumu dünya üzerinde artsa da dinî inanışa sahip olan milyarlarca insan mevcuttur. Bu bağlamda dinî inanç, insanların maddi-manevi yaşantılarını etkileyen başlıca değerlerden bir tanesidir.

Sezai Karakoç yaşam ideali ve tarzı itibarıyla dinî inanç değerini sıkça işlediğini söyleyebiliriz. Onun diriliş ülküsü ve İslam’a olan hassasiyeti bunun en büyük sebepleri olarak açıklanabilir. İman, ibadetler, peygamberler, Allah aşkı, kutsal kitap vb. yöntemlerle dinî inançtan bahseden Karakoç, alan yazınında bu değeri en fazla işleyen şairlerden bir tanesidir.

Annemin bana öğrettiği ilk kelime

Allah, şahdamarımdan yakın bana benim içimde (Karakoç, 2010, s. 97).

Verilen mısralar “Körfez” kitabının “Çocukluğumuz” şiirinden alınmıştır. Enser (2018)’e göre bu şiir, inancın sevinçli taraflarıyla birlikte anne-babadan öğrenildiğini anlatır (s. 161). Yukarıdaki iki mısra şiirin girişidir ve Allah’ın anne tarafından çocuğa anlatılmasını aktarır.

İdris İshak ve Şit azığı

İlyas gölgesi

Bir Yusuf akşamı

İlerde bengisu doldurulmak için

Bünyamin’in yüküne saklanmış

Gümüş su tası

Yakub’un koyun postu

İbrahim atlası

Bekçiyse Musa’nın asası

İşte böyle bir tören içinde açıldı gök sofrası (Karakoç, 2010, s. 228).

“Hızırla Kırk Saat”ın bir kesiti olan bu örnekte semavi dinlerin peygamberlerinden ve onlara olan inançtan bahsedilmektedir.

Haber verin insanlara

Sabah olur olmaz

Horozlar artık bundan sonra

Başka türlü ötsünler

Ve dağıtın dostlara

Gök armağanı

Namazı

Beş kere (Karakoç, 2010, s. 265).

Yine “Hızır ile Kırk Saat”ten alınan bu dizelerde Hz. Muhammed’in Miraç olayı ile Allah katına yükselmesi ve namazın Müslümanlara emrolunması anlatılır. “Hızır ile Kırk Saat” dinî inanç değeriyle bezenmiş bir şiir olarak değerlendirilebilir.

Ülkedeki kuşlardan ne haber vardır

Mezarlardan bile yükselen bir bahar vardır

Aşk cellâdından ne çıkar madem ki yar vardır

Yoktan da vardan da ötede bir Var vardır (Karakoç, 2010, s. 433).

Sezai Karakoç’un ünlü “Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine” şiirinden alınmış olan bu bölümde Allah inancı görülmektedir. Karaca (2017)’ya göre burada büyük yazılmış olan “Var” kelimesi Allah’ı temsil eder (s. 28).

Şefkat merhamet ve hakikat

Aşka karşı aşkla birlik silâh ve at

Ve Tanrı’nın saltanatı tek saltanat (Karakoç, 2010, s. 592).

Değer çeşitliliği açısından zengin olan “Leylâ ile Mecnun” şiirinden alınan bu bölümdeyse İslam’ın en önemli kavramlarından olan tevhit inancı görülmektedir.

Tablo 49

Sezai Karakoç’un Şiirlerinde Dinî İnanç Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sağnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	27	1	0,74
Şahdamar	43, 45, 57, 60, 61	5	3,70
Körfez	90, 97, 97(2), 98, 98(2), 119	6	4,44
Sesler	134, 162, 164, 165, 166, 167, 168	7	5,18
Hızır ile Kırk Saat	177, 183, 186, 188, 189, 190, 191, 192, 196, 198, 202, 204, 206, 207, 216, 226, 228, 229, 233, 236, 239, 241, 249, 254, 260, 261, 262, 265, 269, 270, 271, 272, 274, 276, 276(2), 278, 280, 281, 292, 293, 295	41	30,37
Taha’nın Kitabı	305, 314, 322, 339, 341, 343, 349, 350, 354, 355, 356, 358, 359, 360	14	10,37
Gül Muştusu	373, 379, 384, 391, 398, 399,	16	11,85

	402, 403, 405, 406, 407, 408, 418, 420, 421, 422		
Zamana Adanmış Sözler	433, 433(2), 438, 453, 457	5	3,70
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	490, 496, 503, 503(2), 506, 513	6	4,44
Leylâ ile Mecnun	532, 535, 541, 548, 554, 555, 560, 568, 574, 574(2), 575, 576, 586, 589, 592, 594, 597, 598	18	13,33
Ateş Dansı	618, 620, 621	3	2,22
Alınyazısı Saati	627, 630, 630(2), 632, 636, 639, 641, 647, 648, 658, 659, 663, 666	13	9,62
Toplam		135	100

Tablo 49 incelendiğinde Karakoç’un şiirlerinde en çok tespit edilen değerin dinî inanç değeri olduğunu söyleyebiliriz. Bu değer toplamda 135 kez tespit edilmiştir. Tespit edilen değerler eser isimleriyle birlikte şu şekilde verilebilir: “Hızırla Kırk Saat” (f 41), “Leylâ ile Mecnun” (f 18), “Gül Muştusu” (f 16), “Taha’nın Kitabı” (f 14), “Alınyazısı Saati” (f 13), “Sesler” (f 7), “Ayinler” (f 6), “Körfez” (f 6), “Zamana Adanmış Sözler” (f 5), “Şahdamar” (f 5), “Ateş Dansı” (f 3) ve “Monna Rosa” (f 1). Dinî inanç değerinin tespit edilemediği tek şiir kitabı “Çeşmeler”dir.

4.2.1.3. Fetih İnancı Değeri

“Bir şehir veya ülkeyi savaşarak alma.” şeklinde Türkçe Sözlük’te geçen “fetih”, tarihsel anlamda zengin olan çoğu millette önemsenen bir kavramdır. Yeni yurtlar edinmek, refaha erişmek ve inancı yaymak amaçlı yapılan fetihler, tarihte gördüğümüz gibi milletleri ileriye taşımaktadır. Dolayısıyla Türk kültüründe ve İslam dininde fethin yeri oldukça önemlidir.

Sezai Karakoç da dinî yönü baskın olan “Hızırla Kırk Saat” şiirinde fetih inancını işlemiştir.

İstanbul ve Roma’nın silüetleri

Ve önlerinde

Yeşil sancaklı sultan tuğları

Arzı soyunmuş

Arşı giyinmiş asker

Şimşekle devrilmiş bir boğa gibi

Yere serilmiş bir Haliç (Karakoç, 2010, s. 229).

Verilen bölümde İstanbul’un fetih hazırlığında olan inanmış ve iman etmiş askerler tasvir

edilmektedir.

Tablo 50

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Fetih İnancı Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sâgnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	-	-	0
Körfez	-	-	0
Sesler	-	-	0
Hızırla Kırk Saat	229, 254, 269	3	100
Taha'nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	-	-	0
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	-	-	0
Ateş Dansı	-	-	0
Alinyazısı Saati	-	-	0
Toplam		3	100

Sezai Karakoç'un şiirlerinde fetih inancı değerine üç yerde rastlanmıştır. Bu örnekler onun "Hızırla Kırk Saat" (f 3) eserindedir.

4.2.1.4. Hırslı Olmama-Tokgözlülük Değeri

Açgözlülüğün zıddı olarak verebileceğimiz tokgözlülük kişinin elindekilerle yetinmeyi bilmesidir. Hırs ve ihtirasla hep daha fazlasını isteyen kişiler, elindekileri de kaybetme tehlikesi altında olur. Türk kültüründe buna yönelik "Az tamah çok ziyan getirir." veya "Aza kanaat etmeyen çoğu bulamaz." şeklinde atasözleri mevcuttur.

Sezai Karakoç "Leylâ ile Mecnun" şiirinde bir nebze de olsa bu değeri işlemiştir.

Mecnun aslında az çok sakinleşmiş olgunlaşmıştı

Toplum uğruna kendi problemini aşmıştı

Kendi öcü değil gelecek felâketleri

Önlemek için Nevfel'e öğütledi peşin seferi (Karakoç, 2010, s. 558).

Verilen bölümde Mecnun'un kendi isteklerini aşır toplumun felakete sürüklenmemesi için gösterdiği çabayı görmekteyiz.

Her şey havada bir toz gibi döner durur da

Yok olur sonunda Tanrı'nın varlığında

Yaşamak Tanrı uğruna Tanrı içindir

Geri ne varsa tahttan indir (Karakoç, 2010, s. 594).

Şiirin sonlarına doğru olan bu kısımda ise Mecnun'un vuslata erememesi üzerine hissettikleri anlatılır. Mecnun burada gözü tok ve şükreden bir tavır sergiler.

Tablo 51

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Hırslı Olmama-Tokgözlülük Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sığnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	-	-	0
Körfez	-	-	0
Sesler	-	-	0
Hızır'la Kırk Saat	-	-	0
Taha'nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	-	-	0
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	544, 558, 559, 594	4	100
Ateş Dansı	-	-	0
Alınyazısı Saati	-	-	0
Toplam		4	100

Tablo 51 incelendiğinde Sezai Karakoç'un şiirlerinde hırslı olmama-tokgözlülük değerini 4 noktada görmekteyiz. Bu değer örnekleri onun "Leylâ ile Mecnun" (f 4) şiirinde karşımıza çıkmaktadır.

4.2.1.5. Kahramanlık-Yiğitlik Değeri

"Kahraman" Güncel Türkçe Sözlük'te "Savaşta veya tehlikeli bir durumda yararlık gösteren kimse." olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2024). Kahramanlar ve yiğitler zor durumlardan olağanüstü başarılar sergileyen kişilerdir. Türk kültüründeki çoğu anlatıda merkezde bir kahraman bulunmaktadır. Bu kahraman kişiler de genellikle rol model nitelikte kendini göstermektedir (Şahin, 2018, s. 251). Kahramanlık hikâyelerinin anlatıldığı eserler kültürümüzde fazlasıyla geniş yer edinmektedir.

Kahramanlık-yiğitlik temalı anlatılar eğitim-öğretimde millî duyguları aşılama işlevsel

olabilmektedir. Türk milleti birçok destana ve halk hikâyesine sahiptir. Bunların çeşitli derslerde, özellikle Türkçe ve Sosyal Bilgiler dersinde işlendiği görülmektedir. Kahramanlık, 2019 Türkçe Öğretim Programı'nda "Millî Mücadele ve Atatürk" temasının altında bir konu önerisi olarak yer almaktadır (MEB, 2019, s. 15). 2024 Türkçe Öğretim Programı'nda da yiğit ve mert, tarifi yapılan "cesaretli insan"ın bir alt başlığı olarak mevcuttur (MEB, 2024a, s. 8).

Sezai Karakoç epik üslubu şiirlerinin tamamında kullanmaz. Ancak yeri geldiğinde kahramanlıkları işlemeyi de ihmal etmez. Kahramanlık-yiğitlik, onun eserlerinde görebildiğimiz bir değerdir.

Çocuklarla oynarken paylaşamazdık Ali rolünü

Ali güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar kahraman (Karakoç, 2010, s. 98).

"Körfez"deki "Çocukluğumuz" şiirinden alınan bu dizelerde Hz. Ali'nin yiğitliğinden bahsedilmektedir. Hz. Ali o kadar kahramandır ki çocuklar onun rolünü kendi arasında paylaşamaz.

Kim ki ortak olmuş yoksulun yarı ekmeğine

Kendini bir yerde bulur

Ağzını ekmekle birlikte bir başka yerde

Kim ki Tanrı kullarına bakarsa yukardan

Kartallarca inişimizi görür ansızın yukarlardan (Karakoç, 2010, s. 281).

"Hızırla Kırk Saat"ın bu dizelerinde yoksul ve garibanları sahiplenilen bir üslup görülmektedir. Karakoç burada kahramanca bir tarz ile yardıma muhtaç insanları gözetmektedir.

Seni andım yine bu gece

Sattılar seni bir gün

Esirler pazarında Rusya'ya

Zavallı Afganistan

Hayır hayır zavallı değil

Kahraman Afganistan (Karakoç, 2010, s. 654).

Afganistan'ın Sovyetler Birliği tarafından işgalini işleyen "Alinyazısı Saati"nin bu bölümünde Afgan halkının o yıllardaki direnişi işlenir. Karakoç millî bir kahramanlık profilinden ziyade dünya Müslümanlarının kahramanlıklarını işlemeyi tercih etmektedir.

Tablo 52

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Kahramanlık-Yiğitlik Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sağnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	-	-	0
Körfez	98	1	7,69
Sesler	-	-	0
Hızır ile Kırk Saat	270, 271, 281, 282	4	30,76
Taha'nın Kitabı	350	1	7,69
Gül Muştusu	404, 420	2	15,38
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	538, 557, 561	3	23,07
Ateş Dansı	-	-	0
Alınyazısı Saati	654, 656, 663	3	23,07
Toplam		14	100

Tablo 52'ye bakıldığında Karakoç'un şiirlerinde kahramanlık-yiğitlikten fazlaca bahsettiği görülmektedir. Bu değer onun şiirlerinde 14 kez tespit edilmiştir. Eser ve tespit sayısına göre şu şekilde sıralama yapılabilir: “Hızır ile Kırk Saat” (f 4), “Alınyazısı Saati” (f 3), “Leylâ ile Mecnun” (f 3), “Gül Muştusu” (f 2), “Taha'nın Kitabı” (f 1) ve “Körfez” (f 1). Diğer kitapların içindeki şiirlerde ise bu değere rastlanmamıştır.

4.2.1.6. Millî Bilince Sahip Olma Değeri

Millî bilinç, insanların mensubu oldukları millete ait maddi-manevi unsurlara yönelik farkındalıklarıdır (Şahin, 2018, s. 254). Milli bilinç, milletlerin varlığını idame ettirmesi ve gelecek nesillere gelişerek ulaşabilmesi için kritik öneme sahiptir. Aslında millî bilinç bir “biz” bilinci olarak açıklanabilir. Bunun yanı sıra milletin bir belleğe sahip olması da millî bilinç olarak ifade edilebilir.

Gerek aile eğitiminde gerek eğitim-öğretim sürecinde, bu bilinci toplumun fertlerine aşılacak ihmal edilmemesi gereken bir zorunluluktur. Önceki öğretim programlarında bu bilinç çeşitli şekillerde karşımıza çıkarken 2024'te vatanseverlik değerinin altında yer almaktadır (MEB, 2024a, s. 90). Bunun haricinde “millî bilinç” 2019 programındaki “Millî Mücadele ve Atatürk” ya da 2024'teki muadilleri “Atatürk'ü Tanımak”, “Bağımsızlık Yolu”, “Bir Hilal Uğruna” ve “Vatan Sevgisi” gibi temalardaki metinlerle aktarım çabası dâhilinde olmuştur.

Sezai Karakoç millî bilince sahip bir şairdir. Ancak onun, şiirlerinde Türk millî bilincini

işlediğini söylemek doğru olmayacaktır. Bunun yanı sıra Müslüman toplumların dünyaya emsal teşkil etmiş direnişlerini bazı şiirlerinin konusu hâline getirmiştir.

Sizin def olup gitmenizi istiyorum işte o kadar

Ali de istiyor ama söylemekten çekiniyor

Halbuki siz insanı öldürmezsiniz değil mi?

Gidiniz ve öteki yabancıları da beraber götürünüz (Karakoç, 2010, s. 47).

“Şahdamar”daki “Ötesini Söylemeyeceğim” şiirinde geçen bu dizelerde Avcı (2013)’ya göre Tunuslu küçük bir kızın dilinden Batı’ya karşı direniş sergilenmektedir (s. 93). Tunus’un işgalcileri kovmak istemesi millî bir bilince işarettir.

Develerin kumda yuvarlanması iyiye yorulmaz

Derler: Mecnun gibi olmuş bu deve işe yaramaz (Karakoç, 2010, s. 550).

Yukarıda milletlerin özgün bir belleğe sahip olmasının da millî bilinç olarak yorumlanabileceğinden bahsetmiştik. “Leylâ ile Mecnun”dan alınan bu bölümde de çöl toplumunun bir hafızayı ve tecrübeyi yansıttığını görmekteyiz.

Tablo 53

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Millî Bilince Sahip Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sağnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	47	1	20
Körfez	-	-	0
Sesler	85	1	20
Hızır ile Kırk Saat	-	-	0
Taha'nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	-	-	0
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	535, 536, 550	3	60
Ateş Dansı	-	-	0
Alınyazısı Saati	-	-	0
Toplam		5	100

Sezai Karakoç’un şiirlerinde millî bilince sahip olma değerini 5 yerde görürüz. Bu değerle ilgili bölümler onun “Leylâ ile Mecnun” (f 3), “Şahdamar” (f 1) ve “Sesler” (f 1) eserlerinde tespit edilmiştir.

4.2.1.7. Millî Tarihi Sevme Değeri

Millî tarihi sevme değeri, bir milletin kendi tarihine duyduğu sadakat, ilgi ve saygı olarak açıklanabilir. Bir milletin tarihindeki şahsiyetler ve olaylar o milletin karakterini gösteren önemli unsurlardır. Bunları benimsemiş bireyler ise milleti millet yapan önemli etmenlerin başında gelmektedir.

Eğitim-öğretim sürecinde tarihsel farkındalık ve özümsemeyi artırmak için Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ve Tarih gibi dersler mevcuttur. Bunun yanı sıra Türkçe gibi dersler de disiplinler arası olarak tarihe değinir. 2019 Türkçe Öğretim Programı'nda "Millî Kültürümüz" temasında tarihî mekânlar, tarihî şahsiyetler ve tarihî eserlerimiz gibi konu önerileri bulunmaktadır. (MEB, 2019, s. 15). 2024 programlarında ise vatanseverlik değerinin altında millî tarihten bahsedilmektedir (MEB, 2024a, s. 90).

Sezai Karakoç millî tarihi sevme değerini çok işlemese de işlediği örneklere bakarak onun tarihe kısmen değindiğini söyleyebiliriz.

Günaydın Bedir'de Yermûk'ta

Hendek'te Uhut'ta

Birinci Cihan Savaşı'nda

Yemen'de Kafkaslar'da

Can verirken bile

Salâvat getiren (Karakoç, 2010, s. 271).

Millî tarihimizde yer alan I. Dünya Savaşı'ndan bahseden Karakoç, buradaki şehitlerimizi anlatmaktadır. Örnek "Hızır ile Kırk Saat"ten alınmıştır.

Alınlarında tuğraları sultanların

Sultan Ahmed-i Sâlisin

Sultan Hâmid-i Sâninin (Karakoç, 2010, s. 470).

"Çeşmeler"den alınan bu dizelerde İstanbul'daki çeşmelerin üzerine nakşedilmiş III. Ahmet ve II. Abdülhamit tuğralarından bahsedilir.

Tablo 54

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Millî Tarihi Sevme Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sağnak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	-	-	0
Körfez	117	1	25
Sesler	-	-	0

Hızır ile Kırk Saat	271	1	25
Taha'nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	-	-	0
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
Çeşmeler	470	1	25
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	-	-	0
Ateş Dansı	-	-	0
Alinyazısı Saati	659	1	25
Toplam		4	100

Tablo 54'e göre Sezai Karakoç'un şiirlerinde millî tarihi sevme değeri 4 yerde görülmektedir. Bu değerle ilgili kısımlar onun "Körfez" (f 1), "Alinyazısı Saati" (f 1), "Hızır ile Kırk Saat" (f 1) ve "Çeşmeler" (f 1) eserlerinde tespit edilmiştir.

4.2.1.8. Şehitlik Değeri

"Şehit" Güncel Türkçe Sözlük'te "Kutsal bir ülkü veya inanç uğrunda ölen kimse." olarak ifade edilmektedir (TDK, 2024). İslam dininde, dini ve vatanı uğruna mücadele ederken ölenlere şehit denir (Şahin, 2018, s. 261). Vatanı ve milleti uğruna can vermekten çekinmeyen Türk milleti için de şehitlik önemli bir mertebedir. Dolayısıyla hem dinde hem kültürde şehitlik kutsal kabul edilir. Bu kutsal mertebeye erişmiş şehitler de vatan için fedakârlığın en güçlü örneğidir. Onlara duyulan saygı ve minnet vatan aşkını güçlendirir, millî bilinci yükseltir.

Şehitlerin vatan için kıymetini yeni nesillere anlatmak millî bilinç için önemlidir. 2019 Türkçe Öğretim Programı'nda şehitlik "Millî Mücadele ve Atatürk" teması altında bir konu önerisidir (MEB, 2019, s. 15). 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde ise vatanseverlik değerinin altında bir alt madde olarak geçmektedir (MEB, 2024a, s. 90). Sonuç olarak sosyal alanlara değinen derslerde konular ve metinler aracılığıyla şehitlerden bahsedilmektedir. Bunun yanında öğretmenlerin de şehit ve gazilere hassasiyet göstermesi bu konuda verimi artırabilir.

Sezai Karakoç da hayat görüşü ve ideali itibarıyla şehitliğe ve şehitlere önem vermiştir.

Anlar ki dönmeyecek o genç nişanlı

Dönmeyecek askerden anlar bunu evin kızı

Ve çarşıda pazarlık bir an için sona erer

Ve bir şehir büyüklüğünde bir tabut

Bacaların siyah ellerinin üstünde gider (Karakoç, 2010, s. 156).

“Sesler” kitabının “Gök Gürültüsü Anıtı” şiirinden alınmış bu kesitte şehit haberinin alınmasından bahsedilmektedir.

Bağdat ki Kerbelâ şehitlerinin kanıdır harcı

İslâm Uygarlığının Başkenti

Harun Reşit barışı (Karakoç, 2010, s. 632).

“Alınyazısı Saati”nden alınmış bu dizelerde ise Hz. Hüseyin’in de dâhil olduğu Kerbela şehitleri anılır.

Tablo 55

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Şehitlik Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sagınak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	-	-	0
Körfez	-	-	0
Sesler	156, 167	2	22,22
Hızır ile Kırk Saat	270, 271, 276	3	33,33
Taha'nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	404	1	11,11
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	532	1	11,11
Ateş Dansı	-	-	0
Alınyazısı Saati	632, 656	2	22,22
Toplam		9	100

Sezai Karakoç'un şiirlerinde şehitlik değeri 9 noktada görülmektedir. Bu bölümler onun “Hızır ile Kırk Saat” (f 3), “Sesler” (f 2), “Alınyazısı Saati” (f 2), “Gül Muştusu” (f 1) ve “Leylâ ile Mecnun” (f 1) kitaplarındadır.

4.2.2. Kişiler Arası İlişki Değerleri (Ulusal)

4.2.2.1. Birlik Olma Değeri

Birlik, toplumun tek ve bir olma durumu olarak açıklanabilir. Milletlerin birlik olması huzur ve barış ortamının oluşmasında mühimdir. Bunun yanı sıra birlik olmak, dış tehditlere karşı milletlerin daha güçlü olmasını sağlar. Birlik ve beraberliğini sağlamayan

toplumların uzun süreli varlık gösterdiği pek görülmemiştir (Şahin, 2018, s. 268). Türk milleti genel olarak bu birliği afetler ve dış çatışmalarda göstermektedir. Birlik ruhunu sürdürebilmek için millet hâlinde yekvücut olunması, eğitim-öğretimde bireylere aşılması gereken bir duygudur.

Sezai Karakoç, şiirlerinde bu değeri dolaysız olarak az işlemiştir.

*Cami'nin önünde arkasında
Melekler vardı gümüş defterli
Gümüş kalemler
Peygamber imamdı
Kıldılar namaz
Melekler ve peygamberlerle
Miraç gecesi* (Karakoç, 2010, s. 262).

“Hızır ile Kırk Saat”ten alınan bu bölümde, Miraç gecesi Hz. Muhammed’in arkasında iman edenlerin birlik olup namaz kılması anlatılmaktadır.

Tablo 56

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Birlik Olma Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sagınak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	-	-	0
Körfez	-	-	0
Sesler	-	-	0
Hızır ile Kırk Saat	262	1	50
Taha'nın Kitabı	-	-	0
Gül Muştusu	-	-	0
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
Çeşmeler	476	1	50
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	-	-	0
Ateş Dansı	-	-	0
Alinyazısı Saati	-	-	0
Toplam		2	100

Tablo 56 incelendiğinde Sezai Karakoç'un şiirlerinde birlik olma değeri 2 noktada görülmektedir. Bu değerin örnekleri onun “Hızır ile Kırk Saat” (f 1) ve “Çeşmeler” (f 1) kitaplarında karşımıza çıkmaktadır. Diğer şiir kitaplarında bu değere rastlanmamıştır.

4.2.2.2. Misafirperverlik-Konukseverlik Değeri

Misafirperverlik Türk kültürünün en derin ve köklü değerlerinden birisidir. Konuk edilen kişilerin gönlünü hoş tutmak, onlara hizmette kusur etmemek olması gereken davranışlardır. Öyle ki Türkler, misafire önem verdiği tarihte için hanlar, hamamlar ve kervansaraylar inşa etmiştir (Yıldız, 2023, s. 124). Bunların yanında misafire değer vermek sosyal ilişkileri ve dayanışmayı artırır.

Bu değer Türk kültüründe önemli yer edindiği, ailede başlayan eğitimle yeni nesillere anlatılır. Bu anlatılarda da kültürel öğelere fazlaca yer veren Türkçe ve Sosyal Bilgiler dersleri ortaokul düzeyinde önemlidir. 2019 Türkçe Öğretim Programı'nda “Birey ve Toplum” temasının altında misafirperverlik bir konu önerisi olarak yer bulur (MEB, 2019, s. 15). Yeni hazırlanan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli programında ise sevgi değerinin altında alt başlık şeklinde mevcuttur.

Sezai Karakoç Türk toplumunda yetişmiş önemli bir şair olarak bu kültürel değeri eserlerinde işlemiştir.

Açtı sofrasını Mikâil

Açtı nimet sofrasını

Bal zeytin ve nardan

Su getirdi dağlardan dağ pınarlarından (Karakoç, 2010, s. 357).

“Taha'nın Kitabı”nın “Taha'nın Dirilişi” bölümünden alınan bu mısraların yüzey yapısında, Mikail'in misafirperver bir tutum sergilediğini görmekteyiz.

Konuğu sayıyordu kim çöle düşmüşse

Âşinasıydı onun kim çölden geçmişse (Karakoç, 2010, s. 582).

Değer açısından oldukça zengin olan “Leylâ ile Mecnun”dan alınmış bir kesit verilmiştir. Bu dizelerde Mecnun'un çöldeki konuksever davranışları kaleme alınmıştır.

Tablo 57

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Misafirperverlik-Konukseverlik Değeri ile İlgili Bulgular, Geçiş Sıklığı ve Yüzdelik Dağılımı

Şiir Kitabı (Sagınak)	Sayfa Numarası	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Monna Rosa	-	-	0
Şahdamar	-	-	0
Körfez	-	-	0
Sesler	-	-	0
Hızır ile Kırk Saat	283	1	11,11
Taha'nın Kitabı	356, 357, 358	3	33,33

Gül Muştusu	-	-	0
Zamana Adanmış Sözler	-	-	0
Çeşmeler	-	-	0
Ayinler	-	-	0
Leylâ ile Mecnun	519, 538, 558, 582	4	44,44
Ateş Dansı	614	1	11,11
Alınyazısı Saati	-	-	0
Toplam		9	100

Tablo 57 incelendiğinde Sezai Karakoç’un şiirlerinde misafirperverlik-konukseverlik değeri 9 yerde görülmektedir. Bu bölümler onun “Leylâ ile Mecnun” (f 4), “Taha’nın Kitabı” (f 3), “Hızırla Kırk Saat” (f 1) ve “Ateş Dansı” (f 1) eserlerindedir. Diğer şiir kitaplarında bu değere rastlanmamıştır.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde problem cümlelerine cevap olacak sonuç, fikirlerin sunulacağı tartışma ve öneriler başlıkları yer almaktadır.

5.1. Sonuç ve Tartışma

Araştırmada incelediğimiz şiirlerin sahibi olan Sezai Karakoç, Türk edebiyatında 19 ve 20. yüzyılın önemli şairlerinden biri olarak kabul görmektedir. Öyle ki onun birkaç şiiri halk nezdinde de oldukça popüler hâle gelmiştir. Karakoç kendine has üslubu ve içeriği ile ideallerini anlatan bir şairdir. Onun idealleri de doğal olarak birtakım değerler içermektedir (Zariç, 2019, s. 481). Alan yazınında onun şiirlerini doğrudan bütün değerleriyle ve değerler eğitimi uygunluğu açısından irdeleyen bir çalışma bulunmamaktadır.

Bu araştırmada Sezai Karakoç'un tüm şiirlerinin yer aldığı 2010 Diriliş Yayınları dokuzuncu baskı “Gün Doğmadan” kitabı, değerler ve değerler eğitimi açısından incelemeye tabi tutulmuştur. “Gün Doğmadan” eserindeki 13 kitap şiir şiir incelenmiş ve içerisindeki değerler tespit edilmiştir. Genel sınıflandırma olarak Şahin (2018)'in çalışmasındaki tasnif kullanılmıştır. Ancak değerlerin doğrudan tespitinde esere dönük bir inceleme yöntemi tercih edilmiştir. Tespit edilen değerler evrensel ve ulusal değerler olmak üzere iki ana başlığa ayrılmıştır. Bu ana başlıkların altında “kişiye özgü ilişki değerleri”, “kişiler arası ilişki değerleri” ve “kişiler ve doğa ile ilgili ilişki değerleri” olarak üç alt başlık bulunur. Karakoç'un şiirlerinde toplam 57 değer, farklı sıklıklarda belirlenmiştir:

Tablo 58

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Tespit Edilen Değerler

Ahlak-Etik	Sağlık	Saygı
Aklı Kullanım-Akılcılık	Samimiyet-Samimi Olma-İçtenlik	Sevgi
Alçak Gönüllülük (Tevazu)	Sanat	Sosyal Sorumluluk
Azimli ve Mücadeleci Olma	Sır Tutma	Vatan ve Millet Sevgisi
Barış Yanlısı-Barışsever Olma	Temizlik	Vefalı Olma
Bilgili-Aydın Olma	Ümitli-İyimser Olma	Yardımseverlik-İyilikseverlik
Cesaret-Cesur Olma	Yeniliklere Açık Olma	Doğaya Duyarlı Olma
Çalışkanlık-Gayretli Olma	Zarafet-Nezaket Sahibi Olma	Memleket Sevgisi ve Özlemi
Doğru-Dürüst Olma	Adalet-Adil Olma	Tarihî-Kültürel Mirasa Duyarlı Olma
Girişimci-Üretici Olma	Arkadaşlık-Dostluk-Kardeşlik	Ana Dili-Türkçeye Değer Verme
Güven-Güvenilir Olma	Cömert-Fedakâr Olma	Dinî İnanç
Güzellik-Estetik	Eşitlik	Fetih İnancı
İdeal Sahibi Olma	Hoşgörülü Olma	Hırslı Olmama-Tokgözlülük
İleri Görüşlü-Önsezi Sahibi Olma	İnsana Saygı Gösterme	Kahramanlık-Yiğitlik
İstiklal-Hürriyet-Özgürlük	İyi İletişim-İyi İlişki	Millî Bilince Sahip Olma
Kişilik-Şahsiyet Sahibi Olma	Kadın ve Aileye Önem Verme	Millî Tarihi Sevme
Liderlik	Kıymet-Değer Bilme	Şehitlik
Özgün Olma	Merhametli Olma	Birlik Olma
Sabırlı Olma	Sadakat-Sadık Olma-Bağlılık	Misafirperverlik-Konukseverlik

Sezai Karakoç'un şiirlerinde tespit edilen 57 farklı değerın geçiş sıklığı 626 (f 626)'dır. Bu değerler, 440 kez geçiş sıklığı ile 47'si evrensel değer (f 440); 186 kez geçiş sıklığı ile 10'u ulusal değer (f 186) olarak değerlendirilmiştir.

Değerlerden 381 kez geçiş sıklığı ile 35'i "kişiyeye özgü ilişki değeri" (f 381), 180 kez geçiş sıklığı ile 19'u "kişiler arası ilişki değeri" (f 180) ve 65 kez geçiş sıklığı ile 3'ü de "kişiler ve doğa ile ilgili ilişki değeri" (f 65) olarak belirlenmiştir.

Sezai Karakoç'un şiirlerinde tespit edilen değerler "Bulgular ve Yorum" bölümünde sayfa numarası, geçiş sıklığı ve yüzdelik dilimler şeklinde sunulmuştur. Sonuç olarak Sezai Karakoç şiirlerinin yüzey ve derin yapıda, özellikle belli başlı değerler bakımından zengin olduğu saptanmıştır.

Sezai Karakoç'un şiirlerinde tespit edilen 57 değerin toplam geçiş sıklığı 626'dır. Bu değerlerin frekansları şu şekilde verilebilir:

Sezai Karakoç'un şiirlerinde en çok tespit edilen değer 135 kez geçiş sıklığı ile "Dinî inanç" (f 135) değeridir. Bu değeri sırasıyla 46 kez geçiş sıklığı ile "Sevgi" (f 46); 37 kez geçiş sıklığı ile "Tarihî-kültürel mirasa duyarlı olma" (f 37); 32 kez geçiş sıklığı ile "Ümitli-iyimser olma" (f 32); 29 kez geçiş sıklığı ile "Sanat" (f 29); 26 kez geçiş sıklığı ile "Merhametli olma" (f 26), yine 26 kez geçiş sıklığı ile "Kadın ve aileye önem verme" (f

26); 24 kez geçiş sıklığı ile “Doğaya duyarlı olma” (f 24); 17 kez geçiş sıklığı ile “Barış yanlısı-barışsever olma” (f 17); 16 kez geçiş sıklığı ile “Azimli ve mücadeleci olma” (f 16); 14 kez geçiş sıklığı ile “Bilgili-aydın olma” (f 14), yine 14 kez geçiş sıklığı ile “Kahramanlık-yiğitlik” (f 14); 13 kez geçiş sıklığı ile “Sabırlı olma” (f 13); 12 kez geçiş sıklığı ile “Cesaret-cesur olma” (f 12), yine 12 kez geçiş sıklığı ile “İstiklal-hürriyet-özgürlük” (f 12), yine 12 kez geçiş sıklığı ile “Saygı” (f 12); 10 kez geçiş sıklığı ile “Yardımseverlik-iyilikseverlik” (f 10); 9 kez geçiş sıklığı ile “Sadakat-sadık olma-bağlılık” (f 9), yine 9 kez geçiş sıklığı ile “Şehitlik” (f 9), yine 9 kez geçiş sıklığı ile “Misafirperverlik-konukseverlik” (f 9); 8 kez geçiş sıklığı ile “Liderlik” (f 8); 7 kez geçiş sıklığı ile “İleri görüşlü-önsezi sahibi olma” (f 7), 6 kez geçiş sıklığı ile “Çalışkanlık-gayretli olma” (f 6), yine 6 kez geçiş sıklığı ile “Cömert-fedakâr olma” (f 6), yine 6 kez geçiş sıklığı ile “Kıymet-değer bilme” (f 6); 5 kez geçiş sıklığı ile “Millî bilince sahip olma” (f 5), yine 5 kez geçiş sıklığı ile “İdeal sahibi olma” (f 5), aynı şekilde 5 kez geçiş sıklığı ile “Arkadaşlık-dostluk-kardeşlik” (f 5), yine 5 kez geçiş sıklığı ile “İnsana saygı gösterme” (f 5), yine 5 kez geçiş sıklığı ile “Sosyal sorumluluk” (f 5), yine 5 kez geçiş sıklığı ile “Vatan-millet sevgisi” (f 5); 4 kez geçiş sıklığı ile “Memleket sevgisi ve özlemi” (f 4), aynı şekilde 4 kez geçiş sıklığı ile “Hırslı olmama-tokgözlülük” (f 4), yine 4 kez geçiş sıklığı ile “Millî tarihi sevme” (f 4), yine 4 kez geçiş sıklığı ile “Güzellik-estetik” (f 4), yine 4 kez geçiş sıklığı ile “Akıl kullanımı-akılcılık” (f 4), yine 4 kez geçiş sıklığı ile “Samimiyet-samimi olma-içtenlik” (f 4), yine 4 kez geçiş sıklığı ile “Yeniliklere açık olma” (f 4); 3 kez geçiş sıklığı ile “Fetih inancı” (f 3), yine 3 kez geçiş sıklığı ile “Zarafet-nezakat sahibi olma” (f 3), aynı şekilde 3 kez geçiş sıklığı ile “Kişilik-şahsiyet sahibi olma” (f 3), yine 3 kez geçiş sıklığı ile “Sağlık” (f 3), yine 3 kez geçiş sıklığı ile “İyi iletişim-iyi ilişki kurma” (f 3); 2 kez geçiş sıklığı ile “Birlik olma” (f 2), yine 2 kez geçiş sıklığı ile “Alçak gönüllülük (tevazu)” (f 2), aynı şekilde 2 kez geçiş sıklığı ile “Sır tutma” (f 2), yine 2 kez geçiş sıklığı ile “Adalet-adil olma” (f 2); 1 kez geçiş sıklığı ile “Ana dili-Türkçeye değer” (f 1), yine 1 kez geçiş sıklığı ile “Doğru-dürüst olma” (f 1), aynı şekilde 1 kez geçiş sıklığı ile “Ahlak-etik” (f 1), yine 1 kez geçiş sıklığı ile “Girişimci-üretici olma” (f 1), yine 1 kez geçiş sıklığı ile “Güven-güvenilir olma” (f 1), yine 1 kez geçiş sıklığı ile “Özgün olma” (f 1), yine 1 kez geçiş sıklığı ile “Temizlik” (f 1), yine 1 kez geçiş sıklığı ile “Hoşgörölü olma” (f 1), yine 1 kez geçiş sıklığı ile “Eşitlik” (f 1) ve yine 1 kez geçiş sıklığı ile “Vefalı olma” (f 1) takip eder.

Alan yazını taramasında Sezai Karakoç’un şiirleri hakkında genel bir değer çalışmasına

rastlanılmamıştır. Ancak Fahrettin Koç (2010)’un “Değerler Açısından Sezai Karakoç (Ahlâk ve Sanat Örneği)” adlı tez çalışmasındaki “Karakoç’un değer anlayışının kaynağı toplumun değerleri ve dindir.” (s. 143) çıkarımı, çalışmamızdaki değer tespitleriyle örtüşmektedir.

Sezai Karakoç’un şiir kitaplarının değer tespiti açısından çoktan aza doğru sıralanışı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 59

Sezai Karakoç’un Şiirlerinde Tespit Edilen Değerlerin Kitaplarına Göre Dağılımı (Gün Doğmadan)

Şiir Kitabı (Sağnak)	Geçiş Sıklığı (f)	Yüzde (%)
Leylâ ile Mecnun	181	28,96
Hızırla Kırk Saat	115	18,37
Alınyazısı Saati	57	9,12
Gül Muştusu	55	8,8
Körfez	38	6,08
Taha’nın Kitabı	37	5,92
Şahdamar	32	5,12
Zamana Adanmış Sözler	28	4,48
Ateş Dansı	23	3,68
Sesler	18	2,88
Monna Rosa	15	2,4
Ayinler	14	2,24
Çeşmeler	13	2,08
Toplam	626	100

Karakoç’un şiirlerinde saptanan değerlerin şiir kitaplarına göre dağılımına bakılırsa 626 değerden 181’inin tespit edildiği “Leylâ ile Mecnun” (f 181) şiiri, en çok değer bulunan eserdir. En çok değer tespit edilen ikinci kitap ise 115 değer ile “Hızırla Kırk Saat” (f 115) olarak görülür. Üçüncü sırada 57 değer ile “Alınyazısı Saati” (f 57), dördüncü sırada 55 değerle “Gül Muştusu” (f 55), beşinci sırada 38 değerle “Körfez” (f 38), altıncı sırada 37 değerle “Taha’nın Kitabı” (f 37) yer almaktadır. Yedinci sırada 32 değer tespitiyle “Şahdamar” (f 32), sekizinci sırada 28 değerle “Zamana Adanmış Sözler” (f 28), dokuzuncu sırada 23 değer ile “Ateş Dansı” (f 23), onuncu sırada 18 değerle “Sesler” (f 18), on birinci sırada 15 değerle “Monna Rosa” (f 15), on ikinci sırada 14 değerle “Ayinler” (f 14) ve on üçüncü sırada 13 değer tespiti ile “Çeşmeler” (f 13) kitapları yer almaktadır. Şairin en az değer tespit edilen şiir kitabı ise görüldüğü üzere “Çeşmeler”dir.

Sezai Karakoç'un şiirlerinde tespit ettiğimiz 57 farklı değer içinde en sık işlediği değer 135 kez geçiş sıklığı ile "Dinî inanç" (f 135) değeridir. Şair "Çeşmeler" kitabı hariç tüm eserlerinde dinî inanç değerine yer vermiştir. Onun sanat ve idealinde önemli yer tutan dinî inanç değeri, en sık 41 kez ile "Hızırla Kırk Saat" (f 41) şiirinde işlenmiştir. Karakoç'un "Hızırla Kırk Saat" şiiri, içeriği ve üslubu itibarıyla Müslümanlara benliğini hatırlatmak amacıyla yazılmış bir eserdir.

Dinî inançtan sonra en sık işlenen değer 46 kez geçiş sıklığı ile "Sevgi" (f 46) değeridir. Sevgi değeri Karakoç'ta bütün yönleriyle görülür. Ancak bu sevgi, en çok yaratıcıya olan aşk ile karşımıza çıkmaktadır. Sevgi değeri, en çok 11 kez ile "Leylâ ile Mecnun" (f 11) şiirinde işlenmiştir. "Leylâ ile Mecnun" konusu birçok şairce farklı tarzlarda işlenmiş, ilahi ve beşerî aşkın harmanlandığı bir gelenektir. "Taha'nın Kitabı", "Çeşmeler", "Ayinler" ve "Ateş Dansı" kitaplarında bu değere rastlanmamıştır.

Karakoç'un şiirlerinde sevgi değerinden sonra en fazla işlenen değer 37 kez geçiş sıklığı ile "Tarihî-kültürel mirasa duyarlı olma" (f 37) değeridir. Karakoç'un birçok şiirinde bu değeri görmek mümkündür. Tarihî-kültürel mirasa duyarlı olma değeri en çok 8 sıklık ile "Leylâ ile Mecnun" (f 8) şiirinde işlenmiştir. Şairin "Sesler" ve "Gül Muştusu" kitaplarında bu değer tespit edilmemiştir.

Karakoç'un eserlerinde 1 kez geçiş sıklığı ile en az tespit edilen değerler "Ana dili-Türkçeye değer" (f 1), "Doğru-dürüst olma" (f 1), "Ahlak-etik" (f 1), "Girişimci-üretici olma" (f 1), "Güven-güvenilir olma" (f 1), "Özgün olma" (f 1), "Temizlik" (f 1), "Hoşgörülü olma" (f 1), "Eşitlik" (f 1) ve "Vefalı olma" (f 1) değerleridir. Bu değerlerin bazıları Sezai Karakoç'un odak noktasında yer almazken bazıları ise dolaylı yoldan başka değerler içerisinde işlenmiştir.

Sezai Karakoç'un tüm şiirlerindeki değerleri incelediğimizde onun idealindeki insan profili; dinî inancı benimsemiş, merhametli, geleneğine sahip çıkan, insanı ve doğayı seven-sayan, ümitvar niteliklere sahiptir. Bunun yanında onun en büyük hassasiyetlerinden birisi de milletin Doğu medeniyetinin farkında olması ve onu özümsemesi gerektir.

Sezai Karakoç'un şiirleri, Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen "Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerini benimseyen, koruyan ve geliştiren..." (MEB, 1973, s. 5101) yurttaşlar yetiştirme gayesine, barındırdığı değerler açısından uygundur. Özellikle onun ahlaki, insani ve manevi açıdan öne çıkan şiirleri bu amaçta değerlendirilebilir niteliktedir.

Ayrıca 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ortak metninde ve dolayısıyla 2024 Türkçe Öğretim Programı'nda verilen 20 değerın Karakoç'un şiirlerinde işlendiğini görmek mümkündür. Aşağıdaki tablo, bu 20 değerin açıklandığı “Erdem-Değer-Eylem Tabloları” bölümü ve buradaki değeri açıklamaları dikkate alınarak hazırlanmıştır. Buradaki detaylı eylem açıklamalarından hareketle değerler, çalışmamızdaki değerler ile bağdaştırılmıştır. Bağdaştırmada erdem-değer-eylem tablolarındaki “değer”, “eylem”, “yaklaşım/yöntem” bölümlerinden ve bu bölümlerde çalışmamızla uyumlu anahtar kelimelerden yararlanılmıştır. Bu bağdaştırma bölümü “muadil ya da benzeşik değeri” olarak tabloda gösterilmiştir. 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ortak metnindeki değerielerin Sezai Karakoç'un şiirlerinde görölme sıklığı aşağıda verilen tablodaki gibidir:

Tablo 60

2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ndeki 20 Değerle Bağdaştırılan Sezai Karakoç'un Şiirlerindeki Değerlerin Geçiş Sıklığı

2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Değerleri	Değer ve Eylem Bölümünden Hareketle Bağdaştırılan Muadil/Benzeşik Değer	Geçiş Sıklığı (f)
Adalet	Adalet-Adil Olma	2
Aile Bütünlüğü	Kadın ve Aileye Önem Verme	26
Çalışkanlık	Çalışkanlık-Gayretli Olma, Azimli ve Mücadeleci Olma	22
Dostluk	Arkadaşlık-Dostluk-Kardeşlik, Güven-Güvenilir Olma	6
Duyarlılık	Tarihî-Kültürel Mirasa Duyarlı Olma, Doğaya Duyarlı Olma	61
Dürüstlük	Doğru-Dürüst Olma, Samimiyet-Samimi Olma-İçtenlik	5
Estetik	Güzellik-Estetik, Sanat	33
Mahremiyet	İnsana Saygı Gösterme	5
Merhamet	Merhametli Olma	26
Mütevazılık	Alçak Gönüllülük (Tevazu)	2
Özgürlük	İstiklal-Hürriyet-Özgürlük, Cesaret-Cesur Olma	24
Sabır	Sabırlı Olma	13
Sağlıklı Yaşam	Sağlık	3
Saygı	Saygı, İnsana Saygı Gösterme, Zarafet-Nezakat Sahibi Olma	20

Sevgi	Sevgi, Vatan-Millet Sevgisi, Memleket Sevgisi ve Özlemi, Barış Yanlısı-Barışsever Olma, Vefalı Olma, Sadakat-Sadık Olma-Bağlılık, Misafirperverlik-Konukseverlik	91
Sorumluluk	Sosyal Sorumluluk	5
Tasarruf	-	-
Temizlik	Temizlik	1
Vatanseverlik	Vatan-Millet Sevgisi, Milli Bilince Sahip Olma, Memleket Sevgisi ve Özlemi	14
Yardımseverlik	Yardımseverlik-İyilikseverlik, Cömert-Fedakâr Olma	16
Toplam		375

* (MEB, 2024a, s. 75-91).

** Öğretim programındaki bazı değerler, birçok değeri kapsayan bir şekilde verilmiştir. Ayrıca çalışmamızdaki üç değer, birden fazla öğretim programı değerinin içerisinde görülmektedir. Geçiş sıklığı hesaplanırken bu durumlar dikkate alınmıştır.

2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ortak metninde belirtilen 20 değer, çalışmamızdaki 33 farklı değer ile doğrudan bağdaşmaktadır. Öğretim programları ortak metnindeki değerlerle bağdaştırılan 33 değer, çalışmamızda toplam 375 kez tekrar ettiği tespit edilmiştir.

2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ortak metnindeki 20 değerden Karakoç'un şiirlerinde en çok değinilen değer, çalışmamızda 91 kez işlenen “Sevgi” (f 91) değeridir. Sevgiden sonra çok işlenen öğretim programı değeri 61 kez geçiş sıklığı ile “Duyarlılık” (f 61) değeridir. Üçüncü sırada ise 33 kez geçiş sıklığı ile “Estetik” (f 33) değeri yer almaktadır. Bunları sırasıyla 26 kez geçiş sıklığı ile “Aile bütünlüğü” (f 26), yine 26 kez geçiş sıklığı ile “Merhametli olma” (f 26), 24 kez geçiş sıklığı ile “Özgürlük” (f 24), 22 kez geçiş sıklığı ile “Çalışkanlık” (f 22), 20 kez geçiş sıklığı ile “Saygı” (f 20), 16 kez geçiş sıklığı ile “Yardımseverlik” (f 16), 14 kez geçiş sıklığı ile “Vatanseverlik” (f 14), 13 kez geçiş sıklığı ile “Sabır” (f 13), 6 kez geçiş sıklığı ile “Dostluk” (f 6), 5 kez geçiş sıklığı ile “Dürüstlük” (f 5), yine 5 kez geçiş sıklığı ile “Mahremiyet” (f 5), yine 5 kez geçiş sıklığı ile “Sorumluluk” (f 5), 3 kez geçiş sıklığı ile “Sağlıklı yaşam” (f 3), 2 kez geçiş sıklığı ile “Adalet” (f 2), yine 2 kez geçiş sıklığı ile “Mütevazılık” (f 2) ve 1 kez geçiş sıklığı ile “Temizlik” (f 1) değerleridir. Ortak metnindeki “Tasarruf” değeri ise açıklamalardan hareketle çalışmamızdaki herhangi bir değerle bağdaştırılamamıştır.

Sonuç olarak Karakoç'un şiirleri, Millî Eğitim Temel Kanunu ve 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde istenen değerler profiline uygun niteliktedir. Bu durum da Sezai Karakoç'un şiirlerini, okullardaki değerler eğitiminde bir araç olarak kullanılabilir kılmaktadır. Şiir tarzı ve örtük işleniş sebebi ile Türkçe dersinin üst kademelerinde Karakoç'un şiirleri istifade edilebilir niteliktedir.

5.2. Öneriler

- Sezai Karakoç'un şiirlerinin birçok farklı değeri barındırdığı görülmektedir. Karakoç, evrensel daha baskın olmak üzere evrensel-ulusal değerleri şiirinde işlemiştir. Özellikle millî manevi ve ahlaki özellikteki değerler eğitiminde onun şiirleri istifade edilebilir niteliktedir.
- Sezai Karakoç'un bazı şiirleri örtük işlenmiş ve ortaokul seviyesinde anlaşılması zor olsa da bu seviyede öğrencinin kavrayabileceği birçok şiiri de bulunmaktadır. Özellikle doğru metni öğrenciyle buluşturmanın önemli olduğu Türkçe dersine bu konuda önemli vazife düşmektedir. Karakoç'un belli başlı şiirleri 2019 Türkçe Öğretim Programı'ndaki "Erdemler", "Millî Kültürümüz", "Birey ve Toplum", "Duygular", "Sanat"; 2024 Türkçe Öğretim Programı'ndaki "Duygularımı Tanıyorum", "Geleneklerimiz", "Hayat Boyu Gelişim", "Türk Sanatı" ve "Sanat ve Estetik" temaları içerisinde öğrenciyle tanıştırmaya uygundur. Karakoç'un şiirleri zengin değer içeriğinin yanı sıra derin yapıda örtük anlam çıkarımının yapılabilmesi eserlerdir. Barındırdığı değer içeriği itibarıyla bu şiirlerden üst kademedeki Türkçe dersinin yanı sıra ortaokul düzeyinde okumanın önemli olduğu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi de yararlanabilir. Ayrıca lise seviyesindeki Türk Dili ve Edebiyatı dersinde ve değerler eğitiminde bu şiirlerden daha verimli sonuçlar alınacaktır.
- Sezai Karakoç bazı şiirlerinde örtük anlamı tercih etmiştir. Onun için okura ve esere dönüm edebiyat eleştirisi yöntemiyle Karakoç'un şiirleri, değerler açısından daha fazla incelenmelidir.

KAYNAKLAR

- Acar, Z. (2004). *Sezai Karakoç şiirinin anlambilim açısından incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Adalet. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Ahlak. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Aile. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Akıl. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Akın, Z. & Öztürk, E. (2021). Değer eğitimi sürecinde okul-aile işbirliği: bir nitel çalışma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 19(42), 73-112.
- Aksan, D. (1995). *Şiir dili ve Türk şiir dili*. Ankara: Engin.
- Aktepe, V. (2014). Etkinlik temelli değer eğitiminin öğrencilerin yardımseverlik tutumuna etkisi. *Researcher: social science studies*, 2(3), 17-49.
- Albayrak, F. (2017). *Köktürk ve Uygur Dönemi eserlerindeki değerler ve bu değerlere ilişkin öğretmen adaylarının görüşleri*. Doktora tezi. <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Alçak gönüllü. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Alkış Küçükaydın, M. (2023). Değer ile ilişkili temel kavramlar. Izgar, G. & Dilmaç, B. (Ed.). *Değer eğitimi: kavram, ilke ve yaklaşımlar* içinde (s. 1-27). Ankara: Pegem.
- Altıntaş, İ. H. (2023). *Ömer Seyfettin'in hikâyelerinin kök değerler ve değerler eğitimi açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

- Alver, M. & Kesicioğlu, S. (2019). Karakter ve değer eğitim yaklaşımları ve uygulamaları. Kağan, M. & Yılmaz, N. (Ed.). *Karakter ve değer eğitimi* içinde (s. 155-174). Ankara: Pegem.
- Alyılmaz, C. & Alyılmaz, S. (2014). Amirbek Turatoviç Muratov'dan Yenisey'e Sesleniş. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3(1), 68-84.
- Alyılmaz, C. ve Şahin, H. (2019). Yahya Kemal Beyatlı'nın eserlerinin eğitsel değerler açısından değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(2), 402-418.
- Analay, K. (2009). *Sezai Karakoç ve diriliş düşüncesi*. Yüksek lisans tezi. <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Andı, M, F. (2014). İstanbul'a iki bakış: Sezai Karakoç ve Cemal Süreya'nın şiirlerinde İstanbul. *İlmî Araştırmalar*, (6), 7-34.
- Arkadaş. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Avcı, B. (2013). *Sezai Karakoç şiirinde anne ve çocuk*. Yüksek lisans tezi. <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Aydın. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Azim. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Barış. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Baş, M, K. (2008). *Diriliş taşları*, Ankara: Lotus.
- Başaran, Ö. (2016). *Metinlerarasılık bağlamında Sezai Karakoç şiiri -alıntılar ve atıflar-*. Yüksek lisans tezi. <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Bayraktar, O. (2013). Masal şiirinin anlam dünyası. *Türk Dili*, CV(744), 12-14.
- Bebek, A. (2020). *Dadaloğlu şiirleri'nin değerler eğitimi açısından incelenmesi ve ortaokul sosyal bilgiler ders kitapları için şiir önerileri*. Yüksek lisans tezi. <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Bilge, M. (2015). *Medeniyet ve diriliş*. Ankara: Hece.
- Bilgili. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Bolat, Y. (2016). Sosyal değerleri ve değerler eğitimi anlamak. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(29), 322-348.
- Bozkırlı, K, Ç. (2015). *Kutadgu Bilig'deki eğitsel öğelerin tespiti ve bu öğelere yönelik*

- Türkçe öğretmeni adaylarının görüşlerinin incelenmesi.* Doktora tezi. <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Bozkurt, E. (2020). *Sezai Karakoç'un şiir ve hikâyelerinde kadın imgeleri.* Yüksek lisans tezi. <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Cesaret. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Cihan, N. (2014). Okullarda değerler eğitimi ve Türkiye'deki uygulamaya bir bakış. *Turkish Studies*, 9(2), 429-436.
- Cömert. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Cüceloğlu, D. (2018). *Öğretmenim bir bakar mısın?*. İstanbul: Final Kültür Sanat.
- Çalışkan. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Çankırılı, A. (2015). *Hikâyelerle değerler eğitimi.* İstanbul: Uğurböceği.
- Değer. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Demir, S. (2011). *Sezai Karakoç'un şiirlerinde gelenek.* Yüksek lisans tezi. <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Demir, Z. (2018). Sosyolojik açıdan edebiyat ve din. *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 1, 13-30.
- Demirci, E. (2016). *Ortaöğretim öğrencilerine yönelik mesnevi temelli değerler eğitimi.* Yüksek lisans tezi. <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Demircioğlu, İ. H. & Tokdemir, A. M. (2008). Değerlerin oluşturulma sürecinde tarih eğitimi: amaç, işlev ve içerik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(15), 69-88.
- Demirel, Ö. (2023). *Eğitimde program geliştirme: kuramdan uygulamaya.* Ankara: Pegem.
- Deniz, K. & Karagöl, E. (2018). Değerler eğitimi açısından ortaokul Türkçe ders kitapları. *Karaelmas Journal of Educational Sciences*, 6(2), 244-255.
- Diclehan, Ş. (1980). *Sanat ve düşünce dünyasında Sezai Karakoç.* İstanbul: Piran.
- Dilmaç, B. (2002). *İnsanca değerler eğitimi.* Ankara: Nobel.
- Din. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Dinçoğlu, F, N. (2019). *Üniversite hazırlık sınıfı öğrencilerinin değer yönelimleri.*

- Yüksek lisans tezi. <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Doğa. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Dost. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Dönmez, Ö. & Uyanık, G. (2022). Farklı ülkelerde değerler eğitimi ve değer eğitimi programlarından örnekler. *Temel Eğitim Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 74-88.
- Dürüst. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Eğitim. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Emiroğlu, İ. (1998). Kur'ân'da akıl ve insan. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (9), 69-99.
- Enser, R. (2018). *Sezai Karakoç'un şiirlerinde geleneğin tezahür odakları olarak insan, zaman ve mekân*. Doktora tezi. <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Erdem, Ö. (1995). *Sezai Karakoç hayatı-şiiri*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Ergin, E. & Karataş, S. (2014). Öğretmenlerin değerler eğitimi hakkındaki görüşleri: bir durum çalışması. *Journal of Educational Science*, 2(2), 33-45.
- Estetik. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Etik. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Fetih. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Fichter, J. (2001). *Sosyoloji nedir?* (N. Çelebi, Çev.) Ankara: Atilla.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji* (C. Güzel, Haz.). İstanbul: Kırmızı.
- Girişimci. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Göçer, A. (2012). Dil-Kültür ilişkisi ve etkileşimi üzerine. *Türk Dili*, 729, 50-57.
- Gök, M. (2021). *Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun şiirlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Güngör, E. (2010). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar*. İstanbul: Ötüken.
- Güven. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Güzel, Y. (2017). *Sezai Karakoç'un düşünce yazılarında yer alan değerler*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

- Güzellik. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Hoşgörü. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Hökelekli, H. (2013). *Psikoloji, din ve eğitim yönüyle: insani değerler*. İstanbul: Dem.
- Işık, İ. (2011). *Sezai Karakoç'un şiirlerinde anne ve çocuk teması*. Yüksek lisans tezi. <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Işık, İ. (2012). Sezai Karakoç yahut diriliş düşüncesi izleğinde bir şair: Necat Çavuş. *International Journal of Social Science*, 5(2), 163-171.
- Işıkoğlu, D. (2022). *Satı Bey'in eğitimle ilgili görüşleri ışığında II. Meşrutiyet sonrası çocuk şiirlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi*. Doktora tezi. <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- İleri görüş. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Kafadar, T., Öztürk, C., & Katılmış, A. (2018). Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programlarının değerler eğitimi boyutunda karşılaştırılması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 154-177.
- Kahraman. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Kaplan, M. (2013). *Şiir tahlilleri 2*. İstanbul: Dergâh.
- Karaca, H. (2017). Zamana Adanmış Sözler “Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine” şiirine bir bakış. *Türk Dili*, 68(791), 18-28.
- Karakoç, S. (2005). *Düşünceler I - kavramlar*. İstanbul: Diriliş.
- Karakoç, S. (2007). *Çağ ve ilham II – sevgi devrimi*. İstanbul: Diriliş.
- Karakoç, S. (2009). *Çağ ve ilham I – metafizik gerilim şartı*. İstanbul: Diriliş.
- Karakoç, S. (2012). *Diriliş muştusu*. İstanbul: Diriliş.
- Karakoç, S. (2015, 12 Mayıs). Diriliş çağrısı. *Diriliş Işığı*. <http://dirilisisigi.gen.tr/dirilisisigi.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri: kavramlar-ilkeler-teknikler*. Ankara: Nobel.
- Karataş, T. (2013a). *Doğu'nun yedinci oğlu Sezai Karakoç*. İstanbul: Kaynak.
- Karataş, T. (2013b). Kav. *Türk Dili*, CV(744), 25-30.

- Kardeş. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Kasapoğlu, H. (2013). Okulda değer eğitimi ve hikâyeler. *Millî Eğitim Dergisi*, 43(198), 97-109.
- Kekeç, İ. (2010). *Sezai Karakoç'un düzyazılarında sanat ve edebiyat anlayışı*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Kirenci, M. (2023a). Dar kapılardan geçmek: günlükler, hatıralar (1983-2010). *Türk Dili*, 72(859), 26-41.
- Kirenci, M. (2023b). Günlükler, hatıralar (1983-2010). *Türk Dili*, 72(860), 28-46.
- Kişilik. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Koç, F. (2010). *Değerler açısından Sezai Karakoç (ahlâk ve sanat örneği)*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Kotan, C. (2023). Sezai Karakoç ve siyasi fikirleri: birey, toplum ve devlet. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(1), 121-137.
- Kula, F. (2021). Sezai Karakoç'un hayatına dair. *Türk Dili*, 70(840), 68-76.
- Kurudayıoğlu, M. & Çakıcı, E. (2013). Türk edebiyatı dersinin öğretiminde değerler. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(3), 41-57.
- Kuşdil, M. E. & Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59-76.
- Memleket. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Merhamet. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Mert, O., Bozkırlı, K. Ç., Şahin, H. & Akgün, İ. (2019). Temel eğitim kitaplarında Orhun Yazıtlarının durumu. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 14(20), 551-571.
- Meydan, H. (2014). Okulda değerler eğitiminin yeri ve değerler eğitimi yaklaşımları üzerine bir değerlendirme. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 93-108.
- Millet. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (1981). Temel eğitim okulları Türkçe eğitim programı genel amaçlar. *Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi*, 44(2098), 1-32.

- Millî Eğitim Bakanlığı. (2006). *İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu* (6, 7, 8. sınıflar). Ankara: MEB.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2015). *Türkçe dersi (1-8. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: MEB.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2018a). *Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. Ankara: MEB.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2018b). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. Ankara: MEB.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2019). *Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. Ankara: MEB.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2024a). *Türkiye yüzyılı maarif modeli: öğretim programları ortak metni*. Ankara: MEB.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2024b). *Ortaokul Türkçe dersi öğretim programı (5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. Ankara: MEB.
- Millî Eğitim Temel Kanunu “1739 Sayılı Kanun”. (1973). *T.C. Resmî Gazete*, 14574, 5101-5113.
- Mücadele. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Nezaket. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Noyan, S. (2022). Sezai Karakoç'un dinî eğitiminin ve sanat anlayışının temeline dair “Çocukluğumuz” şiiri. Şamlıoğlu, K., Polat, A., Kurt, M. E., & Kazan, B. (Ed.). *Tüm yönleriyle Sezai Karakoç* içinde (s. 201-212). Bursa: Ekin.
- O’leary, Z. (2004). *The essential guide to doing research*. London: SAGE.
- Omay, M. (2023). Takiyettin Mengüşoğlu’nun antropolojik-ontolojik temellere dayanan etik anlayışı. Bıçak, A. & Kuşçu, E. S. (Haz.). *Düşünceleriyle Takiyettin Mengüşoğlu* içinde (s. 344-359). İstanbul: Dergâh.
- Önsezi. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Özgün. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Özkul, O. (2015). Türk kimliğini oluşturan ortak kültürel değerler. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 4(8), 166-185.

- Özsaray, Y, E. (2018). Sezai Karakoç'un eğitim-öğretimle ilgili görüşleri: eserlerinden hareketle fert ve toplum ideali. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (12), 243-274.
- Pehlivan, G. (2018). *Sezai Karakoç şiirinde umut*. Yüksek lisans tezi. <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Polat, M. (2017). *Toplumsal yaşam bilinci olarak değer: konuya değerler sosyolojisi ve değerler eğitimi bağlamında bir yaklaşım*. Ankara: Pegem.
- Sabır. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Sadakat. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Sağlık. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Sallabaş, M, E. (2012). Ömer Seyfettin hikâyelerinin Türkçe öğretiminde değer aktarımı bakımından incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18), 59-68.
- Sanat. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Sarıçam, İ. (2021). *Nazlı Eray'ın çocuk kitaplarında değerler eğitimi ve eserlerin Türkçe söz varlığı açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Saygı. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Schwartz, S, H. (2012). An overview of the Schwartz theory of basic values. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1), 1-20.
- Sevgi. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Sır. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Şahin, H. (2018). *Yahya Kemal Beyatlı'nın eserlerindeki değerler ve bu değerlere yönelik Türkçe öğretmeni adaylarının görüşlerinin incelenmesi*. Doktora tezi. <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Şahin, H. (2019). Dîvânü Lugâtî't-Türk'teki manzum parçalarda yer alan eğitici değerler. *Yeni Türkiye*, 105, 365-385.
- Şahin, H., (2019). *DEDE KORKUT kitabında vefa değeri*. Dünya Kültür Mirası Dede Korkut Uluslararası Sempozyumu (pp.129-148). Bayburt, Turkey

- Şahin, M. (2021). Toplum ve kültür bağlamında karakter ve değerler eğitimi. Kamer, T. (Ed.). *Değerlerin tanımı ve sınıflandırılması* içinde (s. 41-62). Ankara: Pegem.
- Şahin, N. (2017a). *Cengiz Aytmatov'un eserlerinin değerler eğitimi bağlamında incelenmesi ve ortaokul Türkçe ders kitapları için metin önerileri*. Doktora tezi. <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Şahin, V. (2017b). Sezai Karakoç'un şiirlerinde kur(t)uluş değerleri ve diriliş estetiği. *Mecmua: Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 29-41.
- Şehit. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Şuoruç, B. (2022). *Sezai Karakoç, Nuri Pakdil ve İsmet Özel'in şiirinde isyan*. Yüksek lisans tezi. <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2017). *Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine*.
- Temizyürek, F. & Balcı, A. (2006). *Cumhuriyet dönemi ilköğretim okulları Türkçe programları*. Ankara: Nobel.
- Tonga, N. (2007). Aşkın köşeli hâlleri: Sezai Karakoç'un "Köşe" şiirini yorumlama denemesi. *Edebiyat Otağı*, (22), 34-39.
- Topçu, N. (1997). *Türkiye'nin maarif davası*. İstanbul: Dergâh.
- Tural, Ş. (2001). *Cumhuriyet Devri Türk şiirinde din duygusu*. Doktora tezi. <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Ulusoy K. & Arslan, A. (2019). Değerli bir kavram olarak "değer ve değerler eğitimi". Turan, R. & Ulusoy, K. (Ed.). *Farklı yönleriyle değerler eğitimi* içinde (s. 1-16). Ankara: Pegem.
- Ulusoy K. & Dilmaç, B. (2020). *Değerler eğitimi*. Ankara: Pegem.
- Umut. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Ural, A, A. (2015). *"Hızırla Kırk Saat" in kurgusal yapısı*. Yüksek lisans tezi. <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Ülken, H, Z. (2016). *Bilgi ve değer*. Ankara: Doğu Batı.
- Üretici. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Vefa. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

- Yalar, T. & Yanpar Yelken, T. (2011). Değerler eğitiminin iyileştirilmesi ile ilgili öğretmen görüşlerinin belirlenmesi ve bir program modülü örneğinin geliştirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(38), 79-98.
- Yaman, E. (2012). Değerler eğitimi: eğitimde yeni ufuklar. Ankara: Akçağ.
- Yaman, H., Taflan, S. & Çolak, S. (2009). İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(18), 107-120.
- Yaşar, H. & Yaşar, Ö. (2023). Sezai Karakoç'un "Gün Doğmadan" adlı eserinin sevgi değeri açısından incelenmesi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 26-39.
- Yaşar, H. (2018). *Sezai Karakoç'un imge dünyası*. Adıyaman: İKSAD.
- Yazıcı, M. (2014). Değerler ve toplumsal yapıda sosyal değerlerin yeri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 209-223.
- Yığman, S. (2019). *Değerler eğitimi açısından Âşık Veysel'in şiirleri*. Yüksek lisans tezi. <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23(112), 7-17.
- Yıldız, S. (2023). *Âşık Şenlik'in şiirlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Yurt. (2024). *Türk Dil Kurumu* içinde. www.sozluk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Zariç, M. (2019). *Sezai Karakoç*. İstanbul: Akademik.
- Zengin, M. (2017). Herkes için geçerli uygun değerleri belirlemek ve öğretmek mümkün mü? Değer eğitimi yaklaşımları bağlamında bir değerlendirme. *Sakarya University Journal of Education*, 7(2), 432-445.



GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...